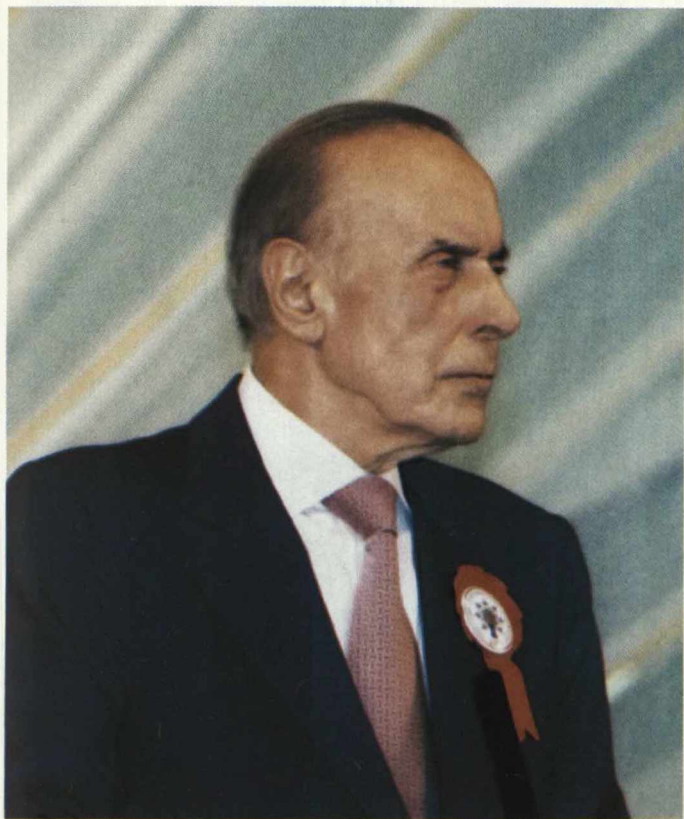

HEYDƏR ƏLİYEV

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ**

66.03/0.20/1
463
ƏLİ HƏSƏNOV, AYDIN MİRZƏZADƏ

340

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASI

**YARANMASI,
FORMALAŞMASI VƏ
ƏSAS FƏALİYYƏT
İSTİQAMƏTLƏRİ**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsinin
KİTABXANASI

BAKİ - 2002

**Kitab Yeni Azərbaycan Partiyasının İcra Katibliyi
tərəfindən sifariş edilmişdir**

Y 53 (02)

Əli Həsənov, Aydın Mirzəzadə.

Yeni Azərbaycan Partiyası: yaranması, formalaşması və əsas fəaliyyət istiqamətləri. - Bakı, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2002 - 200 s.

Y $\frac{4804000000 - 053(02)}{M 670(07)-2002}$ Sifarişlə

GİRİŞ

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin siyasi, sosial-iqtisadi və mənəvi əsaslarının demokratik prinsiplər və normalar çərçivəsində formalaşması və inkişafı müxtəlif mərhələlərdən keçmişdir. Bu proses cəmiyyətin strukturları və onlar arasındakı qarşılıqlı əlaqələri iflic etmiş meyllərdən başlayaraq, ictimai-siyasi hadisələri dağıdıcılıq müstəvisindən çıxarib konstruktiv məcraya yönəldən addımlarla müşahidə olunmuşdur. Sözsüz ki, vaxtı ilə kəskin ziddiyyətlər və qarşıdurmalarla üzləşmiş cəmiyyətin inkişaf meylinin konstruktivliyə və sabitliyə yönəlməsi tarixi 15 iyun 1993-cü ildən başlayır. Məhz həmin dövrdə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycan xalqının həyatında mühüm tarixi hadisə oldu.

Xalqımız milli müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Azərbaycanda dövlət hakimiyyətinin qarşısında ümum-milli məsələlərin tərkib hissəsi olan demokratik siyasi sistem yaratmaq və onun siyasi mahiyyətinə uyğun olaraq təsisatlar formalaşdırmaq kimi ciddi məsələlər dayanırdı. Təəssüf ki, həmin dövrdən başlayaraq 1993-cü ilin iyun ayına qədərki zaman intervalında siyasi hakimiyyətdə təmsil olunan istər Vəzirov-Ayaz Mütəllibov iqtidarı, istərsə də AXC-Müsavat rejimi adıçəkilən tarixi vəzifələri yerinə yetirməyi bacarmadı. Əksinə, həmin

siyasi qüvvələr cəmiyyətdə dağıdıcı mənəvi-psixoloji atmosferin yaranmasına, fiziki və mənəvi terrorların geniş miqyas almasına, ən başlıcası Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini itirmək təhlükəsi ilə üzləşməsinə səbəb oldular.

Yalnız Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitlik bərpa olundu. Hərbi müxalifət statusunda çıxış edən siyasiləşmiş hərbi dəstələr tərkisilahlı edilməklə demokratik təsisatların dinamik inkişafı və onların cəmiyyətdə layiqli yerini tutması üçün lazımı şərait yaradıldı. Təbii ki, bu yöndə əldə edilmiş tarixi nailiyyətlər prezident Heydər Əliyevin müdrik siyasəti və onun sədri olduğu Yeni Azərbaycan Partiyasının şərəfli fəaliyyəti nəticəsində mümkün olmuşdur.

Prezident Heydər Əliyevin Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətini formalaşdırılması istiqamətində apardığı siyasətin qısa məzmun-mahiyyəti və cəmiyyətin aparıcı siyasi qüvvəsi olan YAP-ın ümum-milli məsələlərin həllində yaxından iştirakı, onun siyasi-ideoloji prinsipləri bu kitabda ardıcıl olaraq izlənilir və təhlil olunur. YAP-ın yaranması, formalaşması, ötən dövr ərzində göstərdiyi tarixi fəaliyyət, bu partiyanın cəmiyyət həyatında iştirakı təkcə partiya üzvləri üçün deyil, bütün oxucular üçün geniş maraq kəsb edir.

Müəlliflər bu marağı təmin etməyə çalışmışlar.

•

I FƏSİL

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASI TARİXİ ZƏRURƏTDƏN YARANMIŞ SİYASİ TƏŞKİLATDIR

§ 1. YAP-ın YARANDIĞI TARİXİ ŞƏRAİT

1991-ci ilin oktyabr ayının 18-də Azərbaycan SSR Ali Soveti tərəfindən Müstəqillik haqqında Konstitusiya Aktının qəbul edilməsi ilə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi bərpa edildi və xalqımızın həyatında yeni inkişaf mərhələsinin bünövrəsi qoyuldu.

Müstəqilliyin əldə edilməsi ölkəmiz qarşısında çox geniş inkişaf perspektivləri açdı. Bu tarixi hadisənin nəticəsində Azərbaycan xalqı ilk növbədə öz həyatını sərbəst və müstəqil qurmaq imkanı qazandı. Müstəqil dövlət qurmaq üçün lazım olan bütün imkan və təsisatlar mövcud idi. Ölkənin yetərli təbii sərvətləri, iqtisadi, siyasi və mədəni potensialı, olverişli geosiyasi vəziyyəti, zəngin neft-qaz yataqları və digər resursları Azərbaycanın regionda və dünyada özünün layiqli yerini tutmasını şərtləndirirdi.

Bundan başqa, ölkəmizin müasir sənaye-aqrar kompleksinə, inkişaf etmiş infrastruktura, böyük kadr və elmi potensiala malik olması da yenidən müstəqillik əldə etmiş dövlətin inkişafı üçün böyük imkanlar yaradırdı.

Dünyanın aparıcı ölkələrinin bu regiona, xüsusən də Azərbaycana olan geostrateji maraqları, onların ölkəmizlə əlaqə qurmağa can atmaları isə müstəqil dövlət quruculuğu prosesinin dinamik şəkildə inkişaf etməsinə əlavə təminat yaradan faktorlardan biri idi ki, bu da dövlət quruculuğunu bir qədər də asan və perspektivli edirdi.

Keçmiş zamanlarda Azərbaycan ərazisində xalqımıza məxsus qədim dövlətlərin mövcud olması və onların bəşər tarixində dərin iz buraxması müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulmasına olan daxili və xarici inamı bir qədər də artırır. Bütün bu amillər, eyni zamanda hamısı xalqımızın zəngin dövlətçilik ənənələrinə malik olması həm də onun müstəqil dövlət qurmaq əzmini, hüququnu nümayiş etdirirdi.

Ancaq bütün bu üstünlüklərə baxmayaraq müstəqillik qazanıldıqdan sonra başlanan dövlət quruculuğu prosesi çox böyük problemlər və çətinliklərlə müşahidə olunmağa başladı. Bunların bir qismi Ermənistanın ölkəmizə ərazi iddiaları irəli sürməsi və bu məqsədlə hərbi təcavüzə əl atması nəticəsində Azərbaycanın torpaqlarını işğal etməsi ilə bağlı idi.

Əslində ermənilərin bu işğalçılıq siyasətinin arxasında böyük geostrateji maraqlar dayanırdı. Əsrlərlə erməni millətçilərinin "Böyük Ermənistan" xülyasından irəli gələrək azərbaycan və türk torpaqlarında erməni dövləti yaratmaq cəhdləri həmişə bu bölgədə qanlı toqquşmalara səbəb olmuş və düşmən ciddi müqavimətlə üzləşmişdir. İstər XX əsrin əvvəllərində, istərsə də Sovet hakimiyyəti illərində bu cəhdlər mütəmadi xarakter daşımış və məqam düşən kimi erməni separatizmi yenidən baş qaldırmışdır.

Sovet hakimiyyəti dövründə erməni separatizminin qarşısında ən böyük sipər görkəmli dövlət xadimi

Heydər Əliyev idi. Təsadüfi deyil ki, məhz 1987-ci ildə erməni millətçilərinin tövsiyəsi və dəstəyi ilə Heydər Əliyev Azərbaycan xalqına qarşı qərəzli mövqedə dayanan M.Qorbaçov tərəfindən siyasi hakimiyyətdən uzaqlaşdırıldı və yalnız bundan sonra erməni separatizmi güclənərək Dağlıq Qarabağ problemini yenidən ortaya atdı. Bu məsələdə Ermənistanın hərbi təcavüzə əl atması Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi yolunda ciddi bir problemə çevrildi.

Müstəqil dövlət quruculuğu üçün ciddi maneə yaradan digər problem isə həmin dövrdə səriştəsiz və təsadüfi adamların Azərbaycanda siyasi hakimiyyəti ələ keçirmələri ilə bağlı idi. Milli mənafehlərimizə biganə münasibət göstərən, dövlətçilik və idarəçilik səriştəsi olmayan, yalnız öz şəxsi maraqlarını düşünən həmin siyasi qüvvələr müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişaf perspektivləri haqqında heç bir konkret təsəvvürə və proqrama malik deyildilər. Heydər Əliyev onlar haqqında sonralar belə deyirdi: **"Bu adamlar respublikaya rəhbərliyin nə demək olduğunu bilmirdilər. Elə özləri də rəhbərliyə layiq deyildilər. Elə ona görə də, qısa zamanda xalqın etimadını itirdilər. Bu acı təcrübədən hamı nəticə çıxarmalıdır".**¹

Sovet İttifaqının dağılması ərəfəsində o zamankı SSRİ rəhbərliyi, başda M. Qorbaçov olmaqla, Qafqazda öz təsir imkanlarını saxlamaq məqsədilə milli separatizmi qızıxdırmış, Dağlıq Qarabağ, Abxaziya və digər problemləri yaratmış, Moskvanın siyasi məqsədlərini reallaşıdıracaq şəxsləri Azərbaycanda və Gürcüstanda siyasi hakimiyyət başına gətirmişdilər. Həmin dövrdə etnik separatizmin və digər anti-azərbaycan planların qarşısını ala biləcək Heydər Əliyev kimi görkəmli şəxsiyyət bütün bu

proseslərdən təcrid edilmiş, xalq hərəkatının rəhbərliyində səbatsız şəxslərin təmsil olunması üçün əlverişli şərait yaradılmışdır. Əslində elə bir siyasi mühit formalaşdırılmışdı ki, siyasi hakimiyyətə kimin gəlməsindən asılı olmayaraq, Azərbaycanda gedən proseslər keçmiş imperiyanın maraqlarına cavab versin.

1990-cı ilin 20 yanvarında Azərbaycan xalqının müstəqil yaşamaq iradəsini qırmağa çalışanlar bu faciədə birbaşa əli olan Ayaz Mütəllibovu hakimiyyətə gətirə bildilər. Vaxtilə Heydər Əliyevin qayğısı ilə respublikanın təsərrüfat rəhbərləri sırasına çıxmış bu şəxs müstəqil dövlətin siyasi lideri tələblərinə cavab vermirdi. Ancaq o, Moskvanın əsas göstərişlərini yerinə yetirməyə, yeni və müstəqillik qazanmış Azərbaycanı Rusiyanın təsiri altında saxlamaq vəzifəsini canla-başla yerinə yetirməyə hazır idi.

Çox keçmədən səriştəsiz və xəyanətkar siyasəti ilə Azərbaycan xalqının sonsuz nifrətinə səbəb olan və milli maraqlarımızı ardıcıl olaraq tapdalayan A. Mütəllibov hakimiyyəti siyasi səhnəni birdəfəlik tərk etmək məcburiyyətində qaldı. Əslində həmin siyasi hakimiyyət Azərbaycan cəmiyyəti üçün çoxsaylı mürəkkəb problemlər miras qoymaqla tarixin arxivinə verildi. Həmin dövrdə cəmiyyətdə hökm sürən qeyri-müəyyənlik və özbaşnalıq, siyasi hakimiyyəti ələ keçirmək niyyəti güdən müxtəlif təmayüllü qüvvələrin dağıdıcı fəaliyyəti üçün münbit şərait yaratdı.

Ölkədəki böhrandan sui-istifadə edən Azərbaycan Xalq Cəbhəsi siyasi hakimiyyəti zəbt etdi. AXC-nin siyasi hakimiyyəti demokratik yollarla deyil, zorakı və qeyrisivil metodlarla ələ keçirməsi əslində bolşevizmin açıq təzahürü idi. Kütlə psixologiyasının və kütləvi psixoz vəziyyətinin yaratdığı imkanlardan yararlanan təsadüfi və

idarəetmə təcrübəsinə malik olmayan şəxslərin siyasi hakimiyyətdə təmsil olunması çox keçmədən cəmiyyətdə özünün ağır fəsadlarını qabarıq şəkildə göstərməyə başladı.

Aydın oldu ki səriştəsiz və populist adamların siyasi hakimiyyətdə olmasının cəmiyyətdə doğurduğu ağır nəticələr heç də Mütəllibov rejiminin yaratdığı siyasi, sosial-iqtisadi və psixoloji böhran vəziyyətindən fərqlənmir. Həmin dövrdə milli dövlətçiliyin sosial-iqtisadi və siyasi əsaslarının qurula bilməməsi, daxili və xarici siyasət strategiyasının müəyyənəşdirilməməsi, hərbi quruculuq sahəsində hökm sürən özbaşnalıq Azərbaycanı ermənilərin hərbi təcavüzünün qarşısında müdafiəsiz qoydu.

AXC-Müsavat hakimiyyəti özünün səriştəsizliyi ucbatından yaratdığı sosial-iqtisadi, siyasi və mədəni-psixoloji böhranın aradan qaldırılması yollarını axtarıb tapmaq əvəzinə sağlam təfəkkürə sığmayan əməllərə rəvac verməyə başladı. Cəbhə hakimiyyəti Azərbaycanda özünün zəngin dövlətçilik təcrübəsinə görə böyük nüfuzu olan Heydər Əliyevə qarşı siyasi repressiya yolunu tutdu.

Prezident Heydər Əliyev o dövrü belə xatırlayırdı: **“Hakimiyyəti ələ keçirmək istəyən Xalq Cəbhəsi və Müsavat - onlar çox qorxu altında idilər ki, Heydər Əliyev birdən Bakıda zühur edə bilər ... Pənah Hüseynov deyirdi ki, ...çox narahat idik ..., çox diqqətlə nəzarət edirdik ki, əgər Heydər Əliyev təyyarədə olsaydı, biz o təyyarənin Bakıya enməsinə icazə verməyəcəydik. Həmin təyyarə ya Naxçıvana qayıtmalı, ya Gəncəyə enməli idi”.**²

Prezident Heydər Əliyev həmin dövrü xatırlayaraq, çıxışlarının birində deyirdi: **“Xalq Cəbhəsinə kömək etmişəm, ona dəstək vermişəm. Naxçıvanda Xalq**

Cəbhəsi üzvlərinin əksəriyyətini rəhbər vəzifələrə ilk dəfə bütün Azərbaycan miqyasında şəxsən mən təyin etmişəm.³

... Mən hesab edirdim ki, bəlkə, həqiqətən yeni insanlar Azərbaycana daha sədaqətlə xidmət edə bilərlər. Doğrudur, mən onların içərisində o qədər də yararlı adam görmürdüm, amma, eyni zamanda, mən onlara dəstək vermişdim, kömək etmişdim.

... 1992-ci il mayın 14-də Mütəllibov yenidən hakimiyyətə qayıdanda ... Bakıdan Xalq Cəbhəsinin qərarlarından dərhal mənə müraciət etdilər. Mən onlara dedim ki, ... Mütəllibovun yenidən hakimiyyətə gəlməsi qanunsuzdur. Mən bunu qəbul etmirəm, buna etiraz edirəm. Mən xalqın ona qarşı etirazını dəstəkləyirəm.

... Onlar bu cavabımı səsyazan cihaza yazdılar və keçmiş 26 Bakı komissarı adına bağda toplaşmış adamlara mənim bəyanatımı dəfələrlə çatdırdılar.

... Hesab edirəm ki, bu da insanları səfərbər etmək üçün müəyyən qədər kömək etmişdi.⁴

... Ancaq nə etməli ki, onlar bunu qiymətləndirə, anlaya bilmədilər. Bir tərəfdən, ola bilərdi ki, onlar bunu qiymətləndirməsinlər, anlamasınlar, - bu şəxsi xarakter daşıyır. Amma onlar, sadəcə olaraq, Azərbaycanı idarə etmək iqtidarında olmadılar, buna qadir olmadılar”.⁵

Siyasi hakimiyyəti ələ keçirmək üçün Heydər Əliyevin siyasi dəstəyindən və məsləhətlərindən yararlanan “meydan qəhrəmanları” çox tez bir zamanda öz əməlləri ilə ağır ictimai-siyasi, iqtisadi və hərbi problemlərin girovuna çevrildilər. AXC-Müsavat rəhbərliyinin təcrübəsizliyi və bağışlanılmaz kobud səhvləri Azərbaycanın milli dövlətçiliyinin formalaşması və torpaqlarımızın işğaldan azad

olmasını xeyli ləngitdi və çətinləşdirdi. Bu hakimiyyətin səriştəsiz siyasəti nəticəsində cəmiyyətdə yaranmış böhran vəziyyəti ölkənin qabaqcıl ziyalılarını narahat etməyə başladı. Aydın oldu ki, ölkəmizi düşdüğü ağır vəziyyətdən yalnız zəngin dövlətçilik təcrübəsinə malik olan Heydər Əliyev kimi siyasi xadim xilas edə bilər.

Həmin dövrdə Azərbaycan xalqı çoxsaylı problemlər girdabından qurtulmağın yeganə çıxış yolunu tanınmış siyasətçi Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə dəvət edilməsində görürdü. Bu məqsədlə ölkə ziyalıları Heydər Əliyevin siyasətə qayıdışına mane olmaq məqsədilə Mütəllibov hakimiyyəti tərəfindən ortaya atılmış “yaş senzi” adlanan qeyri-demokratik qanunun aradan qaldırılmasına çalışırdı. Bununla bağlı keçirilən mitinqlərdə ölkə vətəndaşlarının əksəriyyəti yaş senzinin ləğv edilməsini, Heydər Əliyevin vaxt itirmədən siyasi hakimiyyətə dəvət edilməsini və onun xalq arasındakı nüfuzundan ümummillə məsələlərin həllində istifadə edilməsinin zəruri olduğunu bildirirdilər.

Sözsüz ki, nə Mütəllibov iqtidarı, nə də AXC-Müsavat hakimiyyəti Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı arasındakı nüfuzunu, ölkə əhalisinin ona olan sarsılmaz inamını həzm edə bilmirdi. Bu mövqedə duranlar Heydər Əliyevi ictimai-siyasi proseslərdən kənarda saxlamaq məqsədilə müxtəlif spekulasiyalara əl atmağa çalışırdılar.

Heydər Əliyev həmin dövrdə ictimai-siyasi proseslərə fəal şəkildə qoşulmağı məqsəduyğun hesab etmirdi. Bu görkəmli siyasətçi hətta Naxçıvan Ali Məclisinin Sədrliyinə də Muxtar Respublika əhalisinin və Ali Məclis üzvlərinin çoxsaylı təkidlərindən və xahişlərindən sonra razılıq vermişdi. Lakin, istər Mütəllibov, istərsə də AXC-Müsavat hakimiyyəti tərəfindən məqsədli şəkildə yaddan

çıxarılmış, ağır sosial-iqtisadi problemlərlə üzləşmiş bu qədim torpağın Heydər Əliyevin idarəçiliyinə çox böyük ehtiyacı var idi. Naxçıvan əhalisinin tələbləri nəticəsində Muxtar Respublikanın Ali Məclisinin sədri seçilən Heydər Əliyev qısa bir vaxt ərzində insanların ona olan inamını doğruldaraq, blokada şəraitində yaşayan Naxçıvanın düşdüyü ağır vəziyyətdən xilasını üçün mühüm işlər gördü.

Həmin dövrdə Cəbhə hakimiyyətinin Azərbaycan cəmiyyətini müxtəlif motivli konfliktlərin məkanına çevirməsi və ölkəni siyasi hakimiyyət böhranına sürükləməsi daha dözülməz xarakter aldı. Heydər Əliyev həmin dövr barədə çıxışlarının birində deyirdi: **“O vaxtlar, Azərbaycan ağır vəziyyətdə olduğu dövrdə mən Naxçıvanda yaşayarkən mənə müraciət edən qruplar, ayrı-ayrı adamlar, ziyalılar, Azərbaycanın tanınmış adamları çox olurdu. Məsələn, mən bunu yüksək qiymətləndirirəm ki, Azərbaycan blokada şəraitində olsa da, dəmir yolu işləməsə də, təyyarə ilə Naxçıvandan Bakıya gedib-gəlmək böyük bir problem olsa da, - çünki həm təyyarə az idi, həm təyyarəyə bilet almaq mümkün deyildi, həm də böyük xərc istəyirdi, - adamlar dəstə-dəstə Naxçıvana gəlir, mənə müraciət edirdilər. Belə müraciətlər çox olurdu. Onlar hər dəfə mənə Bakıya dəvət edir, Bakıya gəlməyimi xahiş edirdilər.**

... Onlar Azərbaycanı ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün axtarışlarda idilər”.“

Heydər Əliyev bunun səbəbini isə belə izah edirdi: **“O vaxtlar Azərbaycanın aqibəti mənə nə qədər narahat etsə də, ... 1987-ci ildə istefaya gedəndən sonra, ələlxüsus 1988-ci ildə bəzi qrupların mənə qarşı ədalətsiz hərəkətlərini görəndən sonra bir daha siyasət aləminə qayıtmaq istəmirdim. Bir daha dövlət işləri ilə məşğul**

olmaq istəmirdim. Bu mənim qəti qərarım, qəti fikrim idi ... Ancaq biri var ki, bu barədə şəxsi fikirlərim olsun, biri də var xalqın istəyi. Azərbaycan haqqında düşünən ayrı-ayrı böyük şəxslərin istəyi, fikirləri olsun. Onlar gəlirdilər, müraciət edirdilər. Mən də hər dəfə lazımı məsləhətlər verirdim. Amma özümün bu məsələdə iştirakımdan imtina edirdim”.“⁷

Əslində, həmin dövrdə Heydər Əliyevin böyük siyasətə qayıtmaq istəməməsi vaxtilə onun ədalətsiz şəkildə və əxlaqi normalara sığmayan təzyiqlər və təqiblərlə üzləşməsi əmilindən, müxtəlif yollarla siyasi arenaya yol tapa bilən və siyasəti kələkbazlıq kimi başa düşən şəxslərə mənfi hissindən, onlarla qarşılaşmamaq istəyindən irəli gəlirdi. Heydər Əliyev xalqımıza qarşı qanlı cinayət törətmiş M. Qorbaçovun şovinist siyasətini qəbul etmədiyinə görə yüksək vəzifədən uzaqlaşdırılandan sonra da öz ölkəsindəki bəzi dairələrin ədalətsizliyi, xidmət etdiyi partiya və dövlətin təqibləri ilə üzləşdi. O, hətta vaxtilə ictimai-siyasi karyeralarında mühüm əməyi olduğu bağirovların, vəzirovların, mütəllibovların ona qarşı yönəlmiş xəyanətlərinin də şahidi oldu. Əslində, dünya şöhrətli dövlət xadiminin böyük siyasətdən getmək qərarına gəlməsi də bu cür, bəzi adamların insanlığa sığmayan eybəcər, məkirli və çirkin hərəkətləri ilə bağlı idi.

Lakin Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının üzləşdiyi ümummilli problemləri, müstəqil dövlətin itirilməsi təhlükəsini görərək, siyasi həyata qayıtmaqdan imtina edə bilmədi. O, 1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsindən dərhal sonra əsl vətəndaşlıq mövqeyini nümayiş etdirdi və bir vətənpərvər azərbaycanlı kimi Azərbaycanın milli hüquqlarının müdafiəsinə qalxdı. O, sonralar dediyi sadə bir cümlədə böyük bir fəlsəfəni ifadə etmiş olur: **“Mən**

çalışırdım ki, insanlar üçün nə lazımdır edim, ancaq heç bir iddiam yox idi.”⁸

Heydər Əliyevi siyasi hakimiyyətə münasibətdə tutduğu mövqeyindən fəal siyasətə qoşulmaq çağırışı ilə o dövrdə ona ünvanlanmış çoxsaylı ziyalı müraciətləri, xalqın ayrı-ayrı təbəqələrinin çağırışları, Sirus Təbrizlinin “Heydər Əliyevi dəvət etməliyik!” adlı məqaləsi və s. də döndərə bilmədi. Həmin dövrdə cəmiyyətdə mövcud olan əhval-ruhiyyə ondan ibarət idi ki, Azərbaycanın Heydər Əliyevin təcrübəsinə və siyasətinə böyük ehtiyacı var və o, Bakıya gəlməlidir.

Hadisələrin gedişi göstərdi ki, əslində nəinki təkcə, düşüncə adamları, ziyalılar, sadə zəhmət adamları, ümumiyyətlə, cəmiyyətin bütün təbəqələri Heydər Əliyevin fəal siyasi həyata qayıtmasını tələb edir. Bu tələbi günü-gündən ağırlaşan ictimai-siyasi vəziyyət, erməni təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın işğal olunması, xalqımızın dövlət müstəqilliyini itirmək təhlükəsi daha da gücləndirirdi. Cəmiyyətin demokratik qüvvələri, ziyalıları və bütövlükdə Azərbaycan xalqı öz istəklərində daha qabağa gedərək, Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışı ilə yanaşı, onun adı ilə bağlı böyük bir siyasi partiyanın yaradılmasını da zəruri hesab edirdilər.

Sonralar Heydər Əliyev özü bu barədə belə deyirdi: **”Bax, bu səpgidə Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması məsələsi qaldırıldı. Bu barədə çoxları gəlib mənə müraciətlər edirdi, günlərlə Naxçıvanda vaxt keçirirdilər, mənimlə danışıqlar aparırdılar, belə bir partiyanın yaradılması üçün təkliflər verirdilər.**

... Bu təklifi qəbul etmək üçün o vaxtlar imkan və şərait yox idi.

... Lakin bu proseslər, eləcə də tək Bakıdan deyil, Azərbaycanın bir çox şəhərlərindən, rayonlarından mənə, Naxçıvana ardı-arası kəsilmədən gələn məktublar ilə bir şəraitə gətirib çıxardı ki, mən Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasına razılıq verdim.

... Xatirinizdədir, mənimlə uzun müddət danışıqlar aparandan sonra Sirus Təbrizli böyük bir müraciət hazırladı və onu 91 nəfər Azərbaycan ziyalısi imzaladı”.⁹

Əslində, Heydər Əliyevə ünvanlanan müraciət Azərbaycan vətəndaşlarının ictimai maraq və mənafelərinin ifadəsi idi. Müraciət 16 oktyabr 1992-ci ildə “Əlincə” Xeyriyyə Cəmiyyətinin təsisçisi olduğu “Səs” qəzetində dərc olundu. Azərbaycanda geniş əks-səda doğuran və geniş müzakirələrə səbəb olan müraciətdə vurğulanırdı:

“Möhtərəm Heydər bəy!

Hamımız görürük ki, respublikamızın, xalqımızın vəziyyəti gündən-günə ağırlaşır. Azərbaycan sözün əsl mənasında mənəvi böhran keçirir. Bunun da əsas səbəbi son illər respublikada mövcud olan və getdikcə daha da güclənən hakimiyyət böhranıdır. Ali hakimiyyət və idarəetmə orqanları Konstitusiyaya zidd, “real vəziyyətə uyğun” fəaliyyət göstərməklə, əslində, iflic vəziyyətinə düşmüşdür.

... Mövcud iqtidar ictimai-siyasi gedişatlara tam nəzarət edə bilmir. Cəmiyyət obyektiv qanunauyğunluqlardan daha çox subyektiv mülahizələrə əsasən idarə olunur. Ən dəhşətlisi odur ki, siyasi və iqtisadi sistemdə əsaslı islahatlar aparılmır... Prezidentdən tutmuş respublikanın müxtəlif vəzifəli şəxsləri dəfələrlə öz müsahibələrində bildiriblər ki, artıq hakimiyyəti bizim əlimizdən heç kəs ala bilməz”.

Müraciət sahibləri belə ağır vəziyyətin kökünün haqlı surətdə demokratiyanın boğulmasında görərək, qeyd edirlər:

“... Dünənə kimi küçə və meydanlarda səhərdən axşama qədər demokratiyadan danışanlar, görünür, demokratiyanın mahiyyətinin nə olduğunu dərk etmirlər. Əsl demokratik ölkələrdə ordu, polis, başqa inzibati orqanlar siyasətdən kənardadır və bütün bu qüvvələr hakimiyyətdə olanlara deyil, xalqa xidmət edirlər. Rəhbərliyin siyasi nəşiliyindən, idarəetmə səriştəsizliyindən, hakimiyyət hərisliyindən həm daxildən, həm də xaricdən müəyyən qüvvələr öz mənafeələrinə uyğun məharətlə istifadə edirlər”.

Müraciət müəllifləri AXC-Müsavət iqtidarına xas olan yarıtma cəhətləri önə çəkərək, vurğulayırdılar:

“Yaşadığımız dövrün səciyyəvi cəhətlərinin, cəmiyyətin inkişaf meyllərinin iqtidar tərəfindən düzgün qiymətləndirilməməsi, fərsiz kadr siyasəti, siyasi idarəetmə səriştəsi olmayan təsadüfi adamların dövlət strukturlarına yüksək vəzifələrə təyin edilməsi respublikamızın onsuz da ağır olan durumunu daha da dərinləşdirir”.

Ziyalılar həmin dövrdə Azərbaycanda mövcud olan siyasi partiya rəhbərləri arasında xalqın etimadını qazanmış, böyük sosial bazanı və intellektual potensialı birləşdirə biləcək güclü siyasi liderin olmamasını qeyd edərək, bildirirdilər:

“Möhtərəm Heydər bəy! İndiki vəziyyətdə bu çətin, məsuliyyətli işi respublikada öz öhdəsinə götürməyə qadir yeganə şəxs Sizsiniz!.. Azərbaycanın demək olar ki, bütün bölgələrində aparılan ictimai rəy sorğularının nəticələrinə və bizim təşkilat komitəsinə daxil olan minlərlə şifahi və yazılı vətəndaş təkliflərinə

əsaslanaraq, belə bir qənaətə gəlirik ki, yaratmaq istədiyimiz YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASINA ... yeganə mütləq lider Siz ola bilərsiniz... Biz Yeni Azərbaycan Partiyasını yeni düşüncə tərzli insanların Sizin ətrafınızda sıx birləşdirdiyi mütəşəkkil, güclü, aparıcı qüvvəyə malik bir partiya kimi görürük... Siz bu gün siyasi, iqtisadi, hərbi və mədəni blokadada olan Naxçıvan Muxtar Respublikasını da məhz öz şəxsi nüfuzunuz və uzaqgörən diplomatik səriştənizlə qoruyub saxlayır və idarə edirsiniz.

... İstərdik ki, bu işləri bütün Azərbaycan üçün görəsiniz.

... Azərbaycan Sizin sonuncu və qəti qərarınızı gözləyir”.¹⁰

Müraciət “Səs” qəzetində dərc edildikdən sonra bütün xalq, bütün Azərbaycan böyük ümidlə görkəmli dövlət xadimi, bütün ictimai-siyasi fəaliyyətini Azərbaycanın çiçəklənməsinə həsr etmiş Heydər Əliyevdən cavab gözləməyə başladı. Həmin vaxt rəsmi mətbuatın susmağına baxmayaraq, Heydər Əliyevin müraciətə cavabını AXC-Müsavət iqtidarı da səbirsizliklə gözləyirdi. Çünki, Heydər Əliyevin məsələyə münasibəti respublikada gedən ictimai-siyasi proseslərin inkişaf meyllərinin müəyyənlişməsində mühüm rol oynaya bilərdi. Heydər Əliyev Azərbaycan ziyalılarının müraciətinə səkkiz gündən sonra “Yeni, müstəqil Azərbaycan uğrunda!” çağırışı ilə başlayan cavab verdi. Cavabda yazılırdı:

“Hörmətli ziyalılar!

... Sizin müraciətinizlə böyük diqqət və ehtiramla tanış oldum. Müraciətinizdən, mətbuat və televiziya-dan, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən gələn məktublardan aldığım məlumatlardan aydın olur ki,

respublikada ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyət son dərəcə ağırdır. Bu şəraitdə Azərbaycan ziyalılarının narahatçılığı haqlıdır və təqdirəlayiqdir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini əldə etməsi tarixi hadisədir... Bu əlamətdar hadisə müstəqil Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı qarşısında çox məsul, mürəkkəb, çətin vəzifələr qoyur. İndi əsas vəzifə dövlətçiliyin, müstəqilliyin bərqərar olunmasını, milli-demokratik dövlətin formalaşmasını, müstəqil Azərbaycanın suverenliyini, təhlükəsizliyini təmin etmək və vətəndaşlara azad, xoşbəxt, firavan həyat şəraiti yaratmaqdan ibarətdir”.

Heydər Əliyev Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsini müəyyən ictimai-siyasi qüvvələrin, ayrı-ayrı şəxslərin, o cümlədən Xalq Cəbhəsinin xidməti sayılmasının öleyhinə çıxaraq, davam edir:

“...Bu tarixi-obyektiv proseslərin nəticəsidir, tələyin və zamanın Azərbaycan xalqına...əvəzsiz töhfəsidir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi bütün Azərbaycan xalqının milli sərvətidir və heç cür yol vermək olmaz ki, bu, ayrı-ayrı siyasi partiyaların, qurumların, şəxslərin müstəsna səlahiyyətinə, monopoliyasına çevrilsin”.

Heydər Əliyev “əgər hansı ölkənin xalqları öz hüquqlarını anlayır və onları qoruya bilirsə, o zaman ən kiçik dövlət belə ən böyük məmləkət olur” fikrini irəli sürərək, bu yolda qarşıda duran əsas vəzifələri göstərir:

“Birincisi – Azərbaycanın müharibə vəziyyətindən çıxması və Qarabağ probleminin tezliklə həll olunması... Ən dəhşətlisi budur ki, bütün bu faciələrin hələ də sonu görünmür. Bir il bundan əvvəl olduğu kimi, bu gün də Azərbaycanın rəhbər dövlət orqanlarının

Qarabağ problemi haqqında dəqiq, aydın konsepsiyası və lazımi hərbi-siyasi strategiyası yoxdur.

İkincisi – Azərbaycanda sosial-iqtisadi böhranın dərinləşməsi, xalqın güzəranının gündən-günə ağırlaşması böyük həyəcan doğurur.

... Dövlət və hökumət orqanlarının respublikanı ağır vəziyyətdən çıxarmağa yönəldilən aydın iqtisadi proqramı, strategiyası, əhalinin həyat səviyyəsini günü-gündən yaxşılaşdırmaq üçün konkret tədbirləri yoxdur.

Üçüncüsü – Bu gün respublikada aparılan kadr siyasəti haqlı olaraq, geniş xalq kütləsinin etiraz və narazılıqlarına səbəb olur. Rəhbər vəzifələrə iş qabiliyyəti, biliyi, bacarığı, təsərrüfat və idarəetmə işlərindəki təcrübəsi nəzərə alınmadan, yalnız Xalq Cəbhəsinə mənsubiyyətin əsas götürülməsi hüquq normalarına uyğun deyil və ağır nəticələr verə bilər. Xalq, Xalq Cəbhəsinə heç zaman belə müstəsna hüquq və səlahiyyət verməmişdir. Ötən illər və onilliklər ərzində respublikada dövlət idarəetmə, iqtisadiyyat, elm, mədəniyyət və sosial sahələrdə kifayət qədər bilikli, təcrübəli, səriştəli, yüksək mədəniyyətə malik kadrlar hazırlanmışdır. Onların hamısı ictimai-siyasi təşkilatlara, partiyalara mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, fəal quruculuğa cəlb edilməlidirlər.

Dördüncüsü - Müstəqil Azərbaycanın dövlətçiliyinin möhkəmlənməsi hər şeydən əvvəl respublikada qanunların toxunulmazlığından, qanunun aliliyindən asılıdır.

... Azərbaycanda yaşayan hər bir vətəndaş milliyyətindən, dinindən, dilindən, siyasi əqidəsindən asılı olmayaraq demokratik azadlıqlara və hüquqlara malik olmalıdır. Əfsuslar olsun ki, bu sahədə də

respublikada ötən yarım ildə heç bir dəyişiklik baş verməmişdir.

Beşincisi - Son zamanlar Azərbaycanın parçalanmasına yönəldilmiş meyllərin təzahürü böyük təhlükə yaradır. Belə meyllərin qarşısı qətiyyətlə alınmalıdır. Yaranan problemlər sivilizasiya və demokratik yollarla həll edilməlidir”.

Cavabın sonunda Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının obyektiv zərurətdən doğduğunu vurğulayır və onun fəaliyyətində fəal iştirak etməyə hazır olduğunu bəyan edir. ¹¹

Heydər Əliyevin ölkədəki ictimai-siyasi vəziyyəti hərtərəfli şəkildə əks etdirən və AXC-Müsavat hakimiyyətinin əsl mahiyyətini açıb göstərən müraciəti Azərbaycanda böyük əks-səda doğurdu. Müraciətdə ölkədəki ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi böhranın yaranması səbəbləri və siyasi hakimiyyətin xalqımızı faciəli təhlükələrlə üzləşdirməsi konseptual şəkildə təhlil olunmuş və ağır vəziyyətdən çıxmaq üçün konkret çıxış yolları göstərilmişdir.

Xalqımızın vətənpərvər övladlarının iştirakı ilə tez bir zamanda ölkəmizin hər yerində yeni partiyanın təsis konfransına hazırlıq işlərinə başlandı. Azərbaycanın bütün regionlarında Heydər Əliyev şəxsiyyətinə inanan insanlar partiyanın yerli strukturlarının formalaşmasında fəal iştirak etməyə başladılar. Qısa vaxt ərzində Azərbaycanın inzibati ərazilərində YAP təşkilat komitələrinin yaradılması prosesi dinamik xarakter aldı.

Ancaq hakimiyyət orqanları açıq və gizli şəkildə partiyanın yaradılmasına və totalitar rejimlərə xas olan vasitələrlə partiyanı yaratmağa çalışan insanlara qarşı fiziki və mənəvi terrorlara əl atmaq yolunu tutdu. Xalqın ölkəni бүрүйən böhrana etirazını deklarativ bəyanatlar verməklə

ört-basdır etməyə çalışan və ictimaiyyətin haqlı tələblərinə saymazıyana münasibət göstərən AXC-Müsavat hakimiyyəti Heydər Əliyevin ziyalıların müraciətinə cavabının qarşısında susdu. Çünki siyasi hakimiyyətin əsaslı və ciddi arqumentlər qarşısında deməyə sözü yox idi.

Heydər Əliyev çıxışlarının birində YAP-ın tarixi şəraitini xatırlayaraq bildirirdi: **“Yeni Azərbaycan Partiyası yaranarkən onun tərəfdarları çox idi. Ancaq onun yaranmasına maneçilik göstərənlər də az deyildi. Xüsusən, o zaman Azərbaycanda çoxpartiyalılıq prinsipinin elan olunmasına baxmayaraq, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması hakimiyyət dairələri tərəfindən heç də müsbət qəbul edilməmişdir. Buna görə də bu hazırlıq və bu partiyanın yaranma prosesi bir çox təzyiqlər, hətta təqiblər altında olmuşdur. Ancaq bunlara baxmayaraq, bu partiyanı yaratmaq istəyənlər öz istəklərinə, məqsədlərinə nail olmuşlar”.** ¹²

Heydər Əliyev daha sonra qeyd edirdi: **“Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslərin içərisindən çıxan zərurətdir... Azərbaycanda yaranan partiyaların bir çoxu ayrı-ayrı şəxslərin, siyasi fəaliyyətə başlayan adamların şəxsi təşəbbüsü ilə, onların ətrafında toplaşan adamların təşəbbüsü ilə yaranan partiyalardır. Ancaq Yeni Azərbaycan Partiyasının fərqi ondan ibarətdir ki, bu partiya onu yaratmaq istəyən, siyasi fəaliyyətlə məşğul olmaq istəyən adamların istəkləri ilə, bir təşkilati mərkəz olmadan, hərəsinin öz tərəfindən hərəkət etməsi nəticəsində, ağır şəraitdə, böyük təqiblər şəraitində yaranmış bir partiyadır”.** ¹³

Heydər Əliyev YAP-ın yaranması prosesinin digər partiyalardan fərqli xüsusiyyətlərə malik olduğunu vurğu-

layırdı: "Azərbaycanda partiyaların tam əksəriyyəti... ayrı-ayrı adamların, yaxud bir neçə adamın partiya yaratmaq və partiyadan istifadə etmək məqsədi ilə təşəbbüs göstərməsi nəticəsində olmuşdur... Azərbaycanda onların çoxu, elə yaranan zamandan indiyədək, çox kiçik bir partiya, yaxud qrupdurlar...

Bunlardan fərqli olaraq, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması, xalqın çox hissəsinin respublikamızı o vaxt düşdüyü vəziyyətdən çıxarmaq üçün və o zaman artıq mövcud olan partiyalara və təşkilatlara inamları olmadığına görə, yeni bir partiyanın yaranması ilə əlaqədar ayrı-ayrılıqda fikirlərin, arzuların cəmləşməsi və nəhayət, formalaşması nəticəsində olmuşdur".¹⁴

Əfsuslar olsun ki, YAP-ın həmin dövrdə Bakı şəhərində təsis konfransını keçirmək mümkün olmadı. Çünki, AXC-Müsavat hakimiyyəti Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə yaradılacaq partiyadan qorxur və onun təsis olunmasına çox böyük maneələr törədirdi. Buna görə də partiyanın təsis konfransı 1992-ci il noyabrın 21-də Naxçıvan şəhərində keçirildi. Konfransda Azərbaycanın müxtəlif regionlarını təmsil edən təşəbbüs qruplarının 550 nəfərdən artıq nümayəndəsi iştirak edirdi. Tədbir saxtalı bir gündə, Naxçıvan Dram Teatrının binasında keçirildi. Ağır şəraitə baxmayaraq, konfrans 4 saat davam etdi və orada mühüm qərarlar qəbul olundu. Konfransda partiyanın Proqram və Nizamnaməsi qəbul olundu və Heydər Əlirza oğlu Əliyev YAP-ın sədri seçildi. Bununla da, Azərbaycanın siyasi həyatına Yeni Azərbaycan Partiyası adlı möhtəşəm bir təşkilat daxil oldu.

Sonralar Heydər Əliyev çıxışlarının birində YAP-ın yaranmasının digər partiyaların təsis olunmasından fərqli xüsusiyyətlərə malik olduğunu göstərirdi: "... Onu yara-

danlar Azərbaycan, millətimiz, dövlət haqqında düşünərək, axtarışla məşğul olmuş, məsləhətlər aparmış ... Bu partiyayı yaradan insanlar şəxsi mənafe haqqında düşünməmişlər, bu xalqına, vətəninə, millətinə xidmət etmək üçün YAP-ı bir vasitə kimi yaratmışlar".¹⁵

§ 2. YAP-ın ƏSAS SİYASİ-İDEOLOJİ PRİNSİPLƏRİ

Bütün siyasi partiyalar kimi Yeni Azərbaycan Partiyası da özünün Proqram və Nizamnaməsinə uyğun olaraq siyasi-ideoloji və təşkilati fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirdi. YAP yaranarkən onun ölkənin siyasi sistemində aparıcı bir təşkilata çevriləcəyi, ətrafında toplaşmış intellektual potensialın xalqımızın ümummilli məsələlərinin həllində mühüm faktorlardan biri olacağı təkzibolunmaz həqiqət idi. Məhz bu qənaətə gəlmək bir çox səbəblərlə bağlı idi. Birinci, YAP-a Heydər Əliyevin rəhbərlik etməsi artıq partiyanın cəmiyyətdə siyasi nüfuzunu müəyyənləşdirirdi. İkinci, ölkəmizin böyük nüfuza və hörmətə malik olan yüksək intellekt sahibləri YAP-da toplaşmışdı. Üçüncü, partiya Azərbaycanın bütün regionlarını təmsil edən sosial bazaya əsaslanırdı.

Digər tərəfdən cəmiyyətdə mövcud olan ictimai maraqları mütəşəkkil şəkildə realizə etməklə ölkə vətəndaşlarının siyasi istinadgahına çevrilməyi qarşısına məqsəd qoymuşdu. Eyni zamanda, YAP-ın konkret ideologiyalı təşkilat olmayacağı məlum idi. Çünki, cəmiyyətdə yaranan problemləri hansısa vahid siyasi ideologiya çərçivəsində həll etmək mümkün deyildi və bir sıra məsələlər nəzəri araşdırmalardan daha çox konkret və cəsarətli addımlar atmaq tələb edirdi. Ölkədəki gərgin vəziyyəti aradan qaldırmaq üçün cəmiyyəti təşkilatlandıran par-

tiyanın ictimai həyatla bağlı bir çox məsələlərə yeni metodologiya ilə yanaşmağı vacib idi.

Yeni təsis olunmuş partiyanın YAP adlandırılması da müəyyən müzakirələrin nəticəsi idi. Partiyayı yaradanların dediklərinə görə Heydər Əliyevin yeni yaranacaq partiya rəhbərlik etməyə razılığını aldıqdan sonra ziyalılar müxtəlif ad variantlarını təklif etmişdilər. Müəyyən müzakirələrdən sonra peşəkar jurnalist Sirus Təbrizlinin təklif etdiyi “Yeni Azərbaycan Partiyası” adı məqbul hesab edilmişdir. Sonralar Heydər Əliyev partiyanın YAP adlandırılması barəsində belə deyirdi: “Partiyanın adı “Yeni Azərbaycan Partiyası”dır. Bu təbiidir və zamanın tələbindən irəli gəlir. Azərbaycan yeni müstəqil dövlətdir. Bu mənada partiyamız da yenidir. O, hamının partiyasıdır. Nizamnamə və Proqramımız ən demokratik prinsipləri güdür”.¹⁶

Heydər Əliyev partiyanın Proqram və Nizamnaməsinin işlənilib hazırlanmasına çox ciddi əhəmiyyət verirdi: “Naxçıvana ardı-arası kəsilmədən gələn məktublar elə bir şəraitə gətirib çıxardı ki, mən Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranmasına razılıq verdim. Bundan sonra hazırlıq işləri getdi. Yeni Azərbaycan Partiyasının rəhbər orqanlarının indi burada olan üzvlərindən, bizim həmfikirlərimiz və dostlarımızdan xahiş etdim ki, proqram, nizamnamə hazırlayıb gətirsinlər. Bir neçə layihə hazırlandı, onları gətirdilər.

Lakin indi mən deməliyəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramının da, Nizamnaməsinin də yazılması və hazırlanması işləri ilə şəxsən mən özüm bilavasitə məşğul oldum. Mən o vaxta qədər də belə bir partiyamın yaranmasının zəruriliyini qəbul edirdim. Amma özümün bu partiyada iştirakıma razı ol-

duğum halda mən onun hansı əsaslarla yaradılması üçün lazım bildiyim fikirlərimi söylədim. Ona görə də partiyanın həm proqramının, həm də nizamnaməsinin yazılması ilə özüm məşğul oldum. Siz Proqram və Nizamnamə ilə də yaxşı tanışsınız, bilirsiniz ki, o Proqram və Nizamnamə Azərbaycanda müstəqil, demokratik, hüquqi bir dövlət yaradılması barədə sənədlərdir”.¹⁷

İşlənilib hazırlanması Heydər Əliyevə məxsus olan və 1992-ci il noyabrın 21-də keçirilən təsis konfransında qəbul olunmuş Proqramda partiyanın əsas məqsədləri göstərilirdi: “Yeni Azərbaycan Partiyası dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərəzi bütövlüyü, sivilizasiyalı hüquqi demokratik dövlətin yaradılması, möhkəm əmin-amanlıq və ictimai həmrəylik, sabit və sosial istiqamətli iqtisadiyyat yaratmaq, irqindən, milliyyətindən, dinindən və dilindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli inkişafı və etibarlı müdafiəsini təmin etmək məqsədilə geniş demokratik islahatların həyata keçirilməsi uğruna çıxış edən parlament tipli siyasi partiyadır”.¹⁸

Həyat göstərdi ki, bu bəyanat digər siyasi partiyalarda olduğu kimi kağız üzərində qalmadı və Heydər Əliyev siyasi hakimiyyətə gəldikdən sonra orada göstərilən məsələlər ictimai praktikada səmərəli şəkildə realizə olunmağa başladı. Məhz bu nailiyyətlərin nəticəsində YAP Sədri və Prezident Heydər Əliyev müxtəlif tarixi dövrlərdə sonralar deyirdi:

1994-cü il. “Bu partiya Azərbaycan cəmiyyətinin demokratik cəmiyyət, insan hüquqlarının bərqərar olduğu bir cəmiyyət, mətbuat azadlığı, söz azadlığı olan bir cəmiyyət kimi təşəkkül tapması istiqamətində fəaliyyət göstərən bir partiyadır”.¹⁹

1997-ci il. “Yeni Azərbaycan Partiyası beş il müddətində öz proqramı, öz prinsiplərinə, öz amallarına sadıq olduğunu sübut edibdir və Azərbaycan Respublikasının həyatında görkəmli yer tutaraq ölkəmizin həyatının bütün sahələrinə öz təsirini göstərmişdir. Mən çox məmnunam ki, beş il bundan əvvəl, çətin və ağır bir şəraitdə Yeni Azərbaycan Partiyası yarandı və o, Azərbaycan xalqı qarşısında öz xidmətlərini göstərə bildi.

... Azərbaycan indi elə bir səviyyədədir ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramında əks edilmiş, nəzərdə tutulmuş prinsiplərin çoxunu artıq həyata keçirib, ya da həyata keçirmək prosesindədir”.²⁰

1998-ci il. “Biz Yeni Azərbaycan Partiyasının təməlini birlikdə qoymuşuq. Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramını, Nizamnaməsini hazırladığımız zaman həmin sənədlərdə bu partiyanın böyük gələcəyinin nəzəri əsaslarını əks etdirdik....

Mən həmişə Proqrama yenidən baxanda bir daha görürəm ki, biz bu partiyayı yaradarkən onun siyasi-iqtisadi istiqamətini, siyasi yolunu nə qədər düzgün müəyyən etmişik”.²¹

1999-cu il. “Mən məmnunam ki, 1992-ci ildə çox ağır şəraitdə Naxçıvanda bizim yazdığımız və qəbul etdiyimiz Proqram bu gün də öz aktuallığını saxlayıb. Demək, biz o vaxt nə qədər uzaqgörənlik etmişik, ölkəmizdə olan vəziyyəti nə qədər düzgün qiymətləndirmişik və partiyamızın gələcək yolunu, istiqamətini nə qədər düzgün müəyyən etmişik”.²²

2001-ci il. “Bu gün tam cəsarət və böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, səkkiz il iqtidar partiyası adı daşıyaraq partiyamız Azərbaycan xalqına hədsiz xidmətlər göstərmiş və xalqımızı, millətimizi, ölkəmizi o

ağır günlərdən çıxarıb bu günkü vəziyyətə gətirib çatdırmışdır”.²³

YAP-ın təsis konfransında qəbul etdiyi Proqramda Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini əldə etməsinə və bu hadisədən sonra ölkədə gedən proseslərə dəqiq və prinsipial qiymət verilmişdir. YAP özünün siyasi strategiyasının əsas istiqamətləri kimi “dövlət müstəqilliyinin” möhkəmləndirilməsi, respublikanın ərəzi bütövlüyünün təmin edilməsi, Qarabağ probleminin həlli, öz vətəndaşlarına firavan həyat şəraiti yaratmaq” kimi çox məsul və mürəkkəb vəzifələri elan etmişdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan xalqının ümummillə maraqlarından çıxış edərək, ölkədə gedən ictimai-siyasi proseslərə böyük məsuliyyətlə yanaşmış, özünün fəaliyyətini üç əsas prinsip əsasında müəyyənləşdirmişdir. Bu prinsiplər, AXC-Müsavat iqtidarı hakimiyyətdə təmsil olunduğu dövrdə cəmiyyətdə çox böyük maraqla qarşılanmışdır. YAP özünün Proqramında əsas vəzifələrini və ideoloji prinsiplərinin mahiyyətini ifadə edərək göstərirdi: “Bu gün respublika çox ağır siyasi, iqtisadi, sosial və mənəvi böhran keçirir. Lakin bu böhran nə qədər dərin olsa da başlıca şərt sakitliyi, həyatın bütün sahələrində peşəkarlığı qorumaq, Azərbaycanın yeniləşməsi naminə bu vəziyyətdən çıxmaq üçün qəti tədbirlər görməkdən ibarətdir”.

Qeyd etmək lazımdır ki, həmin dövrdə mövcud olan siyasi partiyaların Proqram sənədlərində ictimai-siyasi reallıqların bu cür dəqiq və siyasi-nəzəri baxımdan dolğun təhlili verilməmişdir. Məhz Heydər Əliyev bu istiqamətdə görülən işlər barəsində 1994-cü ildə deyirdi: “Prezident kimi mən Azərbaycanın rəhbərliyini öz üzərimə götürmüşəm. Məsuliyyətimi də bilirəm, çətinliyi də əvvəl-

dən dərk etmişəm. Amma siz də bilməlisiniz, bütün xalq bilməlidir ki, nə qədər böyük çətinliklər, problemlər var. Ancaq əmin ola bilərsiniz, heç bir qüvvə Azərbaycanın müstəqilliyini əlindən ala bilməyəcəkdir.

Dövlət çevrilişinə cəhd etmiş adamlar dərslərini aldılar. Əgər kim bunu anlamamışsa, yenə də belə əhval-ruhiyyə ilə yaşayırsa, ayılsın, bilsin: onların heç birisi burada öz çirkin əməllərini həyata keçirməyə nail olmayacaq. Əbəs yerə qan tökmək lazım deyil və biz buna yol verməyəcəyik. Azərbaycanın dövlətçiliyini, müstəqil Azərbaycan Respublikasının istiqlaliyyətini, Azərbaycanda indi bərqərar olan sabit ictimai-siyasi vəziyyəti qoruyacaq və mən bir prezident kimi bütün bu müqəddəs vəzifələrin keşiyində dayanmışam”.²⁴

Prezident Heydər Əliyev YAP-ın I qurultayında isə bildirirdi: “1995-ci ildə biz iqtisadiyyatdakı tənəzzülün qarşısını aldıq. Ondan sonrakı illər – 1996, 1997, 1998. 1999-cu illər Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişaf dövrüdür.

Yəni bu işlər paralel getməli idi. Biz bir tərəfdən qanun-qayda yaratmaq, daxili vəziyyəti sabitləşdirməli idik. Müstəqil, demokratik dövlət kimi Azərbaycanın təsisatlarını yaratmalı idik. Eyni zamanda Azərbaycanda iqtisadiyyatın bu ağır dövründə müsbət dəyişikliklər edilməsinə nail olmalı və bir çox başqa işlər görməli idik. Biz bunların hamısını görə bildik. 1995-ci ildə ilk Konstitusiyamızın qəbul edilməsi, ilk dəfə demokratik şəraitdə olan qanunvericilik orqanının seçilməsi Azərbaycanın gələcək həyatı üçün ən böyük əsaslardan oldu.

Ondan sonrakı dövr Azərbaycanda qanunçuluğun, demokratiyanın, iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi və

bunların hamısının nəticəsində Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyətin ilbəlilə sabitləşməsi dövrüdür. Bunlar indiki günün reallığıdır”.²⁵

YAP ikinci əsas prinsipi kimi “xalqımızın milli, mədəni, mənəvi irsinə, maarifçiliyinə, ağıllı varisliyə əsaslanan ümumbəşəri dəyərlər təməlinə yaradıcı təkamül yolunu inkişaf etdirməyi” götürdü.²⁶

Bütün üçünsə YAP tərəfdarları “cəmiyyətimizin yeniləşməsi naminə Azərbaycan vətəndaşlarının qarşısında duran ali məqsəd sağlam qüvvələri birləşdirməyi, mənasız qarşıdurmaları dayandırmalı, öz dövlətinin rifahı üçün korporativ mənafeləri qurban verməyi”²⁷ təklif edirdilər.

YAP-ı yaradanlar özünün üçüncü prinsipi kimi “əsas mövqelər üzrə razılıq əldə olunan bütün ictimai təşkilatlarla və partiyalarla fəal əməkdaşlıq etməkdən, partiyalararası bloklar yaratmaq və bütün səviyyələrdə ümumi mənafeləri razılaşdırmaqdan, başqa əqidədə olanlarla vicdanlı və açıq dialoqa hazır olmağı”,²⁸ dördüncü prinsip kimi isə o dövr üçün çox qəribə səslənən qanunçuluğu elan etdi.

O dövrdə siyasi dairələr tərəfindən Heydər Əliyevin siyasi proqramı adlandırılan YAP-ın Proqramında iqtisadi və sosial siyasətin əsas istiqamətləri də özünə geniş yer tapdı. Ancaq YAP-ın Proqramı ölkəmizdə fəaliyyət göstərən siyasi partiyalardan fərqli olaraq mücərrəd və nəzəri müddəalardan azad idi. Proqramın lakonik və aydın şəkildə yazılan iqtisadi bölməsində deyilirdi: “Azərbaycan iqtisadiyyatının vəziyyəti barədə statistik məlumatlar insanı dəhşətə gətirir. Respublika tükənməz sərvətlərə: zəngin sənaye, kənd təsərrüfatı və intellektual potensiala, əsaslı istehsal fondlarına,

istənilən qədər işçi qüvvəsinə malikdir. Bütün bunlardan Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmlətmək və əhəlinin həyata səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün səmərəli istifadə olunmalıdır”.²⁹

Keçmiş Sovetlər Birliyi dövründə uzun müddət rəhbər vəzifələrdə işləmiş, Azərbaycan iqtisadiyyatını ən yüksək zirvələrə qaldırmış Heydər Əliyev dövlətin iqtisadi strategiyasının Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatı sisteminin qurulması olduğunu bəyan etdi. Ölkəmizdə bazar iqtisadiyyatı münasibətləri, özəl sektorun inkişafı, səmərəli neft siyasətinin həyata keçirilməsi, xarici iqtisadi əlaqələrin qurulması müstəqil Azərbaycan dövlətinin qarşısında əsas vəzifələr kimi dayanırdı.

Prezident Heydər Əliyev bu məsələlərlə bağlı deyirdi: **”1990-cı ildən başlayaraq 1994-cü ilə qədər Azərbaycanın iqtisadiyyatı ildə 20-25 faiz tənəzzül edib, aşağı düşübdür. 1993-cü ildəki, 1994-cü ildəki vəziyyəti xatırlaym. Çörək almaq mümkün deyildi...Malların qiyməti bahaləşır, manatın da dəyəri günü-gündən sürətlə aşağı düşürdü.**

1995-ci ildə biz iqtisadiyyatdakı tənəzzülün qarşısını aldığımız. Ondan sonrakı illər ...Azərbaycanda iqtisadiyyatın inkişaf dövrüdür.

... 1990-1994-cü ilə qədər olan ağır vəziyyətdən Azərbaycanın iqtisadiyyatını çıxarmaq və bundan sonra onun ardıcıl inkişafını təmin etmək – bu postsovet məkanında nadir bir haldır. Bizim iqtisadi götürəcilərimiz göz qabağındadır”.

Prezident Heydər Əliyev fikrini davam etdirərək bu sahədə ciddi nəticələrin əldə olunduğunu elan edirdi: **”...Biz bir tərəfdən qayda-qanun yaratmalı, daxili vəziyyəti sabitləşdirməli idik. Müstəqil, demokratik**

dövlət kimi Azərbaycanın təsisatlarını yaratmalı idik. Biz bunların hamısını görə bildik”.³⁰

Heydər Əliyevin partiya tədbirlərindəki çıxışlarında iqtisadi məsələlərə geniş yer ayırması heç də təsadüfi deyildi. Çünki, istənilən siyasi fəaliyyətin əsas qiyməti həm də iqtisadi nəticələrlə ölçülür. Heydər Əliyev deyirdi: **”Əgər biz iqtisadi islahatları ağıllı, düşüncəli və uzaqgörənliklə aparmasaydıq, bu nailiyyətləri əldə edə bilməzdik. Məsələn indi (1999-cu ildə – red.) ...Azərbaycanda əldə olunan ümumi daxili məhsulun 60 faizi özəl sektorun hesabınadır. Bu islahatların nəticəsidir. Sənayedə 30 faiz özəl sektorun hesabınadır. Bu islahatların nəticəsidir. Kənd təsərrüfatında 98 faiz, ticarətdə 98 faiz, tikintidə təxminən 60-70 faiz, yük daşımalarda təxminən 45-50 faiz özəl sektorun hesabınadır.**

... Həm dövlət sektorunda olan sahələrin inkişaf etdirilməsi, yaxşı işləməsi üçün şərait yaradılması, həm də özəl sektorun güclənməsi, sahibkarlığa geniş imkanlar verilməsi, ...xarici ticarətin liberallaşması – bütün bunlar hamısı həmin bu nəticələri verir.

Azərbaycana xarici sərmayənin cəlb olunması çox gözəl nəticələr veribdir...Bu il qoyulan təxminən 1 milyard 600 milyon dollar investisiyanın 60 faizi qeyri-neft sektoruna, 40 faizi neft sektorunadır”.³¹

YAP-ın təsis konfransında qəbul edilən Proqramında vacib yerlərdən birini “sosial siyasətin əsas istiqamətləri” bölməsi tutur. Bu sahə ilə bağlı Proqramda qeyd edilirdi: **“Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində elm, mədəniyyət, təhsil, səhiyyə, bədən tərbiyəsi və idman praktiki olaraq bazar münasibətlərinə uyğunlaşmayan sahələr sırasında qaldığı üçün bu sahədə maliyyə məsələsi ilə bağlı bir sıra ciddi çətinliklər gözlənilir”.**

Lakin Yeni Azərbaycan Partiyası bu çətinliklərdən çıxış yolunu düzgün olaraq **“yaranmış şəraitdə gələcək cəmiyyətin təşəkkülündə əsas şərt olan elmin, təhsilin, elmi təfəkkürün, mədəniyyətin bəzi sahələrinin bütövlükdən maliyyələşməsinə”** dövlətin öz üzərinə götürməsinə görə.

YAP eyni zamanda sosial sahənin digər vacib bir sahəsinə də diqqət yetirməyi unutmur. **“Azərbaycanın tarixi-mədəni irsi və onun mənəvi potensialı dünya mədəniyyət xəzinəsinə layiqli töhvələr vermişdir. Hazırkı real vəziyyətdə ziyalıların əsas vəzifəsi bu milli potensialı qorumaqdan, dirçəltməkdən və onun varisliyini təmin etməkdən ibarətdir. Beləliklə, təhsilin müvafiq səviyyəsi müstəqil Azərbaycanın dünya sivilizasiya prosesində bərabər hüquqlu iştirakı üçün güclü amil ola bilər”.**

YAP-ın Proqramında siyasi-sosial siyasətin əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilirdi: **“Partiya sosial siyasətdə təhsilin, elmin, mədəniyyətin inkişafına üstünlük verir”.**

Burada göstərilən məsələləri həyata keçirmək və YAP-ın qarşısına qoyduğu məqsədlərin yalnız nəzəriyyə olmadığı göstərmək uzaqgörən siyasətin nəticəsində mümkün idi. Xalq tərəfindən 1993-cü ilin iyununda Heydər Əliyevin siyasi haikimyyətə dəvət edilməsi cəmiyyətin bütün sahələrində olduğu kimi, sosial sferada da böyük irəliləyişlərin əsasını qoydu.

Sözsüz ki, sosial sahədə əldə olunan nailiyyətlərə birdən-birə nail olmaq istər nəzəri, istərsə də praktiki baxımdan mümkün deyildi. Prezident Heydər Əliyev 1997-ci ildə sosial sahədə əldə edilmiş uğurlarla bağlı olaraq deyirdi: **“Respublikamızda daxili ictimai-siyasi**

vəziyyət tam sabitləşibdir. Bəlkə də, 1993-1994-cü illərdə bunu təsəvvür etmək mümkün deyildi ki, Azərbaycan bu gün belə sakit, rahat, əmin-amanlıq şəraitində, sabitlik şəraitində yaşayacaqdır.

...Bəziləri elə bilir ki, belə də olmalı idi, belə də normaldır ... Axı bu belə deyildir. Biz buraya nə qədər çətinliklərlə gəldik. Azərbaycanı daxildə nə qədər yaramaz ünsürlərdən təmizlədik...Azərbaycana xaricdən təzyiq etmək, respublikanı təsir altına almaq... cəhdlərinin qarşısını aldığımız.

...Siz indi iqtisadi islahatların nəticəsini görürsünüz. Bunu deməyə ehtiyac yoxdur. Mən sizə bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan dövləti çox möhkəmdir, Azərbaycan dövləti bundan sonra da müstəqil, sərbəst daxili və xarici siyasət aparmağa qadirdir”.³² Heydər Əliyev 1998-ci ildə deyirdi: **“Biz iqtisadi, sosial islahatları həyata keçiririk. Bunlar öz nəticəsini verir. Ancaq bunlar daha güclü nəticələrini bir müddətdən sonra verəcəkdir”.**³³

YAP sədri Heydər Əliyev partiyanın I Qurultayında işə fəxrlə bildirir: **“Kiçik bir ölkəyə dörd il içərisində 5 milyard dollar həcmində investisiyanı gəlməsi, iqtisadiyyatın inkişaf etməsi bu gün üçün, gələcək üçün nə qədər böyük imkanlar yaradır. Bu nə qədər yeni iş yerləri açır, nə qədər insanların işləməsi və yüksək əmək haqqı alması üçün şərait yaradır...**

Bu minvalla biz bundan da yaxşı irəliləyiş gədirik və gedəcəyik. Əmin ola bilərsiniz ki, bizim iqtisadi siyasətimiz bundan sonra daha çox uğurlar görəcək. Azərbaycan xalqının rifah halı günü-gündən yaxşılaşacaq. Bizim imkanımızı olacaqdır ki, hər il maaşlar artsın, insanların gəlirləri artsın və Azərbaycan xalqı firavan yaşasın”.³⁴

Yeni Azərbaycan Partiyasının ideoloji-siyasi prinsipləri kimi, partiyanın Nizamnaməsi də səciyyəvi xüsusiyyətlərə malikdir. YAP parlament tipli siyasi partiya olduğunu vurğulayaraq **“Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunvericiliyi çərçivəsində, özünün Proqramı və Nizamnaməsi əsasında fəaliyyət”** göstərdiyini önə çəkir.³⁵ Qeyd etmək lazımdır ki, qanunun aliliyinə hörmət Nizamnamənin demokratik ruhunu ifadə edir. Məsələn, (“sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin yaradılması”) (maddə I(II)), (“vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını qorumaq, qanunların icrasını təmin etməkdə kömək göstərmək”) (maddə 2(II)), (“partiyanın qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada seçilmiş rəhbər orqanlarının şəxsində”) (maddə 5(II)), (“partiyanın manat, rubl və xarici valyuta vəsaiti..., qanunla qadağan olunmayan digər gəlirlər hesabına formalaşır”)(maddə 3(V)), (“qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq partiyanın öz mətbuat orqanı və digər informasiya vasitələri vardır”) (maddə 4(V)), və s. Göründüyü kimi YAP-ın qanunun aliliyinə hörmət nümayiş etdirməsi onun böyük mənəvi və intellektual potensiala söykəndiyini nümayiş etdirirdi.

Heydər Əliyev Azərbaycanı demokratik, hüquqi və qüdrətli dövlət kimi görməyi arzu edərək bu məsələ barəsində deyirdi: **“YAP yaşayır, demokratik cəmiyyət quruculuğunda öz dəst-xəttini təsdiq etdirir. Onun sirləri isə getdikcə sıxlaşır. Çünki bu partiya indiki ağır məqamda xalqının, müstəqil dövlətinin taleyini düşünən əqidəli və vicdanlı adamlar üz tuturlar”**.³⁶ O, başqa bir vaxtda isə bu məsələ haqqında daha konkret danışır: **“Yeni Azərbaycan Partiyası yaranarkən Azərbaycanı hansısa başqa bir yol ilə aparmaq məqsədi daşmamışdır. Azərbaycanı müstəqil etmək istəmişdir,**

qarşısında ancaq müstəqilliyi möhkəmləndirmək, inkişaf etdirmək, Azərbaycanda demokratik prosesləri, demokratik dəyişiklikləri həyata keçirmək, islahatları həyata keçirmək məqsədini qoymuşdur”.³⁷

Ötən dövr ərzində demokratik, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu olan Heydər Əliyev partiyanın Proqramında və Nizamnaməsində əksini tapmış prinsipləri real həyatda yerinə yetirdi. YAP digər partiyalardan fərqli olaraq nə formal, nə praktiki cəhətdən kommunist “demokratik mərkəziyyət” prinsipini tətbiq etmədi. Partiyadaxili həyat **“partiyanın hər bir üzvünün fikrinə hörmət” prinsipi ilə “ilk təşkilatların öz hüquqlarından və özünü idarəetməsindən tam sərbəst istifadə etməsi”** fəaliyyəti üzərində qurulurdu. Seçkilərlə isə **“İntizamın və məsuliyyətin üstünlüyü ilə”** siyasi partiyaların tarixində ilk dəfə olaraq öz üzvlərinə digər demokratik hüquqlarla yanaşı aşağıdakı hüquqları da verirdi:

- **partiyanın müdafiəsindən istifadə etmək;**
- **qərar qəbul olunana qədər və olunduqdan sonra öz fikrini açıq bildirmək;**
- **partiyanın bütün sənədləri, o cümlədən maliyyə sənədləri ilə tanış olmaq”.**

YAP-ın əsas sənədlərində Partiya üzvlərinin üzərinə **“özünün əməli fəaliyyəti ilə partiyanın siyasətinin həyata keçirilməsinə kömək etmək”** kimi məsuliyyətli vəzifə qoyulurdu.

Partiyadaxili həyatda digər maraqlı cəhət isə YAP-ın Nizamnaməsinə əsasən onun sədrinə **“partiyaya ümumi rəhbərlik etməsi”** və **“partiyanı təmsil etməsi”** səlahiyyətinin verilməsi idi. Qurultayın seçdiyi Siyasi Şura isə partiyanın fəaliyyətinə rəhbərlik edir və aşağıdakı digər vacib səlahiyyətlərə malikdir:

“- partiyanın siyasi taktikasını hazırlayır;

İdarə Heyətinin fəaliyyəti haqda məruzəyə baxır;

Partiyanın beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirir və s”.

Bu mütərəqqi və demokratik prinsiplər YAP-ın həm siyasi hakimiyyətdə təmsil olunana qədərki dövrdə, həm iqtidara gəldikdən sonra onun uğurlarının əsasını qoydu və onun ictimai həyata aparıcı mövqə tutmasına təminat yaratdı. Heydər Əliyev bununla bağlı olaraq bildirir: “Yeni Azərbaycan Partiyasının təməli sağlam amallar əsasında qoyulubdur. Buna görə də Yeni Azərbaycan Partiyası ötən altı il müddətində yaşayıb, inkişaf edib və ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında həlledici rol oynayır.

...O sübut etdi ki, siyasi fəaliyyət göstərməyə, Azərbaycanın taleyüklü məsələlərini həll etməyə qadir bir partiyadır, Azərbaycan xalqının taleyi ilə əlaqədar olan məsuliyyəti öz üzərinə götürüb daşıya bilən bir partiyadır”.³⁶

§ 3. MÜSTƏQİL DÖVLƏTÇİLİYİ QORUMAQ VƏ VƏTƏNDAŞ HƏMRƏYLİYİNİ TƏMİN ETMƏK YAP-ın FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİNDƏNDİR

Heydər Əliyev kimi görkəmli şəxsiyyətin adı ilə bağlı olan Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması Azərbaycan cəmiyyətində böyük siyasi tarixi hadisə idi. Heydər Əliyevin siyasi təcrübəsi, şəxsi nüfuzu və müstəqil, demokratik dövlətçilik yönündə gərgin fəaliyyəti milli istiqlalını yenidən qazanmış xalqımızın bu günkü və gələcək taleyi üçün mühüm faktora çevrildi. Eyni zamanda YAP-ın ümumxalq partiyası kimi yaranması onun sosial bazasının və intellektual potensialının möhtəşəmliyini ifadə edirdi.

Heydər Əliyevin siyasi xəttinin məzmun-mahiyyəti YAP-ın Programında və onun çıxışlarında açıq və dolğun şəkildə ifadə olunurdu. Rəhbər demokrat olan Prezident Heydər Əliyev vaxtilə müxalifətçilikdə də “milli demokratlara” böyük dərs keçməli oldu. Prezident Heydər Əliyev deyirdi: **“Yeni Azərbaycan Partiyası o vaxtkı iqtidara müxalif partiya kimi yaranmamışdı. Bu həqiqət məlumdur. Partiyanın nə programında, nə qarşıya qoyduğu məsələlərdə hakimiyyətə, o vaxtkı iqtidara müxalif fikirləri olmamışdır. Bu partiyanı yaradan adamlar müxalifət olmaq yox, sadəcə, Azərbaycandakı çoxpartiyalılıq şəraitində respublikamızın ictimai-siyasi həyatında partiya tərkibində iştirak etmək istəyirdilər”.**”

Yeni Azərbaycan Partiyasının Program sənədlərində əsas prinsiplərin müəyyənləşməsinə çox məsuliyyətlə yanaşırdı. YAP təsis olunan zaman AXC-Müsavat hakimiyyətinə konkret münasibətini müəyyənləşdirərək həmin dövrdə siyasi hakimiyyətə gəlməyi heç də əsas məqsədi hesab etmirdi. Partiyanın ön böyük amalı Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyini qoruyub saxlamaq, cəmiyyətdə demokratik prinsiplərin bərqərar olmasını təmin etməkdən ibarət idi. Əslində bu fikir yalnız partiya sənədlərində deyil, kütləvi tədbirlərdə də dəfələrlə səsləndirilirdi. Məsələn, partiyanın təsis olunmasından bir qədər sonra Heydər Əliyev deyirdi: **“YAP-a belə böyük maraq göstəriləcəyini əvvəlcədən təsəvvürümə gətirmirdim. Görünür partiyanın Nizamnamə və Programı xalqı ürəyindəndir və xalq YAP-da öz gələcəyini görür.**

YAP-ın əsas məqsədi Azərbaycanı düşdüyü axır vəziyyətdən çıxarmaqdır...Azərbaycanın müstəqil dövlət olması böyük tarixi hadisədir...Lakin müstəqil-

lik əldə etmək nə qədər çətindirə, onu saxlamaq daha da çətindir...Bu dövlətin müstəqilliyini qorumağa çalışmalıyıq. YAP-ın başlıca məqsədi budur. Bizə qarşıdurma lazım deyil. Mən hər cür qarşıdurmanın əleyhinəyəm.”⁴⁰

Bu fikirlər partiyamın Culfa rayon təşkilatının təsis konfransında da təxminən səslənirdi: **”YAP-ın Proqramında və Nizamnaməsində əsas məqsəd Azərbaycan Respublikasının, Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini saxlamaq və möhkəmləndirmək, inkişaf etdirməkdir”**.⁴¹

Bu prinsip YAP-ın siyasi hakimiyyətdə təmsil olunmasından sonra da onun əsas məqsədlərindən biri idi: **”Yeni Azərbaycan Partiyası yaranarkən... Azərbaycan müstəqil etmək istəmişdir, qarşısına ancaq müstəqilliyi möhkəmləndirmək, inkişaf etdirmək... məqsədini qoymuşdur... Bunlar hamısı indi Azərbaycan Respublikasının həm daxili, həm xarici siyasətinin əsasını təşkil edir”**.⁴²

Yeni Azərbaycan Partiyası ali məqsədlər uğrunda mübarizədə cəmiyyətin bütün vətənpərvər, demokratik qüvvələrinin birliyinin tərəfdarı idi. Bu məsələ Partiyanın proqramında öz əksini tapmışdır. Orada bildirilir: **”Bütün bədbəxtlikləri və çatışmamazlıqları xarici və daxili düşmənlərin hiyləsində axtarmaq kimi biabırçı adətlərdən, cəmiyyətdə intiqam almaq əhval-ruhiyyəsini qızıqsdırmaq kimi bələlərdən əl çəkmək lazımdır**.

...Buna əsaslanaraq partiya...əsas mövqelər üzrə razılıq əldə olunan bütün ictimai təşkilatlarla və partiyalarla fəal əməkdaşlıq etməkdən, partiyalararası bloklar yaratmaq və bütün səviyyələrdə ümumi mənafeləri razılaşdırmaqdan, başqa əqidədə olanlarla vicdanlı və açıq dialoqa hazır olmaqdan ibarətdir”.⁴³

Yeni Azərbaycan Partiyası yarandığı vaxtdan başlayaraq həm proqram sənədlərində, həm praktiki fəaliyyətində yeni tipli müxalifətçilik nümayiş etdirməyə başladı. Partiya digər siyasi qüvvələrdən fərqli olaraq hakimiyyətdə təmsil olunmağı yeganə məqsədi hesab etmirdi. Bu məsələ ilə bağlı Heydər Əliyev partiyamın I qurultayındakı nitqində deyirdi: **”Nizamnamədə də var, bu partiya hakimiyyət uğrunda mübarizə aparan bir partiya kimi yaranmadı. Biz partiyanın Nizamnaməsində yazdığımız ki, partiya Azərbaycanın bu ağır dövründə ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında iştirak etmək və Azərbaycan bu ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün yaranır, bu partiya parlament tipli partiyadır. Yəni biz tamamilə demokratiya yolu ilə gedirdik**.

Partiyayı yaradarkən heç kəs qarşıya məqsəd qoymurdu ki, biz hakimiyyəti devirəcəyik,- necə ki, ayrı-ayrı müxalifət qüvvələri hakimiyyəti devirmək haqqında, yaxud da hakimiyyət uğrunda mübarizə aparacaqları barədə ayda bir dəfə bəyanatlar verirlər. **Bizim partiya sağlam düşüncə, sağlam fikir – xalqı birləşdirmək və Azərbaycanın o mürəkkəb həyatında ölkənin problemlərinin həll olunmasında iştirak etmək, öz xidmətlərini göstərmək məqsədi ilə yarandır”**.⁴⁴

Azərbaycanda isə Heydər Əliyevə qədər sivil, demokratik müxalifətçilik ənənəsi demək olar ki, yox səviyyəsində idi. 1988- 1993-cü illər müxalifətinin təcrübəsi demokratik standartlara uyğun gəlmirdi. Çünki, ilk növbədə Cəbhə hakimiyyətinin nəzərində müxalifətçilik demokratik siyasi sistem üçün məqbul hesab olunan sivil mövqeni ifadə etmirdi. Bu cür qeyri-səlam mövqe üçün radikalıq və bəşmazlıq siyasi fəaliyyətdə

əsas götürülürdü. Eyni zamanda bu mövqeni tutanların demokratiyanın inkişafında təkamül prinsipini qəbul etməmələri onların cəmiyyətin inkişaf qanunauyğunluqları haqqında təsəvvürlərinin bəsit olduğunu bariz şəkildə ifadə edirdi.

Müstəqilliyini yenidən əldə edən Azərbaycan Respublikasında 1991-ci ildən 1993-cü ilin iyun ayına qədər YAP-ı çıxmaq şərti ilə digər siyasi partiyalar üçün müxalifətin siyasi sistemdə tutacağı yer qeyri-müəyyən idi. İstər Mütəllibov, istərsə də AXC-Müsavat iqtidarına qarşı müxalifətdə duranların proqramları və fəaliyyət metodları qeyri-müəyyən xarakter daşıyırdı. Heydər Əliyevə qədərki siyasi müxalifətin ictimai-siyasi prosesləri qiymətləndirmə meyarları da ziddiyyətli və bitərəfli idi.

Hərtərəfli analitik təhlillər və empirik müşahidələr göstərir ki, ümumiyyətlə, YAP istisna olmaqla Azərbaycanda fəaliyyət göstərən siyasi partiyaların ziyalılara və yüksək intellektual səviyyəli insanlarla münasibətlərində daim problemləri olub. İstər Ayaz Mütəllibov, istərsə də AXC-Müsavat hakimiyyəti iqtidarda olduqları vaxt göstərilən kateqoriyaya aid olan insanların nüfuzunu qiymətləndirə bilməmiş, yalnız hakimiyyəti itirmək təhlükəsi yarananda onları yada salmış və müraciət etmişdir.

Yuxarıda göstərilənlərin ümumiləşdirilməsindən aydın olur ki, Heydər Əliyev Azərbaycanın siyasi sistemində müxalifətin hansı yeri tutmasını da müəyyənləşdirdi. O, hələ Yeni Azərbaycan Partiyası yarananadək Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri olarkən müstəqil dövlətçilik mənafeyini ali dəyər kimi üstün tutduğunu dəfələrlə sübut

etmişdir. YAP yarananda isə onun Proqramında aydın şəkildə yazıldı: **"Bizim şüarımız – müxalifət naminə müxalifət ola bilməz.**

Bizim prinsipimiz – konstruktivizmdir".

Bu prinsip partiya təsis olunduğu vaxtdan bu günə qədər onun fəaliyyətinin əsasında dayandı. və bu mövqeyə daim bağlılıq nümayiş etdirilmişdir. Heydər Əliyev bununla bağlı olaraq deyirdi: **"Yeni Azərbaycan Partiyasının başlıca prinsipi konstruktiv əməkdaşlıqdır. Müxalifət naminə müxalifət ola bilməz. Bugünkü vəziyyətdə xalq həmrəy olmalı, əl-ələ verməlidir. Təəssüf ki, indi bunun əvəzinə qarşıdurma güclənir.**

YAP Azərbaycanı böhran vəziyyətindən çıxarmaq üçün bütün siyasi partiyalarla, ictimai qurumlarla əməkdaşlığa hazırdır". ⁴⁶

Göründüyü kimi Heydər Əliyev Azərbaycan cəmiyyətinə siyasi müxalifətçilik mədəniyyətinin, vətəndaş həmrəyliyin, bütün siyasi partiyalarla sivil əməkdaşlığın fəal tərəfdarı kimi çıxış edir. Bu cür mövqe tutmaq partiyalararası münasibətlərin sivil, demokratik əsaslarda formalaşması üçün geniş imkanlar açır.

Prinsip etibarı ilə konstruktiv müxalifətçilik mövqeyini tutmaq demokratik cəmiyyətin əsas cəhətlərindən biri olsa da 1992-1993-cü illərdə AXC-Müsavat iqtidarı onu qəbul etməyi bacarmadı. YAP-ın təsis konfransının Bakıda keçirilməsinə həmin hakimiyyətin imkan verməməsi siyasi müxalifətə düşmən mövqedə dayanmağın bariz nümunəsi idi. Nüfuzlu və perspektivli siyasi təşkilatın formalaşması ilə barışmayan həmin iqtidar YAP və onun fəallıqlarına qarşı ən irticaçı metodlara əl atmağa başladı. Partiyanın sədr

müavini Murtuz Ələsgərov naməlum şəxslər tərəfindən qəddarcasına döyüldü, partiyanın qərargahına silahlı basqın təşkil edildi, ayrı-ayrı regionlarda partiya fəallarına qarşı zorakılıq əməllərinə yol verildi. AXC-Müsavat hakimiyyəti Yeni Azərbaycan Partiyasına və onun sədri Heydər Əliyevə qarşı təqib və təzyiqlərə əl atdı.

Heydər Əliyev AXC-Müsavat hakimiyyətinin ona və YAP-a qarşı təzyiqlərini xatırlayaraq deyirdi: **"Partiya yaranandan sonra – 1993-cü ilin fevral ayında mən böyük qardaşımın vəfatı ilə əlaqədar Bakıya gəlmişdim. O vaxt mən Nərimanov rayonunda partiyanın fəalları ilə bir-iki gün görüş keçirdim. Üçüncü gün isə orada bizim qarşımızı aldılar, hətta bu partiyanın görüşlərinin keçirilməsinə də imkan vermədilər. Baxmayaraq ki, bizim partiyamız qeydiyyatdan keçmiş legal bir partiya idi, burada gizli heç bir şey yox idi"**.⁴⁷

Heydər Əliyev idarəetmə sahəsində özünün zəngin dövlətçilik təcrübəsindən istifadə edərək YAP-ın formalaşmasında, onun cəmiyyətin siyasi sistemində layiqli yer tutmasında böyük xidmətlər göstərmişdir. O, AXC-Müsavat iqtidarı dövründə siyasi partiya sədri kimi qarşısına siyasi hakimiyyəti əldə etməyi deyil, siyasi hakimiyyətin fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq üçün mükəmməl proqram hazırlamağı və normal idarəçilik prinsiplərinə üstünlük verməyi zəruri hesab edirdi.

Təsadüfi deyil ki, Heydər Əliyevin konstruktiv müxalifətçiliyi yalnız Azərbaycan cəmiyyəti tərəfindən deyil, xarici dövlətlərin nüfuzlu siyasi dairələri tərəfindən də təqdir olunurdu. Heydər Əliyevin Naxçıvana rəhbərlik etdiyi dövrdə KİV-də həmin dairələrin Heydər

Əliyevlə əməkdaşlığın zəruri olduğunu bildirməsi bu görkəmli dövlət xadiminin yüksək nüfuzu ilə bağlı idi. Məhz bu faktor ağır sosial-iqtisadi vəziyyətlə üzləşmiş Naxçıvanın problemlərinin həllinə müsbət təsirini göstərirdi.

Heydər Əliyev blokada şəraitində yaşayan Naxçıvanın sosial-iqtisadi böhrandan xilas olması istiqamətində mühüm addımlar atması ilə yanaşı, sədri olduğu YAP-ın da təşkilati və ideoloji baxımdan güclənməsi yönündə böyük xidmətlər göstərdi. O, bununla bağlı olaraq deyirdi: **"Partiya yaranarkən bu, əhali tərəfindən çox rəğbətlə qarşılandığı halda, təəssüf ki, bəzi partiyalar, o cümlədən o vaxtkı iqtidar tərəfindən mənfi qarşılandı. Bəziləri hesab edirdilər ki, bu zəif partiya olacaq, güclü partiya olmayacaqdır, cəmiyyətdə öz yerini tuta bilməyəcəkdir. Görünür onlar çox dar düşüncəli insanlar idi. Mən o vaxt da belə düşünürdüm"**.⁴⁸

Ancaq həyat YAP-ın güclü bir siyasi təşkilat, onun lideri Heydər Əliyevin isə müstəqil Azərbaycan ölkəsinin dövlətinin qurucusu kimi görkəmli şəxsiyyət olduğunu sübut etdi. Çox qısa bir müddətdən sonra Azərbaycan xalqı Heydər Əliyevin üzərinə tarixi bir missiya qoydu. Elə o vaxtdan da Yeni Azərbaycan Partiyasının həyatında tarixi bir səhifə açıldı.

II FƏSİL

YAP-IN SİYASİ HAKİMİYYƏTDƏ TƏMSİL OLUNMASI VƏ ONUN QARŞISINDA DAYANAN TARİXİ VƏZİFƏLƏR

§ 1. YAP VƏ SİYASİ HAKİMİYYƏT MÜNASİBƏTLƏRİ

15 iyun 1993-cü il Azərbaycan xalqının tarixində kəskin dönüş və keyfiyyətə yeni mərhələnin başlanğıcını qoydu. Həmin vaxt dərin siyasi və iqtisadi böhrandan cana doymuş, vətəndaş müharibəsi təhlükəsi ilə qarşılaşan Azərbaycan xalqı çıxış yolunu Heydər Əliyevi siyasi hakimiyyətə dəvət etməkdə gördü. Bütün Azərbaycan cəmiyyəti ilə yanaşı iqtidardakı siyasi qüvvələr də onun dövlətçilik təcrübəsinə, şəxsi nüfuzuna və demokratik baxışlarına böyük ehtiyac olduğunu dərindən duymağa başladı. Siyasi hakimiyyət iddiası olmayan Heydər Əliyev Cəbhə hakimiyyətinin təklifi ilə həmin dövrdə yüksək dövlət vəzifələri tutmaqdan imtina etsə də, milli dövlətçiliyimizi itirmək təhlükəsi onun böyük tarixi məsuliyyəti öz üzərinə götürməsinə labüd etdi.

Siyasi hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra Heydər Əliyevin qısa vaxt ərzində cəmiyyətdə ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar olması yönündə mühüm addımlar atması, ön başlıcası ölkədəki kriminogen durumun aradan qaldırılmasının zoruriliyini ön plana çəkməsi ictimaiyyətdə nik-

bin əhval-ruhiyyə yaratmağa başladı. Heydər Əliyevin apardığı siyasət cəmiyyətdə ictimai-siyasi sabitlik yaratmağa və demokratik cəmiyyətin əsaslarını formalaşdırmağa imkan verdi. Qısa bir müddət ərzində görülən işlər Dağlıq Qarabağ probleminin həllinə də təsir göstərməyə, ölkəmizin beynəlxalq aləmdə nüfuzlu dövlətlərin köməyinə arxalanmasına gətirib çıxardı.

Heydər Əliyevin dövlət idarəetmə sərəştəsini daim yüksək qiymətləndirən Azərbaycan xalqı Yeni Azərbaycan Partiyasının müəyyənləşdirdiyi siyasi xəttin düzgünlüyünün bir daha şahidi oldu. Heydər Əliyev siyasi hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra da aydın oldu ki, bu görkəmli dövlət xadimi Yeni Azərbaycan Partiyasının ölkəmizin siyasi sistemində mühüm yer tutmasında maraqlıdır və bu təşkilatın onun şəxsiyyətinə layiq olan siyasi qüvvə kimi formalaşması arzusundadır. Heydər Əliyev YAP-ın dövlət idarəetmə sistemində hansı prinsiplər əsasında təmsil olunması məsələsinə də özünəməxsus şəkildə yanaşdı.

Vaxtilə, Azərbaycan ictimaiyyəti AXC-Müsavat iqtidarının təmsil etdiyi siyasi təşkilatlar üçün xüsusi status yaratması ilə tanış olmuşdu. Əbülfəz Elçibəy prezident seçiləndən sonra bütün məsul dövlət vəzifələrinə ancaq Xalq Cəbhəsinin və Müsavat Partiyasının nümayəndələri təyin edilirdilər. Bu halda onların kadr professionalığı deyil, mitinq hərəkəti zamanı göstərdikləri fəallıq nəzərə alınır. Həmin dövrdə vətəndaşlar zorla AXC və Müsavat partiyalarına üzv yazılır, rəsmi KİV isə yalnız həmin təşkilatların təbliğatı ilə məşğul olurdu.

Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra AXC-Müsavat iqtidarının demokratik dəyərlərə zidd olan yuxarıda göstərdiyimiz ənənəsi aradan qaldırıldı.

Heydər Əliyev bu barədə deyirdi: **“Bakıya gələndən sonra Ali Sovetin sədri, sonra prezident seçildim. Bu vaxt ayrı-ayrı partiyalarda bəzən elə fikir yarandı ki, bir dövlət başçısı kimi Heydər Əliyev yalnız Yeni Azərbaycan Partiyasını dəstəkləyəcəkdir, bu partiyağa yol açacaqdır və Yeni Azərbaycan Partiyası hakim partiya olacaqdır. Belə fikirlər Yeni Azərbaycan Partiyasının daxilində də çox olub. Ancaq siz bilirsiniz ki, mən bir-iki dəfə mətbuat konfranslarında bəyanat verdim ki, mən Azərbaycanın dövlət başçılığına Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyətinin nəticəsində yox, bütün Azərbaycan xalqının iradəsi ilə gəlmişəm”**. Heydər Əliyev daha sonra qeyd edir: **“Ona görə indi gəlib dövlət başçısı olduğum halda vaxtilə mənə ən yaxın olan, məni ən çox dəstəkləyən, mənə qayğı göstərən adamları, Yeni Azərbaycan Partiyasını dəstəkləsəm, ümum-azərbaycan xalqına qarşı ədalətsizlik etmiş olardım”**.⁴⁹

Heydər Əliyev bununla da sosialist idarəetmə sisteminə miras qalmış ənənəni - dövlət strukturları üzərində hakim partiyanın hegemonluğu prinsipini qəbul etmədi. AXC-Müsavat iqtidarı dövründə “Sov.İKP” ənənəsi davam etdirilsə də Prezident Heydər Əliyev həmin vəziyyətə son qoydu və cəmiyyətin tərəqqisinə demokratik prinsiplər vasitəsilə nail olmağın mümkünlüyünü göstərdi. Heydər Əliyev öz fəaliyyəti ilə sübut etdi ki, dövlət başçısı kimi ölkəmizdə fəaliyyət göstərən bütün siyasi partiyalara eyni münasibət göstərir. Heydər Əliyev çıxışlarının birində bildirir: **“Mənim Bakıya qayıtmağım təkcə Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyətinin nəticəsi deyildir. Baxmayaraq ki, Yeni Azərbaycan Partiyası buna böyük cəhdlər açmışdır”**.

Bununla da, Prezident Heydər Əliyev Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyinin demokratik prinsiplər əsasında qoyulmasını təmin etdi. Heydər Əliyev çıxışlarının birində bu məsələ ilə bağlı qəti mövqeyini bildirir: **“Bizim Konstitusiyamız, qanunlarımız hər bir siyasi partiyanın, hər bir siyasi qurumun, hər bir təşkilatın Azərbaycan qanunları çərçivəsində fəaliyyət göstərməsini tələb edir ...Partiyalar məhz qanunların aliliyi şəraitində fəaliyyət göstərməlidir, ...heç kəs özü üçün müstəsna hüquq tələb etməməlidir”**.⁵⁰

Prezident Heydər Əliyev başqa bir çıxışında ictimaiyyət üçün həmin mövqeyini bir daha açıqlayır: **“Mən Azərbaycan dövlətinin rəhbəri kimi fəaliyyətə başlayandan sonra Yeni Azərbaycan Partiyasından uzaqlaşmadım. Lakin bir-iki bəyanat verdim ki, mən partiyalara münasibətimdə tərəfsiz olmalıyam. Çünki, belə olmasaydı verdiyim sözlərin əksinə çıxardım. Yəni əgər Azərbaycanda bütün partiyalar eyni hüquqla fəaliyyət göstərə bilərsə, mən bir prezident kimi ancaq bir partiyam dəstəkləmiş olsam, onda deməli, mən demokratik prinsiplərə riayət etməmiş olaram, yaxud da ki, bu prinsiplərin əksinə getmiş olaram”**.⁵¹

Beləliklə, Heydər Əliyev sədri olduğu YAP-la digər siyasi partiyalar arasında ayrı-seçkilik yaratmamaqla demokratik dəyərlərin cəmiyyətimizdə möhkəmləndirilməsini təmin etdi. Bu bir tərəfdən dövlət strukturlarının ideoloji partiya prinsipləri ilə deyil (hətta bu ən müxtəlif partiya olsa belə), konstitusion əsaslarla formalaşmasına şərait yaratdı. Digər tərəfdən Heydər Əliyev bu addımı ilə YAP-ı müstəqil şəkildə formalaşmaq və cəmiyyətdə özünün layiqli yerini tutmaq üçün bir növ sınaq qarşısında qoydu.

Qeyd edək ki, Heydər Əliyevin yenidən siyasi hakimiyyətə gəlişinə qədər YAP formalaşma dövrünü yaşayırdı. Onun təsis olunması vaxtı ilə Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışı arasında cəmi yeddi ay zaman fərqi var idi. Partiya sıralarında cəmiyyətin ən sağlam qüvvələri təmsil olunsada, YAP-ın klassik mənada siyasi partiya statusunu daşması üçün müəyyən vaxt keçməsi tələb olunurdu.

Prezident Heydər Əliyev dövlət rəhbərliyinə gəldikdən sonra YAP-ın kadr potensialından istifadə məsələsində də demokratik yol tutdu: **“Mən Heydər Əliyev kimi təkcə Yeni Azərbaycan Partiyasına mənsub olan adam deyildim”,**⁵² - deyən respublika rəhbəri bununla da kadr siyasətinin əsas meyarını bəyan etdi. O, bu məsələ ilə bağlı olaraq bildirir: **“Biz heç vaxt düşünməməliyik ki, bütün vəzifələrdə ancaq Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri olmalıdırlar. Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri respublikanın bütün ictimaiyyətini təmsil etmərlər. İkincisi, Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvü olmayan istedadlı, dövlətçiliyimizə, siyasətimizə öz sədaqətli fəaliyyətini göstərmək istəyən nə qədər insanlar vardır”.**⁵³

Heydər Əliyev bununla bərabər, YAP sıralarından dəyərli kadrların dövlət idarəetmə orqanlarında çalışmasını da zəruri hesab edərək qeyd edirdi ki: **“Mən 6 ildən çoxdur ki, Azərbaycana başçılıq edirəm. Heç vaxt hesab etməmişəm ki, bütün icra orqanlarında ancaq Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri olmalıdırlar. Əlbəttə, mən arzu edirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri arasında o qədər dəyərli kadrlar olsun ki, onlar respublikada, xüsusən icra orqanlarında daha da çox yer tutsunlar. Amma buna da təkcə Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür deyə, süni yanaşmaq olmaz.**

İnsanlar bu və ya başqa vəzifəyə siyasi mənsubiyyəti ilə bərabər, eyni zamanda iş qabiliyyətinə, həmin iş üçün xüsusi keyfiyyətlərinə görə təyin olunmalıdırlar və onlardan buna görə istifadə edilməlidir”.⁵⁴

Heydər Əliyevin özünün fəaliyyəti ilə kadrların təyin edilməsində siyasi mənsubiyyətin əsas prinsip kimi qəbul olunmadığını sübut etdi. Bu müdrik siyasətçi dövlət rəhbərliyinə gəldikdən sonra mühüm dövlət vəzifəsi daşıyan insanların siyasi mənsubiyyətinə görə işdən azad olunmalarını məqsədemüvafiq hesab etmədi və onlara özlərinin peşəkarlıq səviyyəsini göstərmək üçün geniş imkan verdi. Heydər Əliyevin idarəetmə tələbkarlığına riayət edənlər, milli dövlətçilik xəttini üstün tutanlar nəinki daşdıqları yüksək vəzifələrdə işlədi, hətta onlara geniş idarəetmə səlahiyyətləri verildi. Həqiqətən də bu gün xalqımız 1992-ci ildən vəzifəyə təyin olunan və işinin öhdəsindən gələnləri tanıyır və onların fəaliyyətini müsbət qiymətləndirir.

Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilati və ideoloji baxımdan formalaşmasını və inkişafını daim diqqət mərkəzində saxlayırdı. O, hər cür şişirtmənin əleyhinə gedərək partiya sıralarının siyasi əqidə və könüllülük amilləri əsasında formalaşmasının tərəfdarı idi. Bununla bağlı olaraq Heydər Əliyev deyirdi: **“Bizim partiya ancaq partiyanın hərəkət xəttini, prinsiplərini ürəkdən qəbul etmiş insanlardan ibarət olmalıdır. Məhz bu baxımdan demək istəyirəm ki, yerlərdə heç kim partiya üzvlərinin sayını süni surətdə artırmağa çalışmasın. Partiyaya kim istəyirsə özü gəlsin.**

...Siz yəqin şübhə etmirsiniz ki, partiyanın sədri eyni zamanda ölkənin prezidenti olduğuna görə istəsə, bu partiyanın üzvlərinin sayını qısa müddətdə beş dəfə

artırar. Amma buna ehtiyac yoxdur. Mən buna heç vaxt yol vermərəm”. ⁵⁵

Qeyd etmək lazımdır ki, Prezident bu cür prinsiplial mövqe tutmaqla ilk növbədə vətəndaşların konstitusion hüquqlarının qorunmasını təmin edirdi. Təcrübəli dövlət xadimi Heydər Əliyev göstərir ki, hamını eyni cür düşünməyə məcbur etmək demokratiyanın pozulmasına, müstəqil dövlətimizin sivil yolla inkişafına xələl gətirmək deməkdir. O, bununla əlaqədar olaraq bildirirdi: **”Mən bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, partiyanın üzvlərinin sayını süni surətdə artırmaq lazım deyil. Hansısa bir nazir, yaxud da başqa icra orqanında işləyən adam düşünməməlidir ki, bəli “mənim ətrafımdakılar hamısı Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri olmalıdır, əgər bu partiyadan deyildirlərsə, işdən çıxsınlar. Bu düzgün deyildir. Bu insanların hüquqlarına toxunmaq deməkdir. İnsan gərək sərbəst olsun, insan gərək öz fikri ilə azad olsun. Biz bu azadlıqların, sərbəstliklərin hamısını Konstitusiyada elan etmişik. Prezident kimi, mən bunları təmin edirəm. Ona görə də insanın hüququnu, şəxsi fikrini zorla dəyişdirmək olmaz.”** ⁵⁶

Heydər Əliyev 1993-cü ildən başlayaraq YAP-la digər siyasi təşkilatların fəaliyyəti üçün eyni şərait yaratdı. O, deyirdi: **”Əgər mən Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri kimi o Proqramı qəbul etmişdimsə və o Proqramı hazırlayıb təsis konfransına təqdim etmişdimsə, mən Prezident olandan sonra başqa bir Proqramla hərəkət edə bilməzdim, Azərbaycanın başqa bir yol getməsinə heç vaxt yol verə bilməzdim. Ona görə də bizim o vaxtkı -- Yeni Azərbaycan Partiyasını yaradarkən olan istəklərimiz, arzularımız indi dövlət tərəfindən, hökumət tərəfindən ardıcıl surətdə həyata keçirilir”.** ⁵⁷

Qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda göstərilən məsələ müstəqil dövlətimizin formalaşmasında çox ciddi və vacib məsələlərdən birinə çevrildi. Heydər Əliyev fikrini dərinləşdirərək deyirdi:

”Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramı tamamilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının bütün müddəalarının əsasında qurulubdur, onunla üst-üstə düşür. Ona görə də Yeni Azərbaycan Partiyasının gördüyü işlər Azərbaycanı inkişaf etdirməyə, müstəqil Azərbaycanı irəli aparmağa yönəlibdir. Biz o vaxt da bu məqsədi daşıyırdıq və indi bu məqsədə çatmaq üçün tədbirlər həyata keçiririk”. ⁵⁸

Prezident Heydər Əliyevin: **”Heydər Əliyev təkcə YAP-a aid deyil”** mövqeyi Azərbaycanda həm dövlətçiliyin, həm də demokratik siyasi mədəniyyətin formalaşmasında çox böyük rol oynadı. Prezident bu mövqeyi ilə cəmiyyəti gənc, təcrübəsiz siyasi liderlərdən, YAP-ı isə vəzifəpərəstlərin axınından qorudu.

YAP-ın mütəşəkkil siyasi qüvvəyə çevrilməsi üçün onu həyatın axarına buraxan Heydər Əliyev özünün bütün fəaliyyəti ilə sübut etdi ki, o, qolbən YAP-a bağlıdır. Heydər Əliyev bununla bağlı olaraq partiyanın I qurultayında demişdir: **”Yeni Azərbaycan Partiyası yaranandan az bir müddət sonra Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin üzərinə partiya işindən əlavə yeni böyük bir məsuliyyət – Azərbaycanın ağır bir dövründə, 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasına, ölkəmizə, xalqımıza rəhbərlik etmək məsuliyyəti düşdü. Buna görə də o zamanda indiyə qədər dövlətin, hökumətin gördüyü işlər və Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyəti bir-biri ilə vəhdət təşkil edir, üzvi surətdə bağlıdır”.** Heydər Əliyev bildirir: **”Bizim əsasımız vardır deyək ki, Ye-**

ni Azərbaycan Partiyası, bizim hamımız və təbii ki, Azərbaycan Prezidenti və partiyanın sədri müstəqilliyin həyata keçirilməsinin əsas qüvvəsidir və təkcə onun qorunub saxlanılmasının yox, Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi ağır şəraitdə inkişaf etməsinin təminatçısıdır”.

§ 2. YAP-ın FORMALAŞMASININ İNKİŞAF MƏRHƏLƏLƏRİ

Ötən dövr ərzində Yeni Azərbaycan Partiyası qarşısına qoyduğu məqsəd və vəzifələri layiqincə yerinə yetirərək cəmiyyətin inkişaf dialektikasını nəzərə alıb təşkilati və ideoloji baxımdan güclənmiş və ölkəmizin aparıcı siyasi qüvvəsinə çevrilmişdir. YAP-ın mühüm siyasi qüvvə kimi formalaşması prosesi müxtəlif mərhələlərdən keçmişdir. Bu partiya ölkəmizin ən ağır dövrünü yaşadığı bir vaxtda tarixin tələbi ilə meydana gəlmişdir. Fikrimizcə, həmin dövrü YAP-ın inkişafının birinci mərhələsi adlandırmaq olar. Həmin dövrdə AXC-Müsavat iqtidarının ölkəni idarə edə bilməməsi, daxili və xarici siyasətində buraxılan kobud səhvlər, Dağlıq Qarabağ probleminin həm diplomatik, həm də hərbi yolla həllindəki uğursuzluqlar ölkəmizdə dərin böhran vəziyyəti yaratmışdı.

Bu cür ağır vəziyyətdə YAP-ın qurucuları bütün söylərini yalnız partiyadaxili məsələlərdə deyil, sağlam qüvvələrlə birlikdə ölkəni böhran vəziyyətindən çıxartmağa yönəldilər. Cəmiyyətdə getdikcə kəskinləşən vəziyyət Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışını gündən-günə zəruri edirdi. Hadisələrin gedişi Heydər Əliyevin ölkədəki böhranı aradan qaldırmaq üçün yeganə şəxsiyyət olduğunu göstərirdi.

1993-cü ildə Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycan cəmiyyətinin inkişafında yeni mərhələnin bünövrəsini qoymaqla yanaşı Yeni Azərbaycan Partiyasının həyatında da mühüm tarixi hadisə oldu. Heydər Əliyev bildirir: **“Biz partiyanı yaradarkən heç də düşünmürdük ki, qısa bir zamandan sonra hakimiyyətə gələcəyik. Baxmayaraq ki, ölkəmizdəki vəziyyət - sizin hamınıza məlum olan vəziyyət bizim hamımızı düşündürürdü... Partiyanın yaranması o vaxt bizim əhəlinin ölkəmizin düşdüyü vəziyyətdən çıxmasına olan istək və arzuları ilə əlaqədar olmuşdur.**

...Amma qısa bir zamandan sonra, mənim Azərbaycanın rəhbərliyinə dəvət olunmağımla əlaqədar, parlament sədri seçilməyimlə və Prezident seçilməyimlə əlaqədar bizim partiya iqtidar partiyası statusunu aldı”.⁵⁹

Hesab edirik ki, Heydər Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıtması ilə YAP-ın inkişafının II mərhələsi başlayır. 1993-cü ilin iyun ayında Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə gəlməsi ümumxalq tələbinin nəticəsində reallaşdı. Bu baxımdan həmin istək yalnız YAP-ın deyil, bütövlükdə cəmiyyətin sosial sifariş idi. Həmin dövrdə YAP-ın qarşısında bir tərəfdən müstəqil dövlət quruculuğu proseslərində yaxından iştirak etmək, digər tərəfdən iqtidar partiyası kimi cəmiyyətin siyasi sistemində özünün aparıcı mövqeyini qoruyub saxlamaq vəzifəsi dayanırdı.

Bu məsələlərlə bağlı olaraq Heydər Əliyev deyir: **“Əvvəlki sınaq mərhələsi Yeni Azərbaycan Partiyasının hakimiyyət tərəfindən təzyiq və təqibi ilə əlaqədar idisə, sonrakı sınaq mərhələsi partiyanın dövlət tərəfindən dəstəyi olmadan özünün nəyə qadir olduğunu sübut etmək mərhələsidir. Demək, Yeni**

Azərbaycan Partiyasını tam dəstəkləmiş olsaydım, siz elə mənim qanadım altında yaşayacaqdınız. Amma mən sizi tək başına buraxdım və fikirləşdim ki, görüm siz nəyə qadirsiniz, nə edə bilərsiniz.

...Əgər Prezident kimi mən sizi qanadım altına alsaydım, sizə əlverişli şərait yaratsaydım, tapşırsaydım ki, sizə yaxşı bir bina da versinlər, o zaman sizin yaxşı işlərinizi də belə qələmə verəcəkdilər ki, prezident kömək etdiyinə görə belədir, yoxsa özləri belə bir şey deyillər. O vaxt belə bir fikir yaranardı ki, Yeni Azərbaycan Partiyası bir şey deyildir".⁶⁰

Heydər Əliyev əlavə olaraq bildirir: "Əgər hansısa bir partiya hakimiyyətdə olan qüvvələr tərəfindən süni surətdə genişləndirilərsə, yaxud da inkişaf etdirilərsə, həmin partiya möhkəm ola bilməz.

...Ona görə də o vaxtlar mən buna imkan vermədim".⁶¹

Heydər Əliyevin çıxışında irəli sürdüyü fikirlər YAP-ın qurucuları, onun yerlərdəki fəalları və üzvləri üçün istiqamətverici tezislər idi. Qeyd etmək ki, həmin insanlar siyasi partiya yaratmaq üçün Heydər Əliyevə müraciət edəndə heç də vəzifə kürsüsü, fəaliyyətlərinin əvəzində sonralar şəxsi maraqlarının təmin olunmasını düşünmürdülər. Ona görə də YAP 1993-cü ilin iyunundan başlayaraq özünün ikinci inkişaf mərhələsində ciddi siyasi partiya kimi üzərinə düşən tarixi məsuliyyəti şərəflə yerinə yetirmək missiyasına başladı.

YAP I qurultayına hesabat məruzəsində bu barədə deyilirdi: "Partiya dərhal səfərbər oldu və öz sədri ilə birlikdə Azərbaycanın xilasını, onun dövlətçiliyinin qorunması və tələyüklü məsələlərinin həlli sahəsində həyata keçirilən işlərə qoşuldu. Bu mərhələ həm

müstəqil Azərbaycan dövlətinin, həm də Yeni Azərbaycan Partiyasının tarixində əbədi həkk olunmuş cahanşümul, tələyüklü məsələlərin həlli, dövlətçiliyin qurtuluşu, xalqımızın tərəqqisinin başlanğıcı kimi yadda qalmışdır".⁶²

"Yeni Azərbaycan Partiyası...respublikada cərəyan edən ictimai-siyasi proseslərdə birmənalı mövqe tutmuş, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulması, iqtisadi və sosial inkişafının sürətlənməsi, ictimai-siyasi sabitliyin və vətəndaş həmrəyliyinin yaranması istiqamətində həyata keçirilən dövlət tədbirlərində, Heydər Əliyevin yeritdiyi daxili və xarici siyasətin partiya üzvləri və xalq arasında izah olunmasında, xalqın səfərbər edilməsində yaxından iştirak etmişdir. Sözsüz ki, bütün bunlar elə belə, asan asan başa gəlməmişdir. Partiya dövlət, xalq qarşısında dayanan tələyüklü məsələlərin həllində yaxından iştirak etmək üçün əvvəl təşkilatlanmalı, öz ideya-siyasi və təşkilati strukturlarını yaratmalı, əhalini səfərbər etmək üçün həm nüfuza, həm də lazımi siyasi və təşkilati mexanizmlərə malik olmalıdır.

...Təsis konfransının birinci ili ərzində partiyanın təşkilatlanma prosesi sürətlə və uğurla davam edərək Azərbaycanın əksər regionlarında Yeni Azərbaycan Partiyasının 43 mindən artıq partiya üzvünü təmsil edən 65 rayon (şəhər) təşkilatı təsis olunmuşdur.

Azərbaycanın qalan rayonlarında partiyanın yerli təşkilatlarının yaradılması prosesi 1994-95-ci illərdə davam etmiş və 1995-ci ildə artıq Yeni Azərbaycan Partiyasının respublikamızın bütün regionlarını əhatə edən və 95 mindən artıq partiya üzvünü birləşdirən 81 rayon (şəhər) təşkilatının fəaliyyəti təmin edilmişdir".⁶³

Məhz bu cür səmərəli fəaliyyət 1995-ci ildə ölkə parlamentinə seçkilərdə partiyanın müvəffəqiyyətlə iştirak etməsinə və uğurlar qazanmasına şərait yaratmışdır. Məruzədə bildirilir: **“1995-ci ildə demokratik prinsiplər, çoxpartiyalı sistem, majoritar və proporsional əsaslarla ölkənin Milli Məclisinə ilk seçkilər keçirilmiş və hakimiyyətin əsas qanadlarından biri olan qanunverici orqan yaradılmışdır. Bu orqan bu gün müvəffəqiyyətlə fəaliyyət göstərir və qanunvericilik fəaliyyətini həyata keçirir. Partiyamız bütün bu proseslərdə aktiv iştirak etmiş, sədrimizlə çiyin-çiyinə çalışmışdır. Parlament seçkilərində həm majoritar və həm də proporsional sistemdə xalqın mütləq əksəriyyətinin səsini toplayaraq uğurla qələbə qazanmışdır”**.⁶⁴

1995-ci ilin sonlarında Yeni Azərbaycan Partiyasının artıq güclü siyasi təşkilat kimi formalaşması, parlament seçkilərində səslərin əksər çoxluğunu qazanması və ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında iqtidar partiyası kimi aparıcı yer tutması əsl reallıq idi. Heydər Əliyevin siyasi baxışlarından və siyasi fəlsəfəsindən səmərəli şəkildə bəhrələnməsi partiyanın böyük qələbələr qazanmasını şərtləndirirdi. Parlament seçkiləriərəfəsində YAP-ın vəziyyətinə qiymət verən Sədr deyirdi: **“Son vaxtlar belə söz-söhbət gedir ki, Yeni Azərbaycan Partiyası artıq iflasa uğramışdır, ölmüşdür, yoxdur...YAP-ı təmsil edən adamlar o qədər də yararlı deyillər və s. Şübhəsiz ki, bunlar Yeni Azərbaycan Partiyasını zəiflətmək istəyən, onuün gücünü azaltmaq istəyən rəylər, fikirlərdir. Baxmayaraq ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının rəhbərliyi ilə sıx əlaqəm yox idi, mən, şübhəsiz ki, bu fikirlərə heç vaxt inanmırdım. Əmin idim ki, Yeni**

Azərbaycan Partiyası yaşayacaq və müəyyən mərhələlərdən keçərək daha da möhkəmlənəcək.

...Mən partiyanın bugünkü gününə çox sevinirəm, təbrik edirəm və ümidvaram ki, Yeni Azərbaycan Partiyası bundan sonra daha da sürətlə inkişaf edəcək, respublikanın demokratik prinsiplər əsasında formalaşan cəmiyyətində, çoxpartiyalı sistemdə özünəlayiq yerini tutacaqdır. Bu sizdən çox asılıdır”.⁶⁵

1995-ci ildən YAP-ın I qurultayına qədərki dövr partiyanın inkişafının III mərhələsini təşkil edir. Həmin mərhələ də özünün xüsusi cəhətləri ilə seçilir. Burada YAP-ın qarşısında iqtidar partiyası kimi siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni sahələrin inkişafı üzrə elan etdiyi prinsiplərin əsaslı şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək vəzifəsi dayanırdı. Azərbaycanda demokratik prinsiplərin möhkəmləndiyi, ölkəmizin dünya birliyinə sürətli integrasiyasının mövcud olduğu, azad iqtisadi münasibətlərin formalaşdığı bu dövr partiyanın həyatında da mühüm rol oynamışdır.

YAP-ın bu mərhələdəki fəaliyyəti barədə partiyanın I qurultayına hesabat məruzəsində deyilirdi: **“1998-ci ilin oktyabr ayında xalqımız özünün siyasi iradəsini nümayiş etdirərək tam demokratik şəkildə Prezident Heydər Əliyevin mandatını daha beş il uzatdı...Xalq öz seçimini 1993-cü ildə, Heydər Əliyevi ölkə rəhbərliyinə dəvət edəndə qəti olaraq müəyyənləşdirmişdi...Azərbaycan vətəndaşları bu böyük insanı alternativsiz lider, əvəzsiz dövlət xadimi kimi dəyərləndirdiklərini bir daha təsdiq etdi.**

...1993-cü ildə siyasi hakimiyyətə qayıtmış möhtərəm sədrimiz partiyanın əsas sənədlərində öz əksini tapmış, bütün respublika vətəndaşlarını ümumi

amal ətrafında birləşdirə biləcək dövlətçilik ideologiyasını - ...Yeni Azərbaycançılıq ideologiyasını cəmiyyətə təqdim etdi.

...Digər mühüm nəticə isə, bu illər ərzində yaradılmış sabit ictimai-siyasi durum, sağlam məənəvi-psixoloji mühitdə ölkəmizin gələcək milli inkişaf strategiyasının müəyyənləşdirilməsi və bu sahədə ciddi işlərin görülməsi olmuşdur.

1993-cü ildən sonra atılan əsas addımlardan biri də Azərbaycanın qarşısında duran ən ümdə, taleyüklü məsələnin həlli – erməni təcavüzünün dəf edilməsi, işğal olunmuş torpaqların geri qaytarılması,... bir milyondan çox soydaşımızın el-obalarına dönməsi istiqamətində görülmə tədbirləridir... Bu vəzifə partiyamızın 1992-ci ildə qəbul edilmiş fəaliyyət proqramının əsas müddəalarından biri idi”.

Sənəddə partiyanın iqtisadi siyasət sahəsində əldə etdiyi uğurlarla bağlı olaraq göstərilir: “YAP-ın Proqramında öz əksini tapmış müddəalar 1993-1999-cu illərdə Azərbaycan Prezidentinin həyata keçirdiyi iqtisadi strategiyanın əsasını təşkil etmişdir.

...Xəzər neftinin hasilatı və ixracı ilə bağlı dünyanın aparıcı neft şirkətləri ilə 1994-cü ilin sentyabr ayında bağlanan “Əsrin müqaviləsi” və sonrakı sazişləri ... reallaşdırmaqla möhtərəm Sədrimiz Azərbaycanın yeni neft strategiyasının və siyasətinin əsasını qoymuşdur.

...Dünyanın 15 ölkəsinin 33 ən iri şirkəti ilə bağlanmış 19 neft müqaviləsinə əsasən Azərbaycana 60 milyard dollardan çox xarici sərmayə qoyulması gözlənilir ki, bu da ölkənin iqtisadi sistemini, müvafiq infrastrukturunu cana gətirəcək güclü maliyyə kanalıdır.

...Makroiqtisadi tənəzzülün qarşısının alınması və ilk artım meyllərinin özünü biruzə verməsi, özəlləşdirmə proqramının birinci mərhələsinin başa çatdırılması, ...inflasiyanın dəf edilməsi və manatın alıcılıq qabiliyyətinin qorunması ölkənin iqtisadi siyasətinin ilkin uğurlu nəticələrini təşkil etmişdir.

...Kolxoz və sovxozların əmlakının özəlləşdirilməsi kənddə sahibkarlığın inkişafına təkan vermiş, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artımını təmin etmişdir”.

İnsanların sosial müdafiəsi sahəsində görülmə işlər barəsində isə deyilirdi: “Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində adamların güzəranının yaxşılaşdırılması, sosial müdafiəsi məsələləri Prezidentin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Görülmə işlər nəticəsində əhalinin orta aylıq əmək haqqı 1995-ci ildə 62,5 min manat təşkil edirdisə, ...1999-cu ildə 180 min manat təşkil etmişdir. Bu illər ərzində orta aylıq əmək haqqının artım sürəti inflasiyanın səviyyəsindən dəfələrlə yüksək olmuşdur”.

Sənəddə demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu yönündə görülmə işlər barəsində və bu proseslərdə YAP-ın fəaliyyəti haqqında isə qeyd olunur: “1993-1999-cu illərdə Azərbaycanda siyasi plüralizmə rəvac verilməsi, söz və mətbuat azadlığının tam təmin edilməsi, siyasi partiyaların və ictimai təşkilatların fəaliyyəti üçün hərtərəfli əlverişli şərait yaradılması ölkəmizdə demokratik mühitin qəti şəkildə qərarlaşdığından və YAP-ın bu sahə ilə bağlı əsas prinsiplərinin reallaşdığından xəbər verir.

...İnsan hüquqları və azadlıqları sahəsində Azərbaycanda ardıcıl surətdə həyata keçirilən tədbir-

lərin təməlinə 1992-ci ildə YAP-ın Proqramına yazılmış, partiyanın əsas ideyalarından biri olan, insana qayğı, insan ləyaqətinə hörmət dayanır”.

Hesabat məruzəsində partiyanın təşkilati fəaliyyəti barədə bildirilir: **”Yeni Azərbaycan Partiyası...respublikada cərəyan edən ictimai-siyasi proseslərdə birmənalı mövqe tutmuş, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulması, iqtisadi və sosial inkişafının sürətlənməsi, ictimai-siyasi sabitliyin və vətəndaş həmrəyliyinin yaranması istiqamətində həyata keçirilən dövlət tədbirlərində, Heydər Əliyevin yeritdiyi daxili və xarici siyasətin partiya üzvləri və xalq arasında izah olunmasında, xalqın səfərbər edilməsində yaxından iştirak etmişdir.**

...1995-99-cu illərdə partiya öz fəaliyyətini genişləndirərək rayon daxilindəki bütün yaşayış məntəqələrinə, qəsəbə və kəndlərə daxil olmuş və həm ilk təşkilatlarının, həm də üzvlərinin sayını xeyli artırmışdır.

...Hesabat dövründə partiyanın tərkibi həm sayca, həm də keyfiyyətlə zənginləşmişdir...YAP rayon (şəhər) təşkilatları bütövlükdə partiyanın Proqram və Nizamnamə tələblərinin yerinə yetirilməsi sahəsində YAP üzvlərinin qüvvələrini səfərbər edə bilmiş və partiyanın siyasi, təşkilati işlərinin canlandırılması istiqamətində zəruri tədbirlər həyata keçirmişdir”. ⁶⁶

Prezident Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının 1995-1999-cu illərdəki fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmişdir. O, partiyanın ildönümünə həsr edilmiş tədbirlərdə və YAP-ın I qurultayına hazırlıq üzrə Təşkilat Komitəsinin 1999-cu ilin sentyabr ayındakı iclasında çıxışı zamanı partiyanın fəaliyyətini yüksək

qiymətləndirmiş, eyni zamanda bu sahədə mövcud olan çatışmamazlıqları göstərərək, onun gələcək fəaliyyət istiqamətləri barəsində dəyərli tövsiyələr vermişdir. Bu qiymətləndirmə və tövsiyələr partiya işinin canlanması istiqamətində böyük stimül olmuşdur. Prezident Heydər Əliyev müxtəlif dövrlərdə YAP-ın fəaliyyətini aşağıdakı kimi səciyyələndirmişdir.

1997-ci il. **“Yeni Azərbaycan Partiyası bütün sahələrdə çox gərgin iş aparır...Bu beş il müddətində Yeni Azərbaycan Partiyası sübut edibdir ki, o, sağlam partiyadır, demokratik prinsiplərə söykənən partiya-dır, Azərbaycanın müstəqilliyinin təmin olunması yolunda fəal çalışan partiyadır.**

... Yeni Azərbaycan Partiyası beş ildir ki, yaşayır, böyük sınaqlardan, böyük imtahanlardan keçibdir. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında yaşamaq, yaratmaq hüququ əldə edibdir”. ⁶⁶

1998-ci il. **“Bizim dövlətimizin, hökumətimizin işində də və o cümlədən Yeni Azərbaycan Partiyasının işində qüsurlar, nöqsanlar, çatışmamazlıqlar var.**

...Bunların obyektiv səbəbləri də, subyektiv səbəbləri də var. Subyektiv səbəblərlə biz özümüz mübarizə aparmalıyıq.

...Bizim Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin əksəriyyəti hakimiyyət orqanlarındadırlar – parlamentdədirlər, nazirliklərdə, yerli hakimiyyət orqanlarında işləyirlər. Ona görə Yeni Azərbaycan Partiyasının üzərinə iqiqat vəzifə düşür, bu partiyanın işi mücərrəd xarakter daşıya bilməz.

...Bunlara nail olmaq üçün partiyanın təşkilatlarını daha da gücləndirmək, fəallaşdırmaq lazımdır. Partiya daha da geniş təşkilatlanmalıdır”. ⁶⁶

1999-cu il. **“Biz müəyyən bir mərhələdə bu sahədə aparılan işləri təhlil etməliyik, müəyyənləşdirməliyik ki, işlər necə gedir, hansı səviyyədədir, səhvlər, qüsurlar varmı, yoxsa yoxdur, müsbət təcrübə nədən ibarətdir.**

...İndi bu partiya Azərbaycanda ən böyük siyasi partiyadır və hesab edirəm ki, ölkəmizdə vətəndaşlar, əhali arasında özünə layiq yaxşı hörmət qazanıbdır. Biz gərək indi partiyada keyfiyyət işlərinə çox fikir verək”.⁶⁹

Fikrimizcə, Yeni Azərbaycan Partiyasının inkişafının yeni – IV mərhələsi partiyanın I qurultayından bu günədək olan dövrü əhatə edir. YAP-ın I qurultayını keçirməsi partiyanın həyatında mühüm tarixi hadisəyə çevrildi. I qurultayda aydın oldu ki, partiya artıq formalaşmış, təşkilati və ideoloji baxımdan güclənmiş siyasi təşkilat kimi cəmiyyətdə özünü təsdiq etmişdir. Qurultayda yeni Proqramın və Nizamnamənin qəbul olunması ilə onun gələcək fəaliyyət istiqamətləri müəyyənləşdirildi.

Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayında ötən dövr ərzində partiyanın göstərdiyi fəaliyyət yenidən qiymətləndirildi. Məlum oldu ki, YAP iqtidar partiyası kimi üzərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirmişdir. Partiyanın I qurultayında İlham Əliyevin sədr müvini seçilməsi YAP-ın həyatında mühüm hadisəyə çevrilməklə bu siyasi təşkilata kütləvi axınının güclənməsinə təsir göstərən mühüm faktor oldu.

Bu barədə partiyanın II qurultayında hesabat məruzəsində deyilirdi: **“Yeni Azərbaycan Partiyasının I qurultayında Azərbaycan ictimai fikrində xüsusi çəkisi olan, siyasi məsləkdaşlarımızın böyük hörmətini qazanmış İlham Əliyevin partiya sədrinin müavini**

seçilməsi təşkilatımızın fəaliyyətinə olduqca müsbət təsir etmişdir. İlham Əliyevin neft strategiyasının həyata keçirilməsi, beynəlxalq sazişlərin imzalanması və digər sahələrdə uğurlu fəaliyyəti onu böyük gələcəyi olan siyasi xadim kimi xalqa tanıtmışdır...

İlham Əliyevin nəcib insani keyfiyyətləri və işgüzarlığı Azərbaycan seçicilərinin onun proporsional siyahıya başçılıq etdiyi Yeni Azərbaycan Partiyasından millət vəkili seçilməyə inamını artırmış və beləliklə Yeni Azərbaycan Partiyasının qələbəsində böyük rol oynamışdır. Parlament seçkilərinə hazırlıq kampaniyası zamanı Yeni Azərbaycan Partiyası sədrinin müavini İlham Əliyevin ölkəmizin müxtəlif bölgələrində bir milyondan artıq seçici ilə keçirdiyi görüşlər parlament seçkilərinin taleyini əslində müəyyən etmişdir.

Ölkə əhalisi İlham Əliyevin təmsalında Azərbaycanın firavan və zəngin gələcəyinin təminatçısını görmüş, Heydər Əliyev siyasi kursunun etibarlı davamçısı kimi ona inanmış və səs vermişdir. Yeni Azərbaycan Partiyasının majoritar qaydada irəli sürdüyü namizədlərin qələbəsində də İlham Əliyevin apardığı seçki kampaniyası müstəsna rol oynamışdır. Nəticədə 2002-ci il parlament seçkilərində Yeni Azərbaycan Partiyası majoritar qaydada 60, proporsional qaydada 16 nəfərin deputat statusu almasına nail olaraq böyük bir uğura imza atmışdır”.

II qurultayda partiyanın keçdiyi yola nəzər salınaraq onun fəaliyyətinin başlıca nəticələri kimi aşağıdakılar göstərilmişdir:

“...Partiyanın sosial bazasının daha da möhkəmləndirilməsi, onun sıralarında Heydər Əliyevin

ideyaları ilə silahlanmış insanların sayının ardıcıl olaraq artmasının təmin edilməsi;

...İdeya-təbliğat işinin gücləndirilməsi, partiyanın məramının və məqsədlərinin insanlar arasında daha da geniş yayılmasına nail olunması;

... Yeni Azərbaycan Partiyası kimi kütləvi, çoxsaylı partiyanın səmərəli və çoxsaylı fəaliyyətinin vacib şərti kimi partiya mütəşəkkilliyinin artırılması yönündə söylərin gücləndirilməsi;

...Partiya işinin forma və metodlarının daim təkmilləşdirilməsi, ideya-təbliğat və təşviqat işinin yeni, müasir formalarının axtarılıb tapılması və tətbiq edilməsi;

...Partiyanın iş əmsalının və nüfuzetmə imkanlarının, həyat qabiliyyətinin mühüm təminatı kimi onun maddi bazasının möhkəmləndirilməsi". "

Hesabat məruzəsindən aydın oldu ki, partiyada say tərkibinin artımı yönündə ciddi irəliləyişlər olmuşdur. Partiya sıralarına 70 min üzv qəbul edilərək, ümumi say tərkibi 230 min nəfərə çatmışdır. Partiyanın ilk təşkilatlarının sayı 4300-dən artaraq 5400-ə çatmış və onlar ölkənin bütün ərazisini, hər bir şəhər, kənd və qəsəbəni əhatə etmişdir. Partiyaya gənclərin axını geniş vüsət almış, partiya üzvlərinin 37 faizini onlar təşkil etmişdir.

Heydər Əliyevin müstəqil, qüdrətli və zəngin Azərbaycan dövləti qurmaq konsepsiyasının həyata keçirilməsinin müsbət nəticələrini cəmiyyətdə geniş təbliğ etmək, partiyanın sosial bazasının genişləndirilməsi üçün ideya zəmini yaradılmışdır. Prezidentin fikir və ideyaları ictimaiyyət arasında geniş və hərtərəfli şəkildə izah edilmiş, eyni zamanda Proqramda təsbit olunmuş prinsiplər təbliğ edilmişdir.

Partiya ictimai-siyasi fəaliyyətində vətəndaş həmrəyliyinə, konstruktiv əməkdaşlığa həmişə üstünlük vermiş, ümumdövlət məqsədlərinə xidmət edən siyasi partiya və ictimai qurumlarla əlaqələrin genişlənməsinə çalışılmışdır.

Eyni zamanda partiya öz fəaliyyətinə daim tənqid ruhu ilə yanaşmış, Nizamnamə tələblərinə cavab verməyən situasiyalara ciddi partiya münasibəti göstərilmişdir.

Heydər Əliyev I qurultayda partiyanın keçdiyi yola siyasi qiymət verərək onun gələcək fəaliyyəti ilə bağlı geniş nitq söyləmişdir. Prezident öz çıxışlarında dövrün ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyətini obyektiv qiymətləndirərək partiya həyatı ilə bağlı məsələlərə xüsusi əhəmiyyət vermişdir. Heydər Əliyev YAP-ın qurultaylararası fəaliyyətini deyil, ümumilikdə yarandığı vaxtdan bu günəqədərki fəaliyyətini təhlil edərək deyir: **"Yeni Azərbaycan Partiyası ötən doqquz il ərzində sınaqlardan çıxmış, böyük və şərəfli yol keçmiş, indi artıq Azərbaycan cəmiyyətində özünəməxsus aparıcı yol tutmuş bir partiyadır.**

...Bu gün tam cəsarətlə və böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, səkkiz il iqtidar partiyası adı daşıyaraq partiyamız Azərbaycan xalqına hədsiz xidmətlər göstərmiş və xalqımızı, millətimizi, ölkəmizi o ağır günlərdən çıxarıb bugünkü vəziyyətə gətirib çatdırmışdır".

Prezident Heydər Əliyev ötən dövr ərzində dövlət müstəqilliyimizin qorunub saxlanılmasını və onun möhkəmləndirilməsini mühüm tarixi nailiyyət hesab edərək bu sahədə Yeni Azərbaycan Partiyasının üzərinə böyük vəzifələr düşdüyünü, partiyanın isə onları layiqincə yerinə yetirdiyini bildirmişdir. YAP-ın sədri Heydər Əliyevin partiyanın I və II qurultaylardakı nitqi proqram xarakteri daşı-

maqla bu siyasi qurumun müstəqilliyimizin daha da möhkəmlənməsi, demokratiyanın inkişafı və bazar iqtisadiyyatı sisteminin bərqərar olması istiqamətində göstərəcəyi fəaliyyətin əsas prinsiplərini müəyyənləşdirmişdir.

Prezident Heydər Əliyev YAP-ı ölkə vətəndaşlarının ictimai maraqlarını ifadə edən siyasi partiya kimi səciyyələndirir: **"Biz heç kəsi partiyaya cəlb etmirik və etməyəcəyik. Bizim partiya üzv olan adamlar, bizim partiya qoşulmaq istəyənlər, bizim partiya gələn adamlar ancaq və ancaq öz qəlbinin, öz zehninin hökmü ilə gəlməlidir, öz könü ilə gəlməlidir. Bilməlidir ki, bu partiya onun bütün arzu və istəklərinə cavab verən partiyadır".**⁷³

Heydər Əliyev partiyanın inkişafı üçün partiyadaxili demokratiyanın mövcudluğunun vacib olduğunu qeyd edərək bildirir: **"Ancaq hesab etməyin ki, həm yerli təşkilatların içərisində, həm partiyanın rəhbərliyində nöqsanlar, çatışmamazlıqlar, bəzən səhvlər də yoxdur. Bunlar var. Bir yerdə çox, bir yerdə az. Biz heç vaxt "hər şey –ura"- belə fikirdə olmamalıyıq. Partiyada gərək elə mühit yaransın ki, yaxşı ilə pis seçilə bilsin.**

...Partiyadaxili demokratiya, fikir azadlığı mütləq təmin olunmalıdır. Heç kəs, heç nədən qorxmamalıdır... Bu partiya könüllülər partiyasıdır. YAP qəlbən ona bağlı olanların partiyasıdır. Ona görə də gərək partiyada, yenə də deyirəm, hər bir təşkilatda, partiyadaxili demokratiya bərqərar olsun. Fikir mübadiləsi olsun, fikir azadlığı olsun. Yalnız bu yolla biz partiyamızı həmişə sağlamlaşdıra, daha da möhkəmləndirə, daha da gücləndirə bilərik."⁷⁴

Prezident Heydər Əliyev partiyanın inkişafı üçün hər bir partiya üzvünün prinsiplə və mübariz olmasını vacib şərt

lərdən biri sayır: **"Biz böyük partiyayıq, iqtidarda olan partiyayıq. Ancaq bizimlə mübarizə edənlər var. Əgər ayrı-ayrı adamlar, məsələn, bizim siyasi işlərdə çalışanlar bizimlə mübarizə edənlərlə məşğul olmasalar, partiyanın hər bir üzvü bunu özünün vəzifəsi kimi anlama bilməsə, bu əlbəttə ki, həm partiyamızın, həm də iqtidarı zəiflədəcəkdir. Ona görə də bizim partiyanın hər bir üzvü, partiya təşkilatları daim partiyamızın və iqtidarın qorunması üçün, möhkəmlənməsi üçün öz payını verməlidir, öz xidmətini göstərməlidir".**⁷⁵ Bu cür dəyərli tövsiyələr həmişə olduğu kimi partiyanın I qurultayından sonrakı mərhələ üçün də YAP-ın monolit və mükəmməl bir siyasi qüvvəyə çevrilməsində mühüm rol oynamışdır.

§ 3. YAP VƏ SİYASİ MÜXALİFƏT MÜNASİBƏTLƏRİ

Heydər Əliyev siyasi hakimiyyətə gəldikdən sonra Azərbaycanda həllini gözləyən mühüm məsələlərdən birini də demokratik siyasi sistemin tələblərinə uyğun olan siyasi müxalifətin formalaşmasına təminat yaratmaq və onun siyasi münasibətlər sistemində yerini müəyyənləşdirmək təşkil edirdi. Həmçinin keçmiş hakimiyyətlərdən miras qalan yanlış praktikanı aradan qaldırmaqla demokratik prinsiplərə və dəyərlərə əsaslanan iqtidar-müxalifət münasibətlərini formalaşdırmaq zəruri idi.

Tarix göstərdi ki, Heydər Əliyev ictimai həyatın bütün sahələrində olduğu kimi burada da düzgün siyasi xətt seçdi və cəmiyyətdə demokratik dəyərlərin inkişafına nail oldu. Sözsüz ki, bu cür prinsiplə məsələnin həlli uzaqgörən siyasətin vasitəsilə mümkün oldu. Heydər Əliyev müdrik siyasəti ilə cəmiyyətdə sivil iqtidar-müxalifət münasibətlərinin inkişafında maraqlı olduğunu göstərdi.

Bu görkəmli şəxsiyyət Azərbaycan cəmiyyətinin mütərəqqi inkişafının ümumbəşəri dəyərlərin inkişafı ilə bağlı olduğunu sübut etdi. Məhz bunun nəticəsində Azərbaycan dünya birliyinə sivil, demokratik dövlət kimi daxil oldu. Dövlət başçısının bu nailiyyətləri qazanması onun siyasi iradəsinin və müdrikliyinin nəticəsi idi. Əslində bu uğurları əldə etmək heç də asan başa gəlməmiş, müxtəlif çətinliklərdən və tarixin sınaqlarından keçmişdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, ərəzisinin bir hissəsinin zəbt edildiyi, keçid mərhələsində yaşadığı, bir milyona yaxın qaçqının mövcud olduğu bir dövrdə Azərbaycanda bu cür tarixi nailiyyətləri əldə etmək yalnız iqtidarın səmərəli və sistemli şəkildə apardığı siyasətin parlaq nəticəsidir.

Heydər Əliyev demokratiyaya sadıq qalaraq Azərbaycanda siyasi yönümündən asılı olmayaraq bütün siyasi qüvvələrin normal fəaliyyəti üçün şərait yaradılmasına nail oldu. 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyasının qəbul olunması ölkəmizdə demokratik cəmiyyətin siyasi, iqtisadi və mədəni əsaslarının keyfiyyətə yeni prinsiplər üzrə formalaşmasını hüquqi baxımdan təsbit etdi.

Heydər Əliyev ölkəmizdə demokratiyanın inkişafının zəruri olduğunu göstərərək Əsas Qanunun qəbulundan hələ xeyli əvvəl deyirdi:

"Azərbaycanda siyasi pluralizm varsa, demək, siyasi müxalifət olmalıdır. Siyasi müxalifətin olması hər bir dövləti həm totalitarizmdən xilas edir, həm də dövlət siyasətinin aparılmasında dövləti daha da sayıq saxlayır. Ona görə də siyasi müxalifət olmalıdır. Siyasi müxalifətin, əlbəttə ki, sivilizasiyalı müxalifətin yaranması üçün prezident kimi mən bundan sonra da səy göstərəcəm". Dövlət başçısı bununla da siyasi müx-

alifətin normal və azad fəaliyyət göstərməsi üçün Azərbaycanda geniş hüquqi bazanın qoyulduğunu və bu məsələnin dövlətin daxili siyasətinin tərkib hissəsi olduğunu göstərdi. Möhtərəm Prezidentimiz bir daha özünün fəal demokratiya tərəfdarı olduğunu açıqlamaqla siyasi hakimiyyət nümayəndələrini də bu ümumbəşəri dəyəri qorumağa çağırırdı.

Heydər Əliyev eyni zamanda demokratik normalara hörmət etməyin zəruri olduğunu siyasi müxalifətdən də tələb edirdi. O, elə həmin tədbirdə deyir: **"Amma biri var ki, siyasi müxalifət ədalətli olsun, biri də var ki, böhtançı, yalançı, xalqın beynini zəhərləyən müxalifət. Biz bununla razılaşa bilmərik.**

...Müxalifətdə olan qüvvələr, bəzən hətta mütəmadi olaraq, bizim gördüyümüz, hakimiyyətin gördüyü işləri ləkələmək istəyirlər. Nə yaxşı iş görürsən, istəyirlər onu pisləsinlər.

Hətta hansı partiya isə, deyəsən sosial-demokrat partiyasıdır, orda-burda bəyanat vermişdir ki, heç bir dövlət çevrilişi cəhdi olmamışdır, sadəcə olaraq Heydər Əliyev öz hakimiyyətini möhkəmləndirmək üçün bunu etmişdir. Biləsiniz, bu dərəcədə vicdansızlıq etmək, xalqa xəyanətdən başqa bir şey deyildir...Əgər çevriliş etmək istəmirdilərsə, cinayət törətməmişdilər, nə üçün qaçdılar? İndi qaçıb bir hissəsi Moskvaya, bir hissəsi orada-burada yığılmışdır... Dövlət çevrilişinə cəhd göstərən əsas təşkilatlardan birinə, Gəncədə quldurlar, cinayətkarlar tərəfindən yaradılmış "Nicat" təşkilatına sosial-demokrat partiyası pul keçirir, onun fəaliyyətində iştirak edirdi. Əlbəttə, demək bu da dövlət çevrilişi cəhdinə müəyyən qədər dolayısı ilə, yaxud da bir başa köməkdir".⁷⁷

İqtidar cəmiyyətdə sivil iqtidar-müxalifət münasibətlərinin mövcudluğunda maraqlı olduğunu praktiki fəaliyyəti ilə sübut etdi. Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının ildönümü ilə bağlı 1997-ci il və 1998-ci illərdə keçirdiyi tədbirlərində Azərbaycanda demokratiyanın inkişafı üçün görülən işlərdən bəhs etdi. Həqiqətən də həmin illər Azərbaycan cəmiyyəti öz inkişafında keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. Müstəqil dövlətçiliyimizə zərbə vurmaq istəyən daxili və xarici düşmənlərin məkrli niyyətlərinin qarşısı alınmış, ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin dönməzliyi təmin edilmişdir. İlk demokratik Konstitusiya qəbul edilmiş, Milli Məclisə seçkilər keçirilmiş, ölkəmizdə genişmiqyaslı iqtisadi islahatlar aparılmışdır.

1997-ci ildə Prezident Heydər Əliyev Azərbaycanda demokratik şəraitin yaradılmasını yüksək qiymətləndirərək siyasi fəaliyyət sərbəstliyi barəsində deyir: "Demokratiya, fikir müxtəlifliyi bir-biri ilə sıx bağlı amillərdir. Azərbaycanda siyasi plüralizm, fikir müxtəlifliyi mövcuddur və bu günü-gündən möhkəmlənəcəkdir. Mən bir dövlət başçısı kimi bunu təmin etmək üçün çalışmışam və bundan sonra da çalışacağam. Bunların hamısı Azərbaycanda çoxpartiyalı sistemin mövcud olmasını təbii bir hal kimi meydana çıxarır.

...Mən bir dövlət başçısı kimi hər bir partiyanın tam sərbəst, azad, müstəqil fəaliyyət göstərməsinin təminatçısıyam...Biz çalışmalıyıq ki, hər bir siyasi partiyanın fəaliyyət göstərməsi üçün bütün imkanlar yaransın".⁷⁸

Heydər Əliyev Azərbaycanda siyasi müxalifətinin fəaliyyəti barədə deyirdi: "Ancaq indi biz gərək iqtidar-müxalifət əlaqələrində də dünya təcrübəsini mənimsəyək.

Bilirsiniz, bunlar hamısı bizim üçün yeni bir şeydir... Müxalifət gərək müxalifətçilik mədəniyyətini mənimsəsin. Müxalifətdə olmaq düşmənçilik etmək demək deyil. Ancaq təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda müxalifətdə olan bir çox partiyalar özlərini iqtidara qarşı düşmən ediblər və düşmən kimi göstəriblər. Bu, belə yaramaz.

...Müxalifət iqtidarla əlaqə saxlamalıdır. Müxalifət düzgün hərəkət etməlidir. Qanun çərçivəsində hərəkət etməlidir, iqtidara qarşı düşmənçilik nümayiş etdirməməlidir və düşmənçilik fikrində olmamalıdır. Müxalifət iqtidarı tənqid edə bilər, etməlidir, iqtidarın səhvlərini göstərməlidir, iqtidarm fikrindən fərqli olan öz fikrini bildirməlidir – bunlar təbii haldır. Amma düşmənçilik etməməlidir".⁷⁹ Heydər Əliyev demokratik cəmiyyətdə müxalifətin mövcud olmasının zəruriliyini göstərərək deyirdi: "Şübhəsiz ki, hər bir demokratik cəmiyyətdə iqtidar partiyası ilə yanaşı, müxalifətdə olan partiyalar, siyasi qurumlar, təşkilatlar da mövcuddur. Azərbaycanda da bu realıq artıq göz qabağındadır.

...Azərbaycanda hər bir şəxs, hər bir partiya milli birlik, vətəndaş həmrəyliyi istiqamətində hərəkət etməli, fəaliyyət göstərməlidir.

Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyəti gərginləşdirmək yox, yaranmış sabitliyi daha da möhkəmləndirmək lazımdır. Çünki, bu Azərbaycanın yaşaması, onun müstəqilliyinin qorunması üçün ən əsas şərtidir. Ona görə də mən bu gün müxalifətdə olan bütün partiyalara və siyasi qurumlara bir daha bəyan edirəm ki, Azərbaycan iqtidarı hər bir dialoqa hazırdır. Ancaq bu dialoq şərtsiz olmalıdır. Heç kəs heç kəsin qarşısında heç bir şərt qoya bilməz".⁸⁰

Yeni Azərbaycan Partiyasının I və II qurultaylarında qəbul edilən sənədlərdə demokratik prinsiplər çərçivəsində iqtidar-müxalifət münasibətlərini formalaşdırmaq məsələsi özünün hərtərəfli əksini tapdı. Dövlət başçısı Heydər Əliyev partiyanın birinci qurultayındakı çıxışında demokratik hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasının birdən-birə deyil, tədricən mümkün olduğunu göstərdi. O, Azərbaycanda açıq cəmiyyətin formalaşmasının və demokratik normalara əsaslanan siyasi münasibətlərin inkişafının keçdiyi yolu qiymətləndirdi: "1995-ci ildə ilk Konstitusiyanın qəbul edilməsi, ilk dəfə demokratik şəraitdə ali qanunvericilik orqanının seçilməsi Azərbaycanın gələcək həyatı üçün ən böyük əsaslardan oldu.

Ondan sonrakı dövr Azərbaycanda qanunçuluğun, demokratiyanın, iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi və bunların hamısının nəticəsində Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyətin ilbəlilə sabitləşməsi dövrüdür. Bunlar bugünkü reallıqlardır.

...Demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu və bu prosesin ardıcıl surətdə həyata keçirilməsi, ...insanlara sərbəstlik verilməsi,... –bunlar hamısı böyük, kompleks...məsələlərdir. Bunları bu qısa müddətdə həyata keçirmək inanın, asan iş deyildir".⁸¹

Heydər Əliyev YAP-ın II qurultayında çıxış edərək siyasi hakimiyyətin daim demokratiyaya sadıq qalacağını və onun inkişafını təmin edəcəyini bir daha bəyan etdi. O, ötən illər ərzində Azərbaycanda demokratiyanın dönmədən inkişaf etdiyini bildirdi: "Biz bu gün qürur hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycanda yeni bir sistem yaranıb-dır. Dünya standartlarına yaxınlaşan, dünya standartlarına çatmağa çalışan hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət yaranıb-dır.

...Bu təkcə bir çərçivədə olan məfhum deyildir. Bu, bütün sahələrdə özünü göstərir. Bizim Konstitusiyamız, qəbul etdiyimiz qanunlar, onların icrası, cəmiyyətdə bütün sahələrdə verilən azadlıq, sərbəstlik – bunlar hamısı bizim dövlətçilik anlayışımızın tərkib hissələridir.

Mən dedim ki, bir çox sahələrdə, yəni bütün sahələrdə islahatlar apardıq və bunlar öz nəticəsini verir. Bu onu göstərir ki, Azərbaycan müstəqilliyini elan edəndən sonra bəyan etdiyi demokratiya, bazar iqtisadiyyatı, sərbəst iqtisadiyyat, dünya birliyinə, dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya prinsiplərinə biz həm başlamışıq, həm də böyük nailiyyətlər əldə etmişik və elə yola çıxmışıq ki, artıq bundan sonra daha da sürətlə irəliləyəcəyik".⁸²

Heydər Əliyev fikrini davam etdirərək deyirdi: "Azərbaycanda biz hakimiyyətə gələndən insanlar üçün tam azadlıq, sərbəstlik, o cümlədən söz azadlığı, mətbuat azadlığı Konstitusiya ilə təmin olunubdur. Biz də bunu əməli surətdə yerinə yetiririk. Azərbaycan cəmiyyətinə müxtəlif qüvvələr vardır. Bizim partiya, bizim iqtidara müxalifətdə olan partiyalar, yaxud qüvvələr vardır. Buna da təəccüb etmək lazım deyildir. Demokratik dövlətdə hamı bir cür ola bilməz. Hamı eyni fikirdə ola bilməz. Demokratiyanın əsas prinsiplərindən biri budur ki, siyasi plüralizm hökm sürsün. Biz də bunu edirik və etməyə çalışırıq.

Ona görə də Azərbaycanda bizim partiya, bugünkü iqtidara müxalifətin mövcudluğu, heç kəsi narahat etməməlidir. Bu tamamilə təbii haldır. Əgər müxalifət olmasa, demokratiya olmaz".⁸³

Göründüyü kimi, cəmiyyətdə siyasi müxalifətin normal fəaliyyət göstərməsinə şərait yaratmaq iqtidarın apardığı

siyasətin əsas istiqamətlərindən birini təşkil edir. Siyasi hakimiyyət tərəfindən bu məsələyə yanaşma tərzı özünün demokratikliyi, ardıcılığı və hüquqi normalara əsaslanması ilə xarakterizə olunur.

Həm dünyanın inkişaf etmiş dövlətlərinin rəsmi nümayəndələri, həm də sağlam mövqə tutan müxalifət dairələri iqtidarın bu məsələ ilə bağlı tutduğu mövqeyini təqdir edirlər. Müxalifətin konstitusion hüquq və azadlıqlardan maneəsiz şəkildə istifadə etməsinə şərait yaradılması ölkəmizdə demokratiyanın inkişafının nəticəsidir. Təəssüf ki, ənənəvi olaraq müxalifət onun normal fəaliyyəti üçün ölkədə yaradılmış demokratik şəraitdən sui-istifadə yolunu tutmaqla, sivil siyasi mübarizə aparmaq qabiliyyətinə malik olmadığını nümayiş etdirir.

Bununla bağlı olaraq Heydər Əliyev 1995-ci ildəki çıxışlarından birində deyir: **"Müxalifətdə olan qüvvələr hətta mütəmadi olaraq, bizim gördüyümüz, hakimiyyətin gördüyü işləri ləkələmək istəyirlər. Nə yaxşı iş görürsən, - istəyirlər onu pisləsinlər...Siyasi müxalifətin, əlbətdə ki, sivilizasiyalı müxalifətin yaranması üçün prezident kimi mən bundan sonra da səy göstərəcəyəm. Amma biri var ki, siyasi müxalifət ədalətli olsun, biri də var ki, böhtançı, yalançı, xalqın beynini zəhərləyən müxalifət. Biz bununla razılaşa bilmərik".**⁸⁴

Hadisələrin gedişi göstərir ki, müxalifət bir qayda olaraq qərəzli mövqə tutub iqtidarın apardığı siyasətə kölgə salmaq niyyətindən hələ də əl çəkmir. Cəmiyyətdə demokratiyanın inkişaf etdiyi, siyasi fəaliyyət üçün lazımi şəraitin yaradıldığı halda müxalifətin qeyri-sağlam mövqə tutması insanlarda yalnız ikrah hissi yaradır. Hətta 1995-ci ildə keçirilən parlament seçkilərində məğlubıyyətə uğrayan müxalifət hadisələrə qərəzli yanaşmağından əl

çəkmədi. Heydər Əliyev 1997-ci ildə keçirilən YAP-ın beşillik yubiley tədbirində deyirdi: **"Müxalifət qəzetlərində dərc edilən yazılar bizi narahat etmir. Ancaq bizi narahat edən odur ki,...çox yalanlar, şaiyələr yayılır. Respublikamızda, guya insan hüquqlarını qoruyan bəzi təşkilatlar, yaxud da siyasi partiyalar Azərbaycan haqqında dünyaya yalanlar çatdırırlar. Bilirsiniz, bu Azərbaycana, Azərbaycan xalqına düşmənçilikdir... Müxalifətdə durmaq olar, dur. Azərbaycanın hansı tərəfini istəyirsənsə tənqid et, amma dünyada Azərbaycanı ləkələyən yalan, uydurma sözləri yazma.**

... Müxalifətdə duran ayrı-ayrı qüvvələr burada, Azərbaycanda olmayan şeyləri yalandan, böhtançılıqla uydurub cürbəcür beynəlxalq təşkilatlara, ölkələr göndərirlər ki, sübut etsinlər ki, guya Azərbaycanda demokratiya yoxdur. Ermənilər də sübut etmək istəyirlər ki, Azərbaycanda demokratiya yoxdur... Bəs siz kimə xidmət edirsiniz?"

Prezident Heydər Əliyev müxalifət qüvvələrinin demokratik normalara və siyasi mədəniyyətə sığmayan fəaliyyətini kəskin şəkildə tənqid edərək bildirirdi: **"Mən bu sözləri ona görə deyirəm ki, Azərbaycanda fikir müxtəlifliyini təmin edərək, eyni zamanda milli vətənpərvərlik, milli təssübkeşlik unudulmamalıdır".**⁸⁵

Təhlillər göstərir ki, əgər 1997-ci ilədək müxalifət Azərbaycandakı ictimai-siyasi vəziyyət haqqında beynəlxalq aləmə əsassız və yalan məlumatlar göndərirdisə, sonralar onun qərəzli tənqid obyektini ölkədəki müvəqqəti sosial çətinliklər təşkil etməyə başladı. Qeyd edək ki, müxalifətin qeyri-obyektiv və əsassız çıxışlarının predmeti də müxtəlif dövrlərdə fərqli məzmun daşıyırdı. Heydər Əliyev 1998-ci il prezident seçkilərindən sonra deyirdi:

"Təsəvvür edin, indi bəziləri, o cümlədən müxalifətdə olanlar bundan da sui-istifadə edirlər. Bəli, burada insanların sosial vəziyyət nə isə ağırdır, gəlin onları hakimiyyətə qarşı qaldıraq. Siz onları qaldırıb nə əldə edəcəksiniz? Siz bunlardan sadəcə öz məqsədləriniz üçün istifadə edirsiniz. Siz o sənaye müəssisələrini işlədə bilərsiniz? İşlədə bilməzsiniz. Əgər o sənaye müəssisələrini yaradanlar biziksə,... onlar saat kimi işləyirdi, yüksək məhsul verirdi, insanlar da yaxşı maaş alırdılar, - indi biz onları niyə işlədə bilmirik? Ona görə yox ki, bizim o vaxtkı bacarığımız yoxdur. Ona görə ki, bazar iqtisadiyyatına keçid dövründə, SSRİ-nin vaxtında olan iqtisadi əlaqələr itdiyi bir dövrdə həmin müəssisələri işlətmək, sadəcə mümkün deyildir.

...Hansı məsələnin nə qədər çətin olduğunu qoy xalq da bilsin...Müxalifət qüvvələri bu çətinliklərdən istifadə edib, ayrı-ayrı müxalif qüvvələri, qrupları, təbəqələri qaldırmaq istəyirlər.

...Siz burada öz şəxsi məqsədlərinizi daşıyırsınız. Biz isə ümumi xalqın iqtisadi, sosial problemləri ilə məşğuluq". ⁸⁶

Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının I qurultayında bildirdi: **"Azərbaycanı dağıdan və Heydər Əliyevi gətirib Azərbaycanda parlament sədri seçən... iqtidarda olanlar sonra qaçdılar, dağıldılar və bir aydan, iki aydan sonra müxalifətə keçdilər. Bu vicdansızlıqdır və vicdansızlıq heç vaxt xalq arasında hörmət qazanmayacaqdır.**

...Problemləri dərindən bilməyən, bəlkə heç problemlərin həll olunmasını istəməyən adamlar, barışmaz müxalifətdə duran ayrı-ayrı siyasi qüvvələr, partiyalar məsələnin həll olunmasını yox, indi məsələnin həlli

prosesində atılan addımlardan öz məqsədləri üçün istifadə etməyi çalışırlar". ⁸⁷

Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayındakı çıxışında demokratiya məsələsinə, siyasi fəaliyyət və sivil iqtidar-müxalifət münasibətlərinə bir daha toxundu. Qeyd olunmalıdır ki, Prezidentin göstərilən məsələlərə münasibətinə müxalifətin özü tərəfindən heç bir irad göstərilmədi. Prezident deyirdi: **"Azərbaycanda biz hakimiyyətə gələndən insanlar üçün tam azadlıq, sərbəstlik, o cümlədən söz azadlığı, mətbuat azadlığı Konstitusiyaya ilə təmin olunubdur. Biz də bunu əməli surətdə yerinə yetiririk. Azərbaycan cəmiyyətində müxtəlif qüvvələr vardır. Bizim partiya, bizim iqtidara müxalifətdə olan partiyalar, yaxud qüvvələr var. Buna da təəccüb etmək lazım deyildir. Demokratik dövlətdə hamı bir cür ola bilməz. Hamı eyni fikirdə ola bilməz".** ⁸⁸

Prezident Heydər Əliyev demokratiyanın inkişafını yüksək qiymətləndirərək gələcəkdə də ölkəmizdə bu sahədə böyük uğurların qazanılacağını bəyan edir: **"Əsas vəzifəmiz isə Azərbaycanın dövlət quruculuğudur. Azərbaycanda keçirilən islahatlardır – siyasi, iqtisadi, sosial və başqa islahatlardır. Yəni Azərbaycanın tutduğu yol ilə, demokratiya yolu ilə, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə ardıcıl surətdə inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Biz burada da çox şeyə nail olmuşuq.**

Biz bu gün qürur hissi ilə deyə bilərik, Azərbaycanda yeni bir sistem yaranıbdir. Dünya standartlarına yaxınlaşan, dünya standartlarına çatmağa çalışan hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət yaranıbdir". ⁸⁹

Prezident Heydər Əliyev çıxışını davam etdirərək müxalifətin demokratiya haqqında təsəvvürlərini bu cür şərh edir: **"Azərbaycanda müxalifətdə olan partiyalar daim**

demokratiya haqqında danışırlar. İndi hamısı, hərə özünə bir demkoqress yaradıbdır...sən hələ Azərbaycan üçün bir iş görməmişən. Azərbaycanda demokratiyanı yaradan, inkişaf etdirən biz, Azərbaycanda islahatları həyata keçirən biz, Azərbaycanı dünyada tanıdan biz, bütün azadlıqları verən biz, indi necə oldu ki, siz demokrat oldunuz, iqtidar və Yeni Azərbaycan Partiyası antidemokrat oldu?”.⁹⁰

Heydər Əliyev ölkədəki demokratik şəraitdən sui-istifadə edən siyasi müxalifətin qeyri-sağlam mövqeyi haqqında bildirir: **”Müxalifət haqqında mən bir neçə kəlmə deyəcəyəm. Bunu deyərək mən onu da nəzərə alıram ki, bizim müxalifət, - burada artıq çox deyildi, - normal müxalifət deyildir. Bizim müxalifət çox radikal, düşməncəsinə mövqələrdə duran müxalifətdir. Onlar və onlara havadarlıq edənlər çoxsaylı qəzetlər, jurnallar buraxırlar...İqtidarı tənqid edirlər, iqtidarı təhqir edirlər, şaiyələr, yalanlar, uydurmalar yazırlar və beləliklə də bizim hamımızı ləkələmk istəyirlər.**

...Bizim müxalifət mənfi nöqtəyi-nəzərdən dünyada bütün müxalifətlərdən fərqlidir. Heç bir ölkədə belə müxalifət yoxdur”.⁹¹

Heydər Əliyev müxalifətin iqtidarın siyasəti haqqında irəli sürdüyü əsassız ittihamlara tolerant münasibət göstərərək qeyri-sağlam mövqə tutanları ədalətə, normal siyasi mübarizə aparmağa çağırır. Bu məsələ ilə bağlı YAP üzvlərinə dəyərli tövsiyələr verir: **”Biz böyük partiyayıq, iqtidarda olan partiyayıq. Amma bizimlə mübarizə edənlər var. Əgər ayrı-ayrı adamlar, məsələn, bizim siyasi işlərdə çalışanlar bizimlə mübarizə edənlərlə məşğul olmasalar, partiyanın hər bir üzvü bunu özünün vəzifəsi kimi anlaya bilməsə, bu**

əlbəttə ki, həm partiyamızı, həm də iqtidarı zəiflədəcəkdir. Ona görə də bizim partiyamızın üzvlərinin hər biri, partiya təşkilatları daim partiyamızın və iqtidarın qorunması üçün, möhkəmlənməsi üçün öz payını verməlidir, öz xidmətini göstərməlidir. Düşünməlidir ki, onsuz da biz iqtidardayıq, müxalifət nə edirsə etsin.

...Müxalifət müxalifətliyini etsin, amma ona cavab verilməlidir. Özü də tutarlı cavab verilməlidir. Ancaq tək-tək adamlar yox, bizim bir neçə qəzetimiz var, təkcə onlar yox, hər kəs öz yerində cavab verməlidir”.

YAP-ın sədri öz fikrini yekunlaşdıraraq bildirir: **”Bax belə bir qeyri-normal müxalifət və müxalifət qəzetləri olduğu halda, belə dağıdıcı, yalançı, böhtançı yazılar getdiyi halda, gərək hamımız mübarizədə olaq. Mən mübarizədəyəm.**

...Mən sizin hamınızı – həm burada oturanları, həm orada oturanları, həm də bizim bütün partiyanı siyasi mübarizədə iştirak etməyə, onlara tutarlı cavablar verməyə, onların çirkin hərəkətlərini ifşa etməyə dəvət edirəm. Bunlar sizin hamınızın borcudur”.⁹²

III FƏSİL

AZƏRBAYCANIN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ YÖNÜNDƏ YAP-ın GÖSTƏRDİYİ TARİXİ FƏALİYYƏT

§ 1. ÖLKƏMİZDƏ HÜQUQİ DÖVLƏT VƏ VƏTƏNDAŞ CƏMİYYƏTİNİN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAFI

Heydər Əliyevin 1993-cü il iyun ayında yenidən siyasi hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycanın ən yeni tarixində yeni tarixi dövrün başlanğıcı oldu. Heydər Əliyevin gəlişi ilə xalqımız ictimai tərəqqiyə mane olan çətinliklərin aradan götürülməsinə, Dağlıq Qarabağ probleminin həll olunmasına böyük ümidlə yanaşmağa başladı. Ölkə vətəndaşlarının Azərbaycanın güclü və demokratik dövlət kimi dünya birliyində layiqli yer tutacağına əminliyi bir daha da artdı.

Doğrudan da, 1993-cü ilin iyun ayından başlayaraq bu günümüzdə qədərki dövr ərzində dövlət rəhbərliyi tərəfindən görülmüş işlər sübut etdi ki, xalqımız öz inamında yanılmamışdır. Heydər Əliyev özünün siyasi təcrübəsi və güclü idarəçilik qabiliyyəti sayəsində ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyi yaratmaqla xalqımızı vətəndaş müharibəsi təhlükəsindən xilas edib. Bu görkəmli şəxsiyyət müstəqil dövlətçiliyimizi sağlam əsaslar üzərində qurmaqla Azərbaycanda hüquqi dövlət

və vətəndaş cəmiyyətinin yaradıldığını bütün dünyaya nümayiş etdirdi. Həmin vaxtdan başlayaraq Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq nüfuzu durmadan artmış, ölkəmiz dünya birliyində özünün layiqli yerini tutmuşdur.

Ötən dövr ərzində iqtidar Dağlıq Qarabağ probleminin aradan qaldırılması istiqamətində fəal siyasət həyata keçirməyə başlamışdır. Prezident Heydər Əliyev Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli üçün fəal şəkildə xarici siyasət kursu həyata keçirməklə dünya ictimaiyyətinin diqqətini bu məsələyə yönəltmişdir. Siyasi hakimiyyət eyni zamanda Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin mahiyyətini, onun beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın əleyhinə apardığı təbliğatın əsassız olduğunu tutarlı argumentlərlə dünya ictimaiyyətinə çatdırmışdır.

Həmin illər ərzində ordu quruculuğu sahəsində kompleks tədbirlər həyata keçirilməklə milli ordumuzun güclənməsi yönündə mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir. Prezident Heydər Əliyev Azərbaycanın ətrafında yaradılmış informasiya blokadasını aradan qaldıraraq Ermənistanın hərbi təcavüzünü dəstəkləyən və ona himayədarlıq edən bəzi xarici siyasi dairələrin məkrli niyyətlərini beynəlxalq ictimaiyyət qarşısında açıb göstərmişdir. 1994-cü ildə cəbhədə atəşkəs rejiminin yaradılması Azərbaycanda ordu quruculuğu sahəsində əsaslı işlərin aparılması üçün zəmin yaratmışdır.

Prezident Heydər Əliyev YAP-ın ilk ümumrespublika yığıncağında Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı belə deyir: **“Təsəvvür edin, bu ağır vəziyyətdən çıxmaq üçün altı aydır ki, atəş dayandırılmışdır... Biz nə qədər ağır danışıqlar aparırıq ki, məsələni sülh yolu ilə həll edək, müharibə qurtarsın. Altı il gedən müharibədə ilk dəfədir ki, altı aydır qan tökülmür, şəhidlər gəlmir... Ancaq biz hesab etmirik ki, vəzifəmiz bununla qurtar-**

mişdir. Biz torpaqlarımızı azad etməliyik. Qaçqınları öz yerinə qaytarmalıyıq. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etməliyik. Bu asan məsələ deyildir... 1988-ci ildən başlayaraq bu problem meydana çıxan kimi dalbadal buraxılan səhvlər Azərbaycanı gətirib belə bir fəlakət vəziyyətinə çıxarmışdır... Azərbaycanın başqa dövlətlər tərəfindən müdafiə olunması ilə Ermənistanın müdafiə olunması arasında böyük fərq vardır.

...Biz üz-üzə durmuşuq, amma eyni vəziyyətdə deyilik...Ona görə də indi bu vəziyyətdən çıxmaq üçün işğal olunmuş rayonlarımızı geri qaytarmaq, yəni Ermənistan silahlı qüvvələrini oradan çıxarmaq üçün böyük siyasi işlər görülməlidir".⁹³

Hadisələrin gedişi göstərdi ki, müstəqil Azərbaycan dövləti qarşısında ümummilli məsələlərə konseptual şəkildə yanaşaraq onların həlli yönündə ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyət göstərmək iqtidarın siyasətinin strategiyasını təşkil edir. Azərbaycanın ən yeni tarixinin fəlsəfi-politoloji analizi göstərir ki, Heydər Əliyev çoxsaylı sosial-iqtisadi çətinliklərə baxmayaraq ümummilli vəzifələri şərəflə yerinə yetirmiş və öz siyasəti ilə xalqımızın tarixinə müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu və yaradıcısı kimi düşmüşdür.

Prezident Heydər Əliyev apardığı siyasətin mahiyyətini daim Azərbaycan ictimaiyyəti üçün açıqlayaraq prinsipial məsələləri ümumxalq müzakirəsinə çıxarmışdır. O, 1994-cü ildəki çıxışlarının birində deyir: "Azərbaycanda gedən prosesləri bilirsiniz. Respublika çox ağır vəziyyətdədir. Son 6-7 ildə respublika iqtisadi cəhətdən, ictimai-siyasi vəziyyət baxımından o qədər çətinliklərə düşüb ki, onu bu çətinliklərdən çıxarmaq bir günün, iki günün işi deyildir.

...Bunların hamısını adamlara düzgün izah etmək lazımdır. Bir də insanlarda müəyyən qədər dözümlə yaratmaq lazımdır...İyun ayında Azərbaycan parçalanma ərafəsində idi, vətəndaş müharibəsi idi, qan tökülürdü. Azərbaycanı artıq tamam parçalamışdılar. Məgər bunun qarşısının alınması, Azərbaycanın bütövlüyünün saxlanılması böyük hadisə deyildimi?"⁹⁴ Əslində Heydər Əliyevin bu çıxışı Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyinə zərbə vurmaq istəyənlərin xəyanətkar əməllərinə, onların xalqımız qarşısında törətdiyi cinayətlərə verilən siyasi-hüquqi qiymət idi.

Prezident Heydər Əliyev 1994-cü ildə ölkədəki sosial-iqtisadi, siyasi vəziyyətin ağırlığını izah edərək artıq cəmiyyətdə əsaslı dəyişikliklərin baş verdiyi haqqında böyük iftixarla deyir: "Yeni Azərbaycan Partiyası ... Azərbaycanı müstəqil etmək istəmişdir, qarşısında ancaq müstəqilliyi möhkəmləndirmək, inkişaf etdirmək, Azərbaycanda demokratik, hüquqi dövlət qurmaq məqsədi qoymuşdur, demokratik prosesləri, demokratik dəyişiklikləri həyata keçirmək, islahatları həyata keçirmək məqsədini qoymuşdur. Artıq bunları Azərbaycan dövləti həyata keçirir".⁹⁵

O, çıxışını davam etdirərək, daha sonra bildirir: "Ancaq bu prosesin başlanğıcıdır...Ən əhəmiyyətli odur ki, biz qarşımıza qoyduğumuz bütün vəzifələrin hamısını ardıcıl surətdə həyata keçiririk. Biz heç bir yerdə əyintiliyə yol verməmişik. Biz tutduğumuz strateji yoldan çəkinməmişik. Müstəqilliyimizi günü-gündən möhkəmləndiririk. Azərbaycanın bir müstəqil dövlət dünyaya birliyində mövqelərini möhkəmləndiririk.

...Azərbaycanda 1993-cü illə indiki günü müqayisə edin. Respublikamızda daxili ictimai-siyasi vəziyyət

tam sabitləşibdir. Bəlkə də, 1993-94-cü illərdə bunu təsəvvür etmək mümkün deyildi ki, Azərbaycan bu gün belə sakit, rahat, əmin-amanlıq şəraitində, sabitlik şəraitində yaşayacaqdır... Amma biz buna nail olmuşuq. Bu bizim gərgin əməyimizin nəticəsindədir. Bu bizim düzgün, doğru daxili siyasətin nəticəsindədir". ⁶

Heydər Əliyev bu çıxışından cəmi bir il sonra strateji məsələlərin həlli istiqamətində qazanılan nailiyyətlər barəsində böyük inamla qeyd edirdi: **"Mən bunu bəyan edirəm və bildirirəm ki, beş il ərzində bütün həmin partiyaların (1992-93-cü illərdə hakimiyyətdə olan və ölkəni böhran vəziyyətinə gətirdiklərinə görə xalq qarşısında məsuliyyət daşıyanlar - müəllif) – hətta bitərəfliyi şəraitində yox – işlərimizə maneçilik etdikləri şəraitdə biz Azərbaycanı müstəqilliyini qoruyub saxlamışıq, inkişaf etdirmişik. Azərbaycanda böyük sosial-iqtisadi problemləri həll etmişik və həll edirik. Azərbaycanın ardıcıl milli mənafeələrini təmin edən xarici siyasət aparmışıq.**

Ən nəhayət, - mənim fikrimin əvvəli də, axırı da budur, - Azərbaycanda hərc-mərcliyi aradan götürmüşük, cinayətkarlığın, qırğının, qan tökülməsinin qarşısını almışıq, Azərbaycanda əmin-amanlıq yaratmışıq, ictimai-siyasi sabitliyi təmin etmişik. Bunun nəticəsində də Azərbaycana bütün xarici ölkələrin sərmayəsinin gəlməsini və iqtisadi əməkdaşlığı təşkil etmişik. Bu beş ildə bizim gördüyümüz işlərin nəticələridir".

Prezident öz çıxışında görülmüş böyük işlərlə yanaşı nöqsanları və çatışmamazlıqları da göstərərək onların aradan qaldırılmasının zəruri olduğunu bildirir: **"Biz heç də hesab etmirik ki, Azərbaycandakı problemlərin hamısını həll etmişik və həll edirik. Yox, hələ də həll olun-**

ması, xüsusən sosial-iqtisadi sahədə həll ediləsi məsələlər çoxdur.

Bilirsiniz, sosial-iqtisadi sahədə bizim bir çox çətinliklərimiz vardır. Biz iqtisadi, sosial islahatları həyata keçiririk. Bunlar öz nəticələrini verir. Ancaq bunlar daha güclü nəticələrini bir müddətdən sonra verəcəkdir.

Şübhəsiz ki, biz keçid dövründə böyük çətinliklərlə rastlaşırıq. Məsələn, məlumdur, indi bəyan edildi, ötən 9 ayda respublikamızda ümumi daxili məhsul 8,5 faiz artıb. Sənaye məhsulu istehsalı 1,1 faiz, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı da 1,1 faiz artıb. Ancaq bu artım bizim gördüyümüz işlərin və xüsusən özəl sektorun hesabına – ümumi daxili məhsulun artımının 51 faizini özəl sektor təmin edir – əldə olunubdur". ⁷

Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, cəmiyyətdə demokratik normaların təsbit olunması və bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinin inkişafı istiqamətində aparılan işlər haqqında ictimaiyyəti məlumatlandırmaq praktikasına üstünlük verir. Ölkə başçısı bu məsələ barəsində böyük qürurla deyirdi: **"Biz Azərbaycanı böhrandan çıxardıq...1988-ci ildən Azərbaycanda qeyri-sabitlik hökm sürüb. 1992-1993-cü illərdə isə bu vəziyyət daha gərgin və ağır idi. Həm torpaqların böyük bir qismi işğal olunmuş... və Azərbaycan artıq parçalanmışdı.**

Demək, sonrakı dövrdə biz bir tərəfdən iqtisadiyyatı normal vəziyyətə gətirməli idik, ikinci tərəfdən isə ictimai-siyasi sabitliyi təmin etməli idik. Eyni zamanda beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın mövqelərini yaratmalı idik. Bunlar hamısı çox böyük enerji və zəka tələb edirdi. Biz bunların hamısına nail olduq.

İctimai-siyasi sabitlik təmin edildi. Ancaq ictimai-siyasi sabitliyi saxlamaq üçün təkcə hüquq-mühafizə orqanlarının, yaxud başqa orqanların fəaliyyəti yetərli deyildi. İctimai-siyasi sabitliyi saxlamaq üçün eyni zamanda ölkənin iqtisadiyyatında ciddi dəyişikliklər etmək lazım idi, insanların həyatında ciddi dəyişikliklər etmək lazım idi. Biz bunlara da nail olduq.

1990-cı ildən başlayaraq 1994-cü ilə qədər Azərbaycanın iqtisadiyyatı ildə 20-25% tənəzzül edib aşağı düşüb. 1993-cü ildəki, 1994-cü ildəki vəziyyəti xatırlayın...Çörək almaq mümkün deyildi...Yaşayış çox ağır idi, insanlar əziyyət çəkirdi. Malların qiyməti bahalaşır, manatın dəyəri günü-gündən aşağı düşürdü.

1995-ci ildə iqtisadiyyatdakı tənəzzülün qarşısını aldıq. Ondan sonrakı illər – 1996-cı, 1997-ci, 1998-ci, 1999-cu illər Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişaf dövrüdür.

...Bizim iqtisadi göstəricilərimiz beynəlxalq maliyyə mərkəzləri tərəfindən – Beynəlxalq Valyuta Mərkəzi, Dünya Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Avropa Birliyinin İqtisadi Komissiyası tərəfindən daim nəzarət altındadır. Ona görə də bizim göstəricilərimizin hamısı göz qabağındadır”.⁹⁸

Göründüyü kimi, ölkə prezidenti konkret faktlara söykənməklə müstəqil dövlət quruculuğu və cəmiyyətdə demokratiyanın inkişafı sahəsində görülən işlər haqqında əhatəli şəkildə öz fikirlərini bildirir. Göstərilənlər adi statistik rəqəmlər deyil, Heydər Əliyevin gərgin zəhmətinin və uğurlu siyasətinin nəticəsidir. Əslində bu nailiyyətlər qərəzli müxalifətin iddialarının əsassız və qeyri-obyektiv olmasını sübut edən faktlardır.

Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri, Prezident Heydər Əliyev deyir: **“Ümumi daxili məhsul ilbəil artır, sənaye istehsalı, kənd təsərrüfatı istehsalı artır, kapital qoyuluşu artır. Bunların nəticəsində insanların rifah halı yaxşılaşır. Bunun əsası nədədir? Əsası bizim həyata keçirdiyimiz düzgün, doğru daxili siyasətdir. Demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu və bu prosesin ardıcıl surətdə həyata keçirilməsi, iqtisadiyyatda müxtəlif islahatların aparılması, insanlara sərbəstlik verilməsi, Azərbaycan iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatı ilə integrasiyası, Azərbaycana sərmayənin cəlb olunması – bunlar hamısı böyük kompleks iqtisadi proseslərdir. Bunları da qısa müddətdə həyata keçirmək, inanın, asan iş deyildir.**

Ona görə də biz son illərdə əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılmasına nail ola bilmişik. Ona görə də maaşları, burada deyildi, - dəfələrlə artırma bilmişik, pensiyaları artırma bilmişik. Bunlar hamısı həqiqətdir.

Həm siyasi sahədə, həm dövlət quruculuğu sahəsində, həm də iqtisadi sahədə bizim islahatlarımız çox ahəngdar gedir. Bunlar hamısı kompleks şəkildə Azərbaycanın demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət prosesini təşkil edir. Əgər biz iqtisadi islahatları ağıllı, düşüncəli və uzaqgörənliklə aparmasaydıq, bu nailiyyətləri əldə edə bilməzdik”.

Ölkə başçısı öz çıxışlarında yalnız müstəqil, demokratik dövlət quruculuğu və iqtisadi islahatlar sahəsində əldə edilmiş uğurları qeyd etmir, xarici siyasət məsələlərini də geniş şəkildə təhlil edir: **“Azərbaycanın çox düşünlü və tarazlı xarici siyasəti var. Məhz bu siyasətin nəticəsində Azərbaycan qısa bir zamanda, demək olar ki, beş il içərisində dünya miqyasında, dünya birliyin-**

də özünə layiq yer tutdu və böyük hörmət qazandı. Azərbaycan artıq dünya miqyasında tanınmış və inkişaf etmiş bir ölkə kimi görünür. Azərbaycana maraq artır, Azərbaycanla daha çox hesablaşırlar. Azərbaycanın coğrafi-strateji vəziyyəti, Azərbaycanda görülən işlərin nəticəsi, ölkəmizin təbii sərvətləri, həyata keçirdiyimiz böyük layihələr – həm neft layihələri, həm də boru kəmərləri layihələri - bunlar hamısı Azərbaycana diqqət və münasibəti tamamilə dəyişdiriblər”. ”

Prezident Heydər Əliyev Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyinin təmin olunmasına, xalqımızın firavan həyat şəraitində yaşamasına yönəlmiş siyasətin böyük uğurlar qazanacağını bildirərək hələ bu sahədə xeyli işlərin görülcəyini qeyd edir. O, öz çıxışlarında sosial siyasət sahəsində əldə edilmiş uğurları ölkə əhalisinin diqqətinə çatdırır. Bu zaman aydın olur ki, məhz dövlət rəhbərliyinin apardığı sosial siyasət nəticəsində YAP-ın Programında sosial sahə ilə bağlı irəli sürülən məsələlər layiqincə yerinə yetirilir.

Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının II qurultayındakı çıxışında bu istiqamətdə görülən işlər barəsində kifayət qədər konkret faktlarla danışır: ”Demokratiyanın prinsipləri nədən ibarətdir? Siyasi plüralizm, söz azadlığı, vicdan azadlığı, sərbəst iqtisadiyyat, hər bir insanın tam azad olması, demokratik seçkilərin keçirilməsi, demokratiya prinsipləri əsasında dövlət təsisatlarının yaranması və müxtəlif islahatların həyata keçirilməsi. Demokratiya mücərrəd anlayış deyildir, bunlardan ibarətdir. Biz bunları etmişik və edirik. Əgər biz bunları etməsəydik, Azərbaycan ötən dövrdə ağır vəziyyətdən çıxıb indi bu səviyyəyə çıxabilərdimi? Ona görə də həqiqi demokratiya iqtidarın

yaratdığı demokratiyadır. Həqiqi demokratiya Yeni Azərbaycan Partiyasına mənsubdur”.

Prezident Heydər Əliyev 2001-ci ildə partiyanın II qurultayındakı çıxışında sosial yönümlü iqtisadi siyasətin nəticələrini faktlarla göstərir: ”Müxalifət deyir ki, bu iqtidar heç bir iş görməyibdir. Mən dövlətçilik barəsində gördüyümüz işlər haqqında danışdım. Ancaq mən sizə məlumat verirəm ki, həm özünüz biləsiniz, həm də siz bunlardan siyasi mübarizədə istifadə edə bilərsiniz...

1991-1995-ci illərdə ümumi daxili məhsul 58 faiz, sənaye məhsulu 67 faiz, kənd təsərrüfatı məhsulu 48 faiz azalmışdı. Ancaq 1996-2001-ci illərdə ümumi daxili məhsul üzrə artım 55 faiz olubdur..., sənaye məhsulu təxminən 20 faiz artıbdir. Kənd təsərrüfatı məhsulu üzrə, demək olar ki, 40 faiz artım var. Əmtəə dövriyyəsi 2 dəfə artıbdir. Bizim gördüyümüz işlər budur.

...Kapital qoyuluşunun həcmi 1991-1995-ci illərdə 43 faiz azalmışdı. 1996-2001-ci illərdə isə 4 dəfə artmışdır. Əgər 1991-1995-ci illərdə inflyasiyanın səviyyəsi ildə 14-18 dəfə, yəni 1850 faiz artırdısa, 1996-2001-ci illərdə, yəni beş ildə artım cəmi 16 faiz olmuşdur...Azərbaycan MDB ölkələri içərisində , demək olar ki, yeganə ölkədir ki, artıq 5-6 ildir biz inflyasiyanın qarşısını almışıq.

...Biz konkret olaraq hansı sahədə nələr etmişik? Məsələn, kənd təsərrüfatında biz 1995-1996-cı illərdən torpaq islahatı keçirdik. O vaxt bu bizim üçün cəsarətli addım idi. Çünki, MDB ölkələrinin heç birində torpaq islahatı keçirilməmişdir və çoxunda bu günə qədər də aparılmamışdır... Biz inanırıdıq ki, kənd təsərrüfatını ancaq bu yol ilə inkişaf etdirə bilərik və etdirdik.

İndi təsəvvür edin, 1995-2001-ci illərdə taxıl yığımı 2 dəfə artmışdır. Bu il 2 milyon tondan çox taxıl yığılmışdır ki, bu da rekord göstəricidir. Kartof istehsalı 3,9 dəfə artmış, 605 min ton olmuşdur... Tərəvəz istehsalı 2,1 dəfə artmış, 880 min ton olmuşdur...Ət istehsalı 40 faiz, süd istehsalı 1,3 dəfə artmışdır. Bunlar da rekord göstəricilərdir. Heç biri indiyə qədər olmamışdır.

...1995-2001-ci illərdə iqtisadiyyata 37 trilyon manatdan çox, yəni 9 milyard dollar investisiya qoyulmuşdur. Bunun...70 faizi xarici investisiyanın, qalanı isə daxili investisiyanın payına düşür.

...Bizim iqtisadiyyatımızın çox ümumiləşdirilmiş göstəriciləri var. Biz bazar iqtisadiyyatına keçdiyimizə görə özəl sektoru inkişaf etdiririk. Bunun da əsasında özəlləşdirmə proqramının, torpaq islahatının, maliyyə sahəsində islahatların həyata keçirilməsi durur. Bunun da nəticəsində ümumi daxili məhsulun 68 faizi iqtisadiyyatımızın özəl sektorunun payına düşür.

...Biz 120 ölkə ilə ticarət aparırıq. 1995-2000-ci illərdə xarici ticarət dövriyyəmiz 2,2 dəfə artmışdır. İndi 2,9 milyard ABŞ dolları təşkil edir. O cümlədən ixrac 2,8 dəfə, idxal 1,2 dəfə artmışdır...Daxili istehsalın inkişafı nəticəsində idxalın strukturunda ərzaq məhsullarının payı azalır, investisiya yönümlü malların, maşın və avadanlığın payı isə artır...Bu da onu göstərir ki, bizdə istehsal yaranacaqdır, ölkəmizdə insanlar üçün iş yerləri açılacaqdır.” Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri sosial iqtisadi sahədə qazanılmış uğurların insanların yaşayış rifahına mühüm təsir göstərdiyini qeyd edir: ”Bizim dövlətimizin siyasəti iqtisadiyyatı inkişaf etdirməklə yanaşı, birinci növbədə sosial problemləri həll etməkdən ibarətdir.

1996-2001-ci illərdə işləyənlərin orta aylıq əmək haqqı 4,3 dəfə, pensiyaların orta aylıq məbləği 4 dəfə artmışdır. İndi bir işçinin orta aylıq nominal əmək haqqı 257 min manatdır. Bu da 55 Amerika dolları təşkil edir. Amma 5-6 il əvvəl bundan əvvəl bu rəqəm heç 10 dollar təşkil etmirdi.

2001-ci ilin on ayında isə əhalinin pul gəlirləri 10.7 faiz artmışdır. Əgər 1990-cı illərin brinci yarısında əhalinin real pul gəlirləri, inflyasiyanı nəzərə almadan, 3 dəfə azalmışdısa, sonrakı beşilliyin əvvəlindən bu günədək 3 dəfə artmışdır. Məcburi köçkünlərə yemək xərci təkcə 200-ci ildə, bir ilin içərisində 3 dəfə artırılmışdır...Bu müddətdə əhalinin orta ömür müddəti 2,5 il artmışdır.

...Ən vacib göstəricilərdən biri. Hesab edirəm ki, uşaq ölümü əmsalının 2 dəfəyə yaxın azalmasıdır”.

Prezident Heydər Əliyev deyilənlərə yekun vuraraq bildirir: “Bunlar bizim iqtisadi göstəricilərimizdir və göz qabağındadır. Mən bu gün bunları sizə deyirəm ki, özünüz də yaxşı biləsiniz və hamı inənsin ki, doğrudan da Azərbaycanda iqtisadiyyat inkişaf edir. Eyni zamanda , mən həmin o bədxahlara, mitinqlərə çıxıb “çörək”, nə bilim filan, filan deyənlərin hamısına cavab verirəm. Ümumi sözlərlə hər şeyi demək olar. Amma bunlar konkret rəqəmlər, konkret göstəricilərdir. Bunları göstərməklə mən heç də demək istəmirəm və demək istəməmişəm ki, biz əhalimizin bütün təbəqələrinin rifah halını yaxşılaşdırmışıq. Yox. Çünki, əvvəla, bir sistemdən digər sistemə keçmək, bir də ki, 1990-1993-cü illərdən, ondan sonra da 1994-cü ildəki geriləmə, əvvəlki illərdəki dağıntı, təbiidir ki, bizi çox ağır vəziyyətə saldı.

...Prezident seçkilərində neçə dəfə demişdilər...siz məni seçin, biz bir aya hər yerə işıq verəcəyik, bir aya hər yerə qaz verəcəyik. Bu qədər ağilsız, məsuliyyətsiz sözlər demək olarmı? Xalqı bu qədər aldatmaq olarmı?

...Daşı-daş üstünə qoymayan, vaxtını ancaq yalanlara, şayiələrə həsr edən, yaxud da ki, gedib orada-burada mitinq keçirərək boş-boş danışan adamlar bu xalqa heç vaxt heç nə verməyəcəklər.

...Əmin ola bilərsiniz ki, bu səkkiz ildə Azərbaycan Prezidenti kimi həyata keçirdiyim daxili və xarici siyasəti bundan sonra da ardıcıl surətdə davam etdirəcəyəm və ölkəmiz inkişaf edəcəkdir. Dünya miqyasında Azərbaycanın hörməti, nüfuzu artacaqdır”.¹⁰⁰

§ 2. ÜMUMMİLLİ MƏSƏLƏLƏRİN HƏLLİNDƏ ƏLDƏ OLUNAN NƏİLİYYƏTLƏR

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə qayıdışı cəmiyyətin sosial tələbi olmaqla obyektiv səbəblərdən irəli gəlirdi. Bu tarixi hadisə Azərbaycan dövlətini məhv olmadan, azərbaycan xalqını isə faciəvi vətəndaş müharibəsindən xilas etdi.

Prezident Heydər Əliyevin bu günədək müstəqil Azərbaycan dövlətinin milli təhlükəsizliyinin qorunub saxlanması, ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin dönməz xarakter alması, bazar iqtisadiyyatı sisteminin bərqərar olması yönündə apardığı müdrik siyasət nəinki xalqımız, ümumiyyətlə, dünyanın aparıcı dövlətləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilir.

Azərbaycan dövlətinin tələyüklü məsələləri daim Heydər Əliyevin diqqət mərkəzində dayanmış və istənilən tarixi şəraitdə bu görkəmli dövlət xadimi ümummilli

problemlərə özünün prinsipial münasibətini bildirmişdir. 1999-cu ildə Azərbaycanın 91 nəfər tanınmış ziyalisinin müraciətinə cavabında ölkəmizin bütün problemlərinə toxunulmuş və onların həlli yolları göstərilmişdir. Heydər Əliyev həmin müraciətdə Azərbaycanın müharibə vəziyyətindən çıxması və Dağlıq Qarabağ probleminin tezliklə həll olunması, sosial-iqtisadi böhranın aradan qaldırılması, Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyinin möhkəmlənməsi, respublikamızın parçalanmasına yönəldilmiş meyillərin qarşısının alınması məsələlərini ön plana çəkmişdir.¹⁰¹ O vaxt AXC-Müsavat iqtidarının qarşısında göstərilən məsələləri həll etmək vəzifəsi dayansa da həmin siyasi hakimiyyət bunu bacarmadı. Tarix göstərdi ki, məhz xalqımızın tələyüklü məsələlərini həll etmək missiyasını yalnız Heydər Əliyev müdrikliyi xilas edə bilər.

Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətdə olduğu doqquz il müddətində adıçəkilən problemlərin həlli istiqamətində aparılan siyasət və onun müsbət nəticələri göz önündədir.

Heydər Əliyev milli, müstəqil dövlətçilik məsələləri ilə bağlı Yeni Azərbaycan Partiyasının siyasi-ideoloji fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirmişdir. Təhlillər göstərir ki, YAP üzvləri öz Sədrlərinin tövsiyələrini və göstərişlərini rəhbər tutaraq partiyanın güclənməsində yaxından iştirak etməyi əsas vəzifələrdən biri hesab etmişlər. Heydər Əliyev 1994-cü ilin sonunda YAP-ın yubileyindəki çıxış zamanı daha çox milli dövlətçiliyimizin bərqərar olması, onun möhkəmləndirilməsi və ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsi istiqamətində görülən işlər haqqında geniş məlumat verir.

Həmin dövrdə milli dövlətçiliyimizi qorumaq xüsusi aktuallıq kəsb edərək siyasi hakimiyyətin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri idi. Bu baxımdan Prezident Heydər

Əliyevin daim Azərbaycanın milli dövlətçiliyinin qorunub saxlanması məsələsini ön plana çəkməsi təsadüfi deyildir. Bununla əlaqədar olaraq Heydər Əliyev deyir: **"Bu vəziyyətdən çıxmaq üçün altı aydır ki, atəş dayandırılmışdır... Biz nə qədər ağır danışıqlar aparırıq ki, məsələni sülh yolu ilə həll edək, müharibə qurtarsın. Altı il gedən müharibədə ilk dəfədir ki, altı aydır qan tökülmür, şəhədlər gəlmir. İnsanlar ağır da olsa, çətin vəziyyətdə də olsa, heç olmasa sülh şəraitində yaşayırlar.**

Ancaq biz hesab etmirik ki, vəzifəmiz bununla qurtarmışdır, yox. Biz torpaqları azad etməliyik. Qaçqınları öz yerinə qaytarmalıyıq. Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etməliyik. Bu asan məsələ deyildir. Ona görə asan məsələ deyildir ki, 1998-ci ildən başlayaraq, bu problem meydana çıxan kimi dalbadal buraxılan səhvlər Azərbaycanı gətirib belə fəlakət vəziyyətinə çıxarmışdır... Ermənistanın hələ böyük dövlətlər tərəfindən aldığı dəstəkdən savayı, nə qədər böyük diasporu var: Avropada, Amerikada, Rusiyada, Moskvanın özündə, Rusiyanın hər yerində.

Biz üz-üzə durmuşuq, amma eyni vəziyyətdə deyilik... Ona görə də indi bu vəziyyətdən çıxmaq üçün, işğal olunmuş rayonlarımızı geri qaytarmaq, yəni Ermənistan silahlı qüvvələrini aradan çıxarmaq üçün böyük siyasi işlər görülməlidir".¹⁰²

Məhz görülən işlər oyanı şəkildə sübut edir ki, iqtidarın 1993-1996-cı illərdə əldə etdiyi nailiyyətlər 1996-cı ildən başlayaraq ölkənin ümummilli strateji məsələlərinin həllinin əsaslı bünövrəsini qoymuşdur. Bu uğurlar artıq Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün geniş perspektivlər açmışdır.

Heydər Əliyev YAP-ın 1997-ci ildə keçirilən ümumrespublika toplantısında deyirdi: **"Bir şeyi bilmək lazımdır, ...biz Azərbaycanda 1993-cü ilin iyun ayının 15-dən indiyə qədər, yəni mən Azərbaycanın dövlət başına gəldiyim zamandan bu günə qədər Azərbaycan xalqının milli azadlıq yolunda əvvəlki illərdə olan bütün arzu və istəklərinin hamısını həyata keçiririk. Necə deyirlər, bu bizim ən böyük nailiyyətimizdir.**

Ancaq bu prosesin başlanğıcıdır. Kim hesab edirsə ki, yenicə müstəqillik əldə etmiş ölkə, müstəqil dövlət dörd il, beş il içərisində bütün məsələlərin hamısını həll edə bilər, - o çox səhv edir. Ancaq ən əhəmiyyətli odur ki, biz qarşımıza qoyduğumuz bütün vəzifələrin hamısını ardıcıl surətdə həyata keçiririk. Biz heç bir yerdə əyintiliyə yol verməmişik. Biz tutduğumuzu strateji yoldan çəkinməmişik. Müstəqilliyimizi gündündən möhkəmləndiririk. Azərbaycanın bir müstəqil dövlət kimi dünya birliyində mövqelərini möhkəmləndiririk və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin pozulmasına, yaxud azalmasına, ləğv olunmasına yönəldilmiş hər bir xarici, yaxud da daxili təxribatın, hərəkətin qarşısını ala bilmişik. Bu bizim ən böyük nailiyyətimizdir".

Prezident Heydər Əliyev eyni zamanda yuxarıda göstərilən məsələlərin həllində hər bir Azərbaycan vətəndaşının yaxından iştirakını arzu edir: **"Bizim qarşımızda duran vəzifə ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın hər bir vətəndaşı respublikamızın bu böyük məqsədlərinin həyata keçirilməsinə kömək etsin, öz payını versin, öz səylərini qoysun. Dövlət müstəqilliyi əldə etmək bizim üçün böyük nailiyyətdir. Amma onu qoruyub saxlamaq çox çətindir...Biz bunu qoruyub saxlamışıq.**

Ancaq bu o demək deyil ki, biz indi öz sayıqlığımızı itirməliyik, arxayınlaşmalıyıq və düşünməliyik ki, artıq hər şey rahatdır. Biz hər gün Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qorumaq üçün çalışmalıyıq, hər gün düşünməliyik ki, Azərbaycanın həm coğrafi, həm geosiyasi vəziyyəti, həm təbii sərvətləri, həm də bütün başqa xüsusiyyətləri ölkəmizə bir çox istiqamətlərdən böyük marağı artırmışdır.

Bizim apardığımız işlərin hamısı sizə məlumdur. Ancaq qarşımızda duran ən əsas vəzifə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək, işğal olunmuş torpaqları azad etmək və qaçqınları öz yerlərinə – yurdlarına qaytarmaqdır”.¹⁰³

Prezident Heydər Əliyev dövlət müstəqilliyinin qorunması, geniş miqyaslı siyasi və iqtisadi islahatların aparılması üçün qarşıda hələ də mühüm vəzifələr durduğunu bəyan edir. O, Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasının 6-cı ildönümü münasibətilə keçirilən tədbirdə Azərbaycan cəmiyyətini maraqlandıran vacib bir məsələ – milli ideologiya barəsində öz fikirlərini bildirir: “Milli ideologiya nədən ibarətdir?

Birinci dövlətçilik. Dövlətçilik bu gün və gələcəkdə bizim hər bir vətəndaşımızın, cəmiyyətin, dövlətin əsas vəzifəsidir. Dövlətçilik Azərbaycanın müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaqdır, Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmləndirməkdir. Dövlətçilik hər bir vətəndaşın qəlbində olmalıdır. Ona görə hər bir vətəndaş vətənpərvərlik hissləri ilə yaşamalıdır və bizim partiyamız, bütün dövlət orqanları, bütün təbliğatımız Azərbaycanda dövlətçiliyi inkişaf etdirmək üçün hər bir vətəndaşda milli vətənpərvərlik hisslərini yaratmalıdır. Milli vətənpərvərlik hissləri

hər bir vətəndaşda o qədər güclü olmalıdır ki, hər bir vətəndaş milli mənafeyi öz şəxsi mənafeyindən, öz şəxsi yaşayışından, öz şəxsi həyatından – hər şeydən üstün tutsun.

...Milli ideologiyamızın ikinci hissəsi bizim milli – mədəni dəyərlərimizdir. Biz öz milli-mədəni dəyərlərimizlə fəxr etməliyik. Bizim milli-mədəni dəyərlərimiz əsrlər boyu xalqımızın həyatında, yaşayışında formalaşmışdır, xalqımızın fəaliyyətində formalaşmışdır. Milli-mədəni dəyərləri olmayaan millət həqiqi millət, həqiqi xalq ola bilməz. Azərbaycan xalqının milli-mədəni dəyərlərinin ən əsası bizim müqəddəs kitabımız Qurani-Kərimdə öz əksini tapmışdır. Ancaq bununla yanaşı, Azərbaycanın böyük şəxsiyyətləri, Azərbaycanın hörmətli siyasi və dövlət xadimləri, böyük elm və mədəniyyət xadimləri Azərbaycan xalqının milli-mədəni dəyərlərini yaradıblar. Bu, bizim adət-ənənələrimizdir. Bu, bizim milli-əxlaqi mentalitetimizdir. Bu bizim bütün başqa mədəni dəyərlərimizdir.

...Nəhayət, bizim milli ideologiyamızın bir şəxəsi, bir qolu da ümumbəşəri dəyərlərdir. Ümumbəşəri dəyərlər Azərbaycan xalqı tərəfindən artıq çox on illərdir, əsrlərdir ki, qavranmışdır, qəbul olunubdur. Ümumbəşəri dəyərlər birinci növbədə bizim yaratdığımız Konstitusiyada əsas məqsəddir. Biz hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi aparırıq. Bax, bu bir cümlədə ümumbəşəri dəyərlərin ifadəsi öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda, ümumbəşəri dəyərlərlə bərabər, Azərbaycanın milli-mədəni dəyərlərinin vəhdəti öz əksini tapmışdır. Ümumbəşəri dəyərlərlə milli-mədəni dəyərlərin vəhdəti, sintezi bizim milli ideologiyamızın bu günü və gələcəyidir”.¹⁰⁴

YAP-ın Sədri Heydər Əliyevin xalqımızın taleyüklü məsələləri barəsində partiya qurultayındakı nitqi əslində ölkəmizdə fəaliyyət göstərən bütün ictimai-siyasi qüvvələr üçün dəyərli, proqram xarakterli çıxışdır. Onun çıxışından aydın olur ki, ümummilli strateji məsələlər ayrı-ayrılıqda həll edilmir və onlar bir-biri ilə sıx bağlıdır. Müstəqilliyini yenidən əldə etmiş ölkələrdə demokratiyanın inkişafının təmin edilməsi, balanslaşdırılmış daxili və xarici siyasətin müəyyənləşdirilməsi, sivil idarəetmə mexanizminin qurulması xüsusi önəm daşıyır. Məhz onların həlli digər mühüm əhəmiyyətli vəzifələrin müəyyənləşdirilməsi üçün vacibdir.

Prezident Heydər Əliyev ümummilli məsələlərin həllində böyük uğurlar qazanılmasını Yeni Azərbaycan Partiyasının I qurultayındakı nitqində geniş şəkildə şərh edir: **"Bizim qarşımızda duran ən əsas vəzifə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini, Dağlıq Qarabağ problemini həll etməkdir. Çox təşəkkür edirəm ki, siz Azərbaycan Prezidentinin, Azərbaycan dövlətinin apardığı həm daxili siyasəti, həm xarici siyasəti dəstəkləyir və bunu yüksək qiymətləndirirsiniz. Məhz sizin dəstəyinizə, xalqın dəstəyinə və etibarına arxalanaq, Azərbaycan Prezidenti kimi mən belə cəsarətli addımlar atıram və cəsarətli siyasət həyata keçirirəm.**

...Amma bilin və bütün xalqımız, bütün ölkəmiz bilsin – bu, heç də asan məsələ deyildir. Bunun səbəbləri məlumdur, ancaq bunlara baxmayaraq, biz bunu həll edəcəyik...Bu işdə marağı olan başqa ölkələri dəvət etmişəm ki, hamımız birlikdə birləşib Cənubi Qafqazda təhlükəsizliyin təmin olunması və əməkdaşlığın inkişafı üçün pakt təsis edək. Bu mümkündür. Amma bunu həyata keçirmək üçün Ermənistan-

Azərbaycan münaqişəsi həll olunmalı, Azərbaycanın Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş torpaqları azad olunmalı, qaçqınlar öz yerlərinə qayıtmalı və Ermənistanla Azərbaycan arasında sülh yaranmalıdır".

Heydər Əliyev Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı çətinliklərin mövcud olduğunu da qeyd edir: **"Təbiidir ki, bunlar hamısı bir ildə ola bilməz...Bilirsiniz ki, Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsini həll etmək üçün mən bu il də bir çox tədbirlər görmüşəm, bir çox görüşlər keçirmişəm. Bunların içərisində Ermənistan prezidenti ilə mənim təktəbtək, birbaşa görüşlərim olubdur. Onu da deyə bilərəm ki, bu görüşlər nəticəsində biz sülhə yaxınlaşa, sülhə gedə bilərik. Ancaq biz reallığı dərk etməliyik və reallığı dərk edərək hər iki tərəf müəyyən kompromislərə getməlidir. Əgər bu mümkün olmasa, məsələni həll etmək çox çətin, ağır olacaqdır.**

Ancaq çox təəssüflər olsun ki, bu problemləri dərindən bilməyən, bəlkə heç problemlərin həll olunmasını istəməyən adamlar, barışmaz müxlifətdə duran ayrı-ayrı siyasi qüvvələr, partiyalar məsələnin həll olunmasına yox, indi məsələnin həlli prosesində atılan addımlardan öz məqsədləri üçün istifadə etməyə çalışırlar...Atəşkəs rejimi yaranandan indiyə qədər heç bir müxalifət partiyası, heç bir müxalifət hərəkatı, qüvvəsi bu problemin həll olunması üçün ağıllı, konkret, real bir təklif verməyibdir". ¹⁰⁵

Prezident Heydər Əliyev Dağlıq Qarabağ probleminin həlli ilə bağlı özünün tutduğu mövqeyini partiyanın II qurultayındakı çıxışında bildirir. O, bu məsələnin bütün ağırlığını və mürəkkəbliyini ictimaiyyətin diqqətinə yetirərək qeyd edir: **"Biz hər sahədə nailiyyət əldə etmişik. Ancaq bir sahədə, ən ağır sahədə biz hələ istə-**

diyimizə nail olmamışıq. O da Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsidir, Dağlıq Qarabağ münaqişəsidir, bunun nəticəsində Azərbaycan torpaqlarının 20 faizinin işğal olunması və bir milyondan artıq köçkünlərin ağır vəziyyətdə, çoxlarının çadırlarda yaşamasıdır. Bu mənim qəlbimi daima incidir.

...Mən gecə-gündüz bu barədə düşünürəm. Təkcə düşünmürəm, müxtəlif tədbirlər həyata keçirirəm. Müxtəlif görüşlər keçirirəm. Aparıcı böyük dövlətlər ki var, onların başçıları ilə mən dəfələrlə görüşmüşəm. 1992-ci ildə yaranmış ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədrələrinin – ABŞ, Fransa və Rusiyanın xahişi ilə mən Ermənistan prezidenti ilə bilavasitə görüşürəm. Ancaq məsələ həll olunmur. Bununla belə, məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasına hələ ümidlər çoxdur.

...Doğrudur, bizim bu çətin vəziyyətimiz hər kəsi ağrıdır. Amma Ermənistan bundan daha da çox zərər çəkir. Yəqin ki, onu da bilirsiniz. Biz belə şəraitdə bu cür nailiyyətlər əldə etmişik. İndi təsəvvür edin, bu olmasaydı, bütün torpaqlarımız əlimizdə olsaydı, nə qədər böyük işlər görə bilərdik. Mən bunu ona görə bildirirəm ki, bu mənim qarşımda duran əsas bir nömrəli vəzifədir”.¹⁰⁶

Prezident Heydər Əliyev yalnız Dağlıq Qarabağ məsələsinə deyil, digər tələyüklü problemlərə də toxunur və onların həllinə dair özünün konseptual baxışlarını ictimaiyyətin diqqətinə çatdırır. O, həmin məsələlərin içərisində xalqımızın birliyi və milli azlıqlar məsələsinə toxunaraq geniş nitq söyləyir. Əslində bu məsələnin gündəmə gəlməsi heç də təsadüfi deyildi. Məlumdur ki, ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonra daim müəyyən xarici və daxili qüvvələr milli dövlətçiliyimizə zərbə vur-

mağa çalışırdılar. Məlum “Talış-Muğan Respublikası” məsələsi, mütəmadi olaraq respublikamızın müəyyən bölgələrində millətçilik əhval-ruhiyyəsini qızıqdırmağa cəhd göstərən təxribatçı ünsürlərin cinayətkar əməlləri xalqımızı narahat edirdi. Prezident Heydər Əliyevin apardığı milli siyasət nəticəsində ötən doqquz il ərzində Azərbaycanda milli birlik möhkəmlənmiş, milli nifaq salmaq cəhdləri uğursuzluğa düşər olmuşdur.

Bu məsələyə toxunan Heydər Əliyev YAP-ın II qurultayındakı nitqində çox konkret və açıq danışmışdır: “Burada Qusar rayonundan çıxış edən nümayəndə çox gözəl sözlər danışdı...1993-cü ildə cəmi bir ay idi ki, mən buraya gəlmişdim, Zuxul və Pıral kəndlərində böyük bir hadisə baş verdi. Əlbəttə ki, hadisə Azərbaycanı parçalamaq, separatçılıq əhval-ruhiyyələri ilə bağlı idi.

Mən Qusardan gələn bizim nümayəndə ilə yüz faiz razıyam, onların ən böyük səhvlərindən biri o oldu ki, Azərbaycan millətini, yüz illərnən formalaşmış Azərbaycan millətini parçalamağa başladılar – bunlar türklərdir, o birisilər kürdlərdir, ləzgilərdir, avaralardır, talışlardır, filandır, filandır, filandır. Amma, demək, Azərbaycanın nə təhər deyərlər, böyük elitası bunlardır. Bundan da dəhşətli şey yoxdur və bu, Azərbaycanın parçalanma vəziyyətinə düşməsinin əsas səbəblərindən biri olmuşdur. Biz bunları aradan götürdük.

Mən bu gün deyirəm ki, Azərbaycan xalqı vahid xalqdır. Azərbaycanın dövlət siyasəti azərbaycançılıq əsasında qurulubdur. Biz hamımız, hansı bölgədən olduğumuzdan asılı olmayaraq, azərbaycanlı kimi on illərlə, yüz illərlə belə böyümüşük. Heç vaxt deməmişik

ki, bunun kökü nədir, onun kökü nədir? Azərbaycan da yaşayan insanların hamısı – mən xristianları demirəm – həmişə özünü azərbaycanlı hesab ediblər. Onlar həqiqətən, azərbaycanlıdırlar və hamımız birlikdə ən əsas məqsədimiz – azərbaycançılığın möhkəmləndirmək, qorumaq və bütün Azərbaycan xalqını, Azərbaycan əhalisini bunun ətrafında birləşdirməkdir”.¹⁰⁷

§ 3. ƏSAS İNSAN VƏ VƏTƏNDAŞ HÜQUQLARI VƏ AZADLIQLARININ DEMOKRATİK PRİNSİPLƏR VƏ DƏYƏRLƏR ƏSASINDA QORUNMASI

Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması dünyada və regionda mühüm geosiyasi proseslərin gətirdiyi və ölkəmizdə tarixi dəyişikliklərin baş verdiyi dövrə təsadüf edir. Buna görə də YAP özünün siyasi-ideoloji fəaliyyət prinsiplərini müəyyənləşdirərkən dünyada gedən siyasi proseslərin əsas inkişaf meyillərini, onun mahiyyətini daim diqqət mərkəzində saxlamışdır. Əslində YAP-ı ölkəmizdə fəaliyyət göstərən digər siyasi partiyalardan fərqləndirən cəhətlərdən biri də onun realist və pragmatik siyasətə əsaslanması və öz fəaliyyətini dünya siyasətinin inkişaf meyillərinə nəzərən müəyyənləşdirməsidir. Eyni zamanda bu partiya Heydər Əliyev kimi görkəmli şəxsiyyətin rəhbərlik etməsi onun güclü bir siyasi təşkilat kimi ötən dövr ərzində əldə etdiyi uğurların əsasında dayanır.

Özünün siyasi fəlsəfəsinə görə cəmiyyətdə yeniliyin və müasirliyin tərəfdarı olan və Azərbaycanın tərəqqisini demokratiyada görən YAP-ın tutduğu mövqe mütərəqqi xarakter daşıyır. Məhz bu cür mövqe tutmaq YAP-ın Azərbaycan xalqı qarşısında üzərinə düşən tarixi missiyanı şərəflə yerinə yetirilməsinə təminat yaradır. Prezi-

dent Heydər Əliyev bununla bağlı olaraq bildirir: “Müzakirə və dialoqlar üçün həmişə açıq olan YAP-a qarşı siyasi təqib kimi yolverilməz təsir metodları tətbiq edilir... Lakin buna baxmayaraq YAP yaşayır. Demokratik cəmiyyət quruculuğunda öz dəst-xəttini təsdiq etdirir. Onun sıraları isə getdikcə sıxlaşır. Çünki, bu partiya indiki ağır məqamda xalqının, müstəqil dövlətinin taleyini düşünən əqidəli və vicdanlı adamlar üz tuturlar”.¹⁰⁸

Yaxın on ilin tarixi göstərdi ki, YAP dünyada mövcud olan demokratik nəzəriyyələri, müstəqil, demokratik dövlətin yaradılması ilə bağlı olan beynəlxalq təcrübələri dərinlən öyrənmiş və sivil Azərbaycan cəmiyyətinin formalaşmasını qarşısına əsas məqsəd qoymuşdur. Müasir dövrün tələblərini nəzərə alaraq, ölkə vətəndaşlarında ümumbəşəri dəyərlərə əsaslanan geniş dünyagörüş yaratmaq və onu həyat tərzinə çevirmək YAP-ın əsas siyasi-ideoloji fəaliyyət istiqamətlərindən birini təşkil edir.

Prezident Heydər Əliyev öz çıxışlarında bildirir: “Siz artıq fırtınalardan çıxmısınız. Siz artıq bu fırtınalara tab gətirib sahilə çıxmısınız, birləşmisiniz, ayaq üstə möhkəm dayanırsınız. Bundan sonra da beləcə fəaliyyət göstərəcəksiniz, mən buna tamamilə əminəm.

...Əgər Yeni Azərbaycan Partiyası bir ideya, məslək ətrafında birləşmişdirsə, həmin ideyanı, məsləki hər şeydən üstün tutmaq lazımdır, əlbətdə ki, ədalətsizliyə qarşı mübarizə aparmaq lazımdır”.¹⁰⁹

Heydər Əliyev bu məsələlərlə bağlı 1997-ci ildə deyirdi: “Hamı bilsin, - bu partiya hər kəs öz könlü, vicdanı, qəlbi ilə gəlməlidir. Hamı bilsin ki, bu partiya budur. Bu partiya Azərbaycanın tarixi köklərinə, milli-mənəvi dəyərlərinə söykənən, ümumbəşəri dəyərlərdən

bəhrələnən ümumxalq partiyasıdır. Azərbaycanın bütün vətəndaşlarının partiyasıdır. Bu cür milli çərçivədə olan partiya deyil, Yeni Azərbaycan Partiyası millətdən, dinindən, dilindən asılı olmayaraq Azərbaycanın hər bir vətəndaşı üçün doğma partiyaadır".¹¹⁰

Prezident Heydər Əliyev YAP-ın böyük intellektual potensiala malik olan siyasi partiya olduğunu qeyd edərək deyir: "Bilin ki, mən də bu partiya işlərindən çəkilməyəcəyəm, öz iştirakımı da təmin edəcəyəm, qaygımı da göstərəcəyəm. Çünki, mən Yeni Azərbaycan Partiyasını Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında ən güclü, ən səviyyəli, ən mütəfəkkir fikirli, ən tərəqqipərvər bir siyasi təşkilat kimi görürəm və Azərbaycanın gələcəyi də bu partiyanın fəaliyyətindən asılı olacaqdır".¹¹¹

Prezident Heydər Əliyev YAP-ın I qurultayında partiyanın sosial bazasını bu cür qiymətləndirir: "Qurultay yüksək əhval-ruhiyyə nümayiş etdirir. Qurultay Yeni Azərbaycan Partiyası üzvlərinin yüksək əqidəyə malik, partiya sədaqətli olduqlarını nümayiş etdirir. Qurultay Yeni Azərbaycan Partiyası üzvlərinin yüksək intellektual səviyyəsini əks etdirir. Düşünürəm ki, ötən illərdə partiyamın inkişafı bir çox sahələri əhatə etmişdisə də, ən böyük sahə partiya üzvlərinin yetkinləşməsi, mətinləşməsi, cəsurlaşması və intellektual səviyyəsinin yüksəlməsi olmuşdur".¹¹²

YAP-ın sədri Heydər Əliyev partiyanın təşkilatlanması işinin sistemli şəkildə aparılmasını, bu siyasi təşkilata üzv olanların sağlam siyasi əqidəyə malik olmalarını tövsiyə edir. Həqiqətən də, sağlam siyasi əqidə partiyasının güclənməsində, onun monolitliyinin qorunub saxlanmasında mühüm faktordur. Bununla bağlı olaraq Prezident Heydər Əliyev öz çıxışlarının birində qeyd edir: "Ən əsası odur

ki, partiya, ideya, məslək üzərində qurulmalıdır, hər bir partiya şəxsi mənafe, şəxsi məqsəd arzusu ilə gələn adamlar bu partiya daim qala bilmirlər. Partiyaya gələn, onda iştirak etmək istəyən, onun üzvü olan adamlar doğrudan da gərək ideya, məslək əsasında birləşsinlər".¹¹³

Heydər Əliyev bildirir: "Mən əminəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasına yeni-yeni gənc üzvlər gələcəklər, bu partiyanın prinsiplərini günü-gündən yüksək-lərə qaldıracaqlar və Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycanın gələcəyinə xidmət edəcəkdir".¹¹⁴

Ölkə başçısı partiyanın I qurultayında partiya qəbul məsələsinə ciddi şəkildə yanaşmağın zəruri olduğunu qeyd edir: "Ən təhlükəlisi odur ki, Yeni Azərbaycan Partiyasına əqidəsi olmayan adamlar qatılmasın. Ötən dövr bu bərdə bir çox nümunələr verdi. Ancaq bunu da dramatikləşdirmək lazım deyildir. Bu təbii prosesdir. Cəmiyyətdə konyuktur məqsədlər güdən insanlar həmişə olubdur. Hər bir partiya, hər bir yerdə olubdur – bundan xilas olmaq mümkün deyildir.

Ona görə də kim Yeni Azərbaycan Partiyasına hansısa şəxsi məqsəd, təmənnə, hansısa konyuktur məqsədlər üçün gəlmişdisə, onlar partiya kənarlaşdılar. Əgər bu gün belələri varsa, mən güman edirəm, dərk etməlidilər ki, onların yolu partiyanın yolu ilə düz gəlmir. Partiyada əqidə adamları olmalıdır. Partiyada xidmət etmək, millətə xidmət etmək, müstəqil Azərbaycan dövlətinə xidmət etmək deməkdir. Ona görə də partiyamız məhz bu cür əqidəli insanlarla böyüməli, inkişaf etməli və genişlənməlidir".

Prezident Heydər Əliyev həmin tədbirdə partiya sıralarının saflığı məsələsinə və bu sahədə qarşıda duran

vəzifələrə toxunaraq qeyd edir: **"Bildirmək istəyirəm ki, Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvləri içərisindən dəyərli kadrlar yetişdirilməlidir, inkişaf etdirilməlidir, hakimiyyətin müxtəlif sahələrində, iqtisadiyyatda və başqa orqanlarda özlərinə yer tapmalıdır və fəaliyyət göstərməlidir. Ancaq onlar keyfiyyətə buna cavab verən adamlar olmalıdırlar, yaxud da bu işi tezliklə qavraya bilən adamlar olmalıdırlar. Amma bunlarla bərabər, Azərbaycan vətəndaşlarının bütün təbəqələri Azərbaycanın həyatının bütün sahələrində iştirak edirlər və iştirak edəcəklər və mən Azərbaycan Prezidenti kimi Azərbaycan vətəndaşlarının hər birinə eyni gözlə baxıram və bundan sonra da eyni gözlə baxacağam".**"

Prezident Heydər Əliyev partiya sıralarına qəbul və siyasi əqidə məsələsinə YAP-ın II qurultayında bir daha toxunaraq özünün dəyərli təkliflərini verir. O, "partiyaya cəlb ediliblər" ifadəsinə kəskin reaksiya verərək bildirdi: **"Burada kimsə dedi ki, bu müddətdə partiya filan qədər adam cəlb edibdir. Mən bu fikirlə razı deyiləm. Biz heç kəsi partiya cəlb etmirik və etməyəcəyik. Bizim partiya üzv olan adamlar, bizim partiya qoşulmaq istəyənlər, bizim partiya gələn adamlar ancaq və ancaq öz qəlbinin, öz zehninin hökmü ilə gəlməlidir, öz könlü ilə gəlməlidir. Bilməlidir ki, bu partiya onun bütün arzu və istəklərinə cavab verən partiyadır.**

Biz partiya yeni-yeni üzvlər qəbul edirik, ancaq partiya gələnləri. Partiya heç kəsi cəlb etmirik. Bu bizə lazım deyil, qətiyyən lazım deyildir. Xahiş edirəm. mənim bu fikirlərimi həm partiyanın İdarə Heyəti. həm də partiyanın bütün yerli təşkilatları nəzərə alsınlar. Mən əminəm ki, bizim partiya getdikcə inkişaf etdiyinə görə və iqtidarın fəaliyyətindəki uğurlara görə

insanlar bu partiyanın nə olduğunu daha yaxşı anlama bilirlər və belələri öz talelərini Yeni Azərbaycan Partiyası ilə bağlayırlar. Bizə belə sədaqətli, saf niyyətli və saf duyğularla gələn partiya üzvləri lazımdır".

Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinə daim yüksək siyasi tələbkərlik, partiya işlərində fəallıq göstərməyi tövsiyə edərək, onlardan ölkəmizdə gedən proseslərə fəal vətəndaşlıq mövqeyindən yanaşmağı tələb edir. O, partiya üzvlərinə yüksək siyasi mədəniyyətə malik olmaqla cəmiyyətin müxtəlif sahələrində göstərdikləri fəaliyyətlərində məsuliyyətli olmalarını arzulayır.

Prezident Heydər Əliyev bu məsələ ilə bağlı 1998-ci ildə belə deyirdi: **"Bizim Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin əksəriyyəti hakimiyyət orqanlarındadırlar – parlamentdədirlər, nazirliklərdə, yerli hakimiyyət orqanlarında işləyirlər. Ona görə Yeni Azərbaycan Partiyasının üzərinə ikiqat vəzifə düşür, bu partiyanın işi mücərrəd xarakter daşıya bilməz.**

...Bunlara nail olmaq üçün partiyanın təşkilatlarını daha da gücləndirmək, fəallaşdırmaq lazımdır. Partiya daha da geniş təşkilatlanmalıdır.

...Hər bir siyasi təşkilat gərək inkişafda olsun, hər bir siyasi təşkilat gərək daim gəncləşsin". Yerli partiya təşkilatlarının inkişafı, orada demokratik mühitin yaranması məsələsində Prezident sonrakı partiya tədbirlərində aşağıdakıları deyirdi: **"Partiyada demokratik prinsiplər kök salmalı, əsas prinsiplər kimi olmalıdır. Amma eyni zamanda, elə etmək lazımdır ki, ayrı-ayrı adamlar demokratiyadan istifadə edərək öz şəxsi məqsədlərinə nail olmasınlar.**

...Bizim partiya yüksək intellektə, biliyə malik bir partiya olmalıdır. Biz bunu nəzərə alaraq istərdik ki,

partiyanın təşkilatları, onun əsas rəhbər orqanları ziyalılardan, alimlərdən, yüksək biliyə, mütəxəssis keyfiyyətinə malik olan adamlardan təşkil edilsin. Bu tamamilə düzgün yoldur.

...Heç bir şey yerində durmamalıdır. Partiya inkişaf edir, cəmiyyət inkişaf edir, nəsillər nəsilləri əvəz edir, yeni nəsil yaşlı nəslin yerinə gəlir. Bu cəmiyyətin təbii inkişaf prosesidir. Biz partiyamızda bunu mütləq nəzərə almalıyıq.

...Konfranslarda, şübhəsiz, imkan vermək lazımdır ki, insanlar nöqsanlar və çatışmamazlıqlar haqqında daha çox danışsınlar. Burada iki istiqamət olmalıdır. Birinci, partiyadaxili problemlər haqqında ki, partiyamız daha da möhkəmlənsin, daha da inkişaf etsin. İkinci də ümumiyyətlə respublikamızda, rayonda, şəhərdə gedən proseslər haqqında, vəziyyət, nailiyyətlər haqqında, eyni zamanda qüsurlar, çatışmamazlıqlar haqqında.

...Partiya təşkilatlarında sağlam əhval-ruhiyyə, səmimi yoldaşlıq əhval-ruhiyyəsi yaratmaq lazımdır. Kim ki, bu partiya daxil olubdur, demək partiyanın digər üzvləri ilə eyni fikirdə, eyni əqidədə olan, eyni yolla gedən adamdır. Münasibətlər səmimi olmalıdır ... Münasibətlər eyni zamanda prinsipial olmalıdır".¹⁷

Heydər Əliyev YAP-ın II qurultayında da partiyadaxili siyasi mədəniyyət məsələsinə toxunaraq deyir: "Partiya canlı orqanizmdir, heç kəs heç vaxt düşünməsin ki, bu partiyada hamı eynidir. Ola bilər, kimsə partiya öz şəxsi məqsədləri üçün, partiyadan istifadə etmək üçün gəlir. Ona görə partiya həmişə baxır, süzgəcdən keçirir, ələyir.

...Kimsə, haradasa bizim partiya mənsubiyyətinə sui-istifadə edərsə, yaxud da ki, partiya üzvü ola-

raq kimsə müəyyən dövlət orqanlarında vəzifədədirsə, onların səhvlərini heç vaxt bağışlamaq olmaz. Ona görə də partiyadaxili demokratiya, fikir azadlığı mütləq təmin olunmalıdır. Heç kəs, heç nədən qorxmamalıdır. İndi keçmişdəki vaxt deyildir ki, Kommunist Partiyasından kim çıxırdısa, hesab edirdilər o, artıq ölüb getdi. Yox. Yenə də deyirmə, bu partiya könüllülər partiyasıdır. YAP qəlbən ona bağlı olanların partiyasıdır. Ona görə də gərək partiyadaxili demokratiya bərqərar olsun. Fikir mübadiləsi olsun, fikir azadlığı olsun. Yalnız bu yolla biz partiyamızı həmişə sağlamlaşdır, daha da mətinləşdirə, daha da gücləndirə bilərik".¹⁸

Heydər Əliyev YAP üzvlərini cəmiyyətdə fəal və prinsipial mövqe tutmağa çağıraraq, ümummilli məsələlərin həllində yaxından iştirak etməyi tələb edir: "Partiyanın üzvləri, xüsusən rəhbər orqanlarda olan üzvlər fəal olmalıdırlar. Partiyanın parlamentdə olan üzvləri fəal olmalıdırlar. Ancaq təssüf ki, mən bir qismində bu fəallığı görmürəm. İndi biz demokratiya şəraitində yaşayırıq. Azərbaycanda demokratik cəmiyyət mövcuddur və formalaşır. Demokratik, hüquqi dövlət qurulur. Geniş mətbuat azadlığı verilib. Azərbaycanda söz, fikir azadlığı, vicdan azadlığı, bütün insan azadlıqları təmin olunubdur.

Təbiidir ki, belə bir şəraitdə iqtidara müxalif qüvvələr var. Təssüf ki, Azərbaycanda bu müxalif qüvvələrin əksəriyyəti sağlam müxalifət deyildir...Belə bir qeyri-sağlam müxalifət indi iqtidara qarşı yalanlar, böhtanlar, uydurmalar – nələr yazmır, hansı şaiyələri buraxmır!

...Bizim iqtidar nümayəndələri, partiyanın üzvləri, xüsusən partiyada yüksək vəzifədə olanlar gərək fəal

olsunlar. Amma mən belə görürəm ki, bəziləri deputat olub, vəzifə alıbdir, durub kənarda. Nə mübarizəyə qoşulub, nə müxalifətə cavab verib, nə onların yalanını, böhtanını ifşa edib, amma bəzən də onların dəyirmanına su tökür. Ona görə də hesab edirəm ki, hər bir partiya üzvü Azərbaycanın dövlət siyasətini, Azərbaycan prezidentinin siyasətinin həyata keçirilməsində, müdafiə olunmasında, onun kütlə arasında, vətəndaşlar arasında düzgün təbliğ edilməsində mübariz insan, mübariz əsgər olmalıdır, kənarda durmamalıdır".¹¹⁹

Prezident YAP-da gənclərin intellektual qabiliyyətlərindən və yaradıcılıq enerjisindən səmərəli şəkildə istifadə etməyi partiyanın qarşısında duran əsas vəzifələrədən biri hesab edir. O, yeniləşən Azərbaycan cəmiyyətinin xoşbəxt gələcəyinin gənclərlə bağlı olduğunu bildirməklə bu sahədə mühüm addımlar atmışdır. Dövlət hakimiyyətinin apardığı dövlət gənclər siyasəti cəmiyyətimizdə gənclərin hərtərəfli şəkildə inkişafı üçün lazımı şərait yaratmışdır.

Heydər Əliyev YAP-m altıncı ildönümü ilə bağlı keçirilən təntənəli yığıncaqda partiyanın gənclər siyasəti haqqında deyirdi: "Yeni Azərbaycan Partiyasında geniş fəaliyyət göstərmək üçün gənclərə daha da çox imkanlar vermək, şərait yaratmaq lazımdır.

Mən bilirəm, hiss edirəm ki, partiyanın artıq çox sağlam əqidəli, çox iradəli gənclər təşkilatı vardır. Bu gənclər təşkilatı həmişə olmalıdır. Amma partiyanın strukturlarına və partiyanın əhatə etdiyi başqa yerlərə bu gənclər təşkilatından daha da cəsarətli gəncləri çəkmək lazımdır. İmkan vermək lazımdır ki, onlar işləsinlər. Bizim müstəqil Azərbaycanın gələcəyi və

Yeni Azərbaycan Partiyasının gələcəyi gənclərə məxsusdur, gənclərin əlində olmalıdır".¹²⁰

Prezident Heydər Əliyev partiyanın I qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin iclasında Azərbaycan gənclərinin qarşısında duran vəzifələr və onların partiya ilə əlaqələrinin gücləndirilməsi ilə bağlı dəyərli tövsiyələr verdi: "Bizim partiyada gənclərin daha da çox yer alması barədə burada məsələ qaldırıldı.

...Gənclərin çoxunda istedad var. Biz bu istedadı istifadə etməliyik. Gənclərdə işləmək həvəsi, enerji var, ancaq təcrübə azdır. Bizə təcrübə də, yüksək elmi bilik də lazımdır.

...Gənclər və yaşlı nəsil problemi yeni bir problem deyildir. Hər bir cəmiyyətdə, o cümlədən keçmişdə bizim yaşadığımız cəmiyyətdə bu , ən aktual problemlərdən biri olubdur. Yəni, bu təkcə bizim partiya xas olan bir şey deyildir... Gənclər Azərbaycanın gələcəyi olaraq bu gün təcrübələnməli, möhkəmlənməli və Azərbaycanı gələcəkdə inkişaf etdirməlidirlər".¹²¹

Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri, Prezident Heydər Əliyev partiyanın qurultaylarında da gənclər barəsində, onların ictimai-siyasi fəallığının gücləndirilməsi ilə bağlı dövlətin qarşısında duran vəzifələri şərh edir: "Burada çıxışlarda, məruzələrdə qeyd edildi ki, Yeni Azərbaycan Partiyasında gənclərə daha da çox imkan vermək lazımdır. Bu fikri mən keçən görüşlərimdə də demişəm, bu gün də deyirəm. Bu, təbii prosesdir. Mən artıq bəyan etdim ki, Yeni Azərbaycan Partiyası XXI əsrin və üçüncü minilliyin partiyasıdır. Buna görə də bizim gərək gənc kadrlarımız üzə çıxsın, özlərini müxtəlif sahələrdə sınaqdan keçirsin, təcrübə toplansın və XXI əsrdə onlar bizim gördüyümüz işlərin, yarat-

dığımız bu bünövrənin, ənənənin üzərində qalxan, ucalan və böyük bir dövlətə çevrilən Azərbaycanı irəliyə aparsınlar.

Partiya üzvlərimizin 29 faizi gənclərdir. Hesab edirəm ki, bu azdır...Ona görə də bizim bu qurultayımızın gələcək üçün proqramında əsas məsələlərdən biri Yeni Azərbaycan Partiyasında gənclərin sayını artırmaq, Yeni Azərbaycan Partiyasında gənclərə daha da çox imkanlar vermək, onlara özlərini göstərmək, öz istedadlarını nümayiş etdirmək üçün şərait yaratmaq və Yeni Azərbaycan Partiyasının tərkibini gücləndirməkdən ibarətdir".¹²²

Prezident Heydər Əliyev YAP-ın II qurultayında da gənclər məsələsinə xüsusi olaraq toxunur: "Yeni Azərbaycan Partiyasında gənclərin tutduğu yer haqqında məlumatlar verildi. Bu təbii bir şeydir. Həyat inkişaf edir, nəsillər nəsilləri əvəz edir...Əgər partiya sonralar gələnlər olmasaydı, bizim partiyanın 230 min üzvü olmazdı... Gərək partiya gənclərin sayı daha da artıq olsun. Çünki, gənclər bu partiya birləşməlidirlər.

...Gənclər bizim partiyanın sıralarında xüsusi qayğıya malik olmalıdırlar. Onlara qayğı göstərmək lazımdır. İkincisi də, gənclər arasında geniş iş apararaq, partiyanın nizamnaməsini, məramnaməsini və partiyanın gördüyü işləri onlara anlatmaq lazımdır. Onda əlbəttə ki, gənclər bizim partiyanı yaxşı tanıyaçaqlar. Əgər yaxşı tanıyaçaqlarsa, doğrudan da bir gənc adam kimi bizim partiya məhəbbəti, könlü olacaqsın, onlar bizim partiya gələcəklər.

Hesab edirəm ki, bizim partiyanın bu barədə yaxşı gələcəyi vardır. Çünki, indi partiya olan gənclər, bundan sonra da partiya gələcək gənclər bizim

gələcək nəsillərimizdir. Onlar 1992-ci ildə Naxçıvanda əsası qoyulmuş və 1993-cü ildən iqtidarda olan partiyamızın gördüyü işlərin davamçısı olmalıdırlar. Hesab edirəm, elə nəsil yetişdirməliyik ki, təkcə bizim vaxtımızda yox, bizdən sonra da onlar Azərbaycanın xətərlərə düşməsinə imkan verməsinlər. Onlar düz yolla, doğru yolla, milli hissiyyatlar yolu ilə və bizim partiya sədaqətli yol ilə getməlidirlər".¹²³

Prezident Heydər Əliyevin siyasətində Azərbaycan qadınlarının dövlət idarəetmə orqanlarında peşəkarlığından və intellektual qabiliyyətindən istifadə etmək mühüm yer tutur. Ölkəmizdə səmərəli şəkildə həyata keçirilən dövlət qadın siyasəti qadınlarımızın cəmiyyətin bütün sahələrində yüksək səviyyədə təmsil olunması üçün geniş imkanlar yaradır. Möhtərəm prezidentimiz YAP-ın II qurultayında cəmiyyətdə qadınların rolu ilə bağlı bildirir: "Bizim partiya qadınların xeyli yer tutması da sevindirici haldır. Qadınlar cəmiyyətdə çox həlledici təbəqədir... Qadın ailəni saxlayan bir insandır. Ona görə də bütün qadınlar bizim cəmiyyətdə çox əhəmiyyətli rol oynayırlar. Təkcə dövlət içərisində yox.

...Mən bunları deyərək, qadınların bizim üçün nə qədər əziz olduğunu bir daha bəyan etmək istəyirəm. Ancaq eyni zamanda bizim partiya olan qadınlar, əgər doğrudan könlüdən bizim partiyaadırlarsa, onlar bizim üçün çox əzizdir. Çünki, siyasi işlərlə əksərən kişilər məşğul olur. Elə başqa partiyaların tərkibində də həmişə belə olubdur. Amma bizim partiya qadınların burada deyilən qədər olması (87541 nəfər, ümumi sayın 38,2%-i – müəll.) partiyamızın cəmiyyətin bütün təbəqələrini təmsil etməsini göstərir.

Partiyamızda, yerli təşkilatlarda qadınlara xüsusi qayğı göstərmək lazımdır. Onların problemləri ola bilər, bunları mütləq həll etmək lazımdır. Onlara kömək etmək lazımdır. Təbiidir ki, bunlar hamısı bizim partiyanın üzvü olan qadınların partiyağa daha da sədaqətlə xidmət etməsinə yardım edəcəkdir".¹²⁴

Prezident Heydər Əliyev daim YAP-ın yaranmasında böyük zəhməti olan, bu işdə AXC-Müsavat hakimiyyəti tərəfindən fiziki və mənəvi terrorlara məruz qalan insanları yüksək qiymətləndirir. Cəbhə hakimiyyətinin 1992-ci ildə Heydər Əliyevə müraciət imzalayan 91 nəfəri təzyiqlərə və təbiqlərə məruz qoyması, lakin onların öz siyasi əqidəsindən dönməməsi YAP-ın yaranması tarixinin parlaq səhifələrini təşkil edir. Məhz onların yüksək fədakarlıqlarının nəticəsidir ki, möhtərəm Prezident 91-ləri YAP-ın "qızıl fondu"¹²⁵ adlandırmışdır. Onları cəsarətli, fədakar, cəfakəş adamlar adlandıran heydər Əliyev YAP-ın beşillik yubiley tədbirində söyləyir: **"Mən bu 91 şəxsi çox yüksək qiymətləndirirəm, onların hamısına öz hörmət və ehtiramımı, xüsusi minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm.**

...Bu işi aparan adamlar yüksək mənəviyyata malik şəxslərdir".¹²⁶

Prezident Heydər Əliyev partiyanın I qurultayında partiyanın veteranları haqqında bir daha yüksək fikirləri söyləməklə onlara daim diqqət və qayğının göstərilməsini vurğulamışdır: **"Yeni Azərbaycan Partiyasının veteranları, bizim alimlərimiz, çox yüksək səviyyəli ziyalılarımız Yeni Azərbaycan Partiyasının qızıl fondudur. Amma öz biliklərini, öz təcrübələrini, partiyağa olan sədaqətlərini gənclərə daha da tezliklə çatdırmalıdır. Gəncləri öz arxaları ilə daha da**

sürətlə aparmalıdır, gənclərə öz istedadlarını göstərmək üçün imkanlar verməlidirlər. Beləliklə, bizim həm partiyanın yaşlı nəslinə, veteranlarına daha çox imkanlar yaradacağıq, eyni zamanda partiyanın gəncləşməsinə təmin edəcəyik. Mən bunu partiyanın qarşısında əsas vəzifə kimi qoyuram".¹²⁷

YAP-ın sədri Heydər Əliyev partiyadaxili vəziyyəti daim diqqət mərkəzində saxlayaraq bu təşkilatın formalaşması prosesində meydana çıxan bözi subyektiv problemləri aradan qaldırmış, partiyağa sağlam mənəvi-psixoloji atmosfer yaratmışdır. O, partiyadaxili demokratiyanın fəal tərəfdarı olaraq YAP-ın təşkilati və ideoloji fəaliyyət istiqamətlərinin müəyyənəlməsi üçün kollegial müzakirələrin aparılmasının zəruri olduğunu bildirmişdir. Möhtərəm prezidentimiz daim partiya üzvlərinə ali dəyərlər uğrunda fəaliyyət göstərməyi tövsiyə etmişdir. Həqiqətən də, Azərbaycanın son 10 illik ictimai-siyasi gerçəkliyinin hərtərəfli təhlili göstərir ki, YAP-ın fəaliyyəti zamanı əsaslandığı prinsiplər real və rəasional xarakter daşıyır.

Heydər Əliyev 1999-cu ildə YAP-ın I qurultayına hazırlıq üzrə Təşkilat Komitəsinin iclasında deyirdi: **"Bizim partiya təşkilatlarında bütün danışıqlar, bütün müzakirələr tənqid, özünü tənqid, eyni zamanda həmin nöqsanları tənqid prinsipləri əsasında gətməlidir. Amma o nöqsanları şışirtmək, müxalifətlə səs-səsə vermək, çalışmaq ki, bununla da diqqəti cəlb etsin, yaxud da bununla bir şeyə nail olsun – bunlar keçən şey deyildir.**

...Mən deyə bilmərəm ki, bizim hakimiyyətdə olan hər bir vəzifəli şəxsimiz düzgün işləyir, onun səhvi yoxdur...Amma bunun yolu nədən ibarətdir? Yolu

partiyadaxili sağlam əhval-ruhiyyə, sağlam münasibət, sağlam tənqid, sağlam özünütənqid. Sağlam, hansısa məqsədlər üçün yox”.

Prezident Heydər Əliyev YAP-ın mötəbər məclislərindəki çıxışlarında partiyanın göstərdiyi fəaliyyətin, iqtidarın apardığı siyasətin mahiyyəti haqqında ictimaiyyət qarşısında hesabat verməyi, perspektivdə duran məsələlərlə bağlı deyir: **”Bizdə müxalifətdə olan qüvvələr hər şeyi görürlər, amma inkar edirlər, bütün mənfi cəhətləri qabardırlar, beş qat da artırırılar, bizim əleyhimizə təbliğat aparırlar. Ona görə də bizim partiyanın ideoloji işi, təbliğat işi çox güclü olmalıdır. Bugünkü iqtidarın gördüyü işləri kütləyə düzgün çatdırmaq, əldə etdiyi nailiyyətləri insanların bilməsi üçün onlara çatdırmaq, eyni zamanda çatışmamazlıqları, naqis cəhətləri, qüsurları obyektiv təhlil etmək lazımdır”.** ¹²⁸

Prezident Heydər Əliyev YAP-ın I qurultayında partiya üzvləri qarşısında dayanan vəzifələr haqqında bildirir: **”Partiyanın üzvləri gərək partiya ilə daim bir yerdə olsunlar, partiyanın fəaliyyətini həyata keçirsinlər və partiyanın – Azərbaycan iqtidarının fəaliyyətini geniş təbliğ etsinlər. Bax bu indiki fikir mübadiləsində və xüsusən, mətbuat vasitəsilə aparılan mübarizədə çox vacibdir, lazımdır.**

... Cəmiyyət müxtəlifdir, insanların, vətəndaşların fikir müxtəlifliyi var, bu da təbiidir. Bunların hamısı Yeni Azərbaycan Partiyasından mübariz olmağı tələb edir”. ¹²⁹

Möhtərəm Prezidentimiz YAP-ın II qurultayında partiya üzvləri qarşısında dayanan təbliğat məsələləri ilə bağlı deyir: **”Partiyamız gərək təbliğat işləri ilə çox cıd-**

di məşğul olsun. Azərbaycanda biz hakimiyyətə gələndən insanlar üçün tam azadlıq, sərbəstlik, o cümlədən söz azadlığı, mətbuat azadlığı Konstitusiyaya ilə təmin olunubdur. Biz də bunu əməli surətdə həyata yetiririk.

...Biz böyük partiyayıq, iqtidarda olan partiyayıq. Amma bizimlə mübarizə edənlər var...Bizim partiyanızın üzvlərinin hər biri, partiya təşkilatçıları daim partiyanızın və iqtidarın qorunması üçün öz payını verməlidir, öz xidmətini göstərməlidir”. ¹³⁰

Bu gün Prezident Heydər Əliyevin apardığı müdrik siyasət müstəqil Azərbaycan dövlətinin gələcək inkişafı üçün geniş perspektivlər açır. Ümumxalq partiyası olan Yeni Azərbaycan Partiyası xalqımızın xoşbəxt gələcəyi naminə tarixi fəaliyyətini davam etdirməkdədir. Prezident Heydər Əliyevin xalqımızın ümummilli lideri kimi Azərbaycan dövlətinin tərəqqisi və ölkə əhalisinin təhlükəsiz və fəxrəli həyat şəraitində yaşaması istiqamətində göstərdiyi şərəfli fəaliyyəti Azərbaycan tarixinin ön parlaq səhifəsini təşkil edir.

AZƏRBAYCAN SİZİN SÖZÜNÜZÜ GÖZLƏYİR

**Azərbaycan ziyalıları
HEYDƏR ƏLİYEVƏ müraciəti**

Möhtərəm HEYDƏR BƏY! Hamımız görürük ki, respublikamızın, xalqımızın vəziyyəti gündən-günə ağırlaşır. Azərbaycan sözün əsl mənasında mənəvi böhran keçirir. Bunun da əsas səbəbi son illər respublikada mövcud olan və getdikcə daha da güclənən hakimiyyət böhranıdır. Ali hakimiyyət və idarəetmə orqanları Konstitusiyaya zidd, “real vəziyyətə uyğun” fəaliyyət göstərməklə, əslində, iflic vəziyyətinə düşmüşdür. Bir çox dövlət orqanları heç bir hüquqi əsas olmadan yaradılıb fəaliyyət göstərir.

Bir sözlə, mövcud iqtidar ictimai-siyasi gedişatlara tam nəzarət edə bilmir. Cəmiyyət obyektiv qanunauyğunluqlardan daha çox subyektiv mülahizələrə əsasən idarə olunur. Ən dəhşətlisi odur ki, siyasi və iqtisadi sistemdə əsaslı islahatlar aparılmır. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında təsbit olunmuş hakimiyyət bölgüsü havadan asılı qalmış, hüquqi dövlətin yaradılması yolunda real addımlar atılmamışdır. İqtidarın idarəetmə sərəştəsi, təcrübəsi, bacarığı olmayanda zora əl atması təbiidir. Qəribə budur ki, prezidentdən tutmuş respublikanın müxtəlif vəzifəli şəxsləri dəfələrlə öz mübahisələrində bildiriblər ki, artıq hakimiyyəti bizim əlimizdən heç kəs ala bilməz, çünki ordu və polis bizə xidmət edir.

Dünənə kimi küçə və meydanlarda səhərdən axşama qədər demokratiyadan danışanlar, görünür, demokratiyanın mahiyyətinin nə olduğunu dərk etmirlər. Əsl demokratik ölkələrdə ordu, polis, başqa inzibati orqanlar

siyasətdən kənardadır və bütün bu qüvvələr hakimiyyətdə olanlara deyil, xalqa xidmət edirlər. Rəhbərliyin siyasi nəşliliyindən, idarəetmə sərəştəsizliyindən, hakimiyyət hərisliyindən həm daxildən, həm də xaricdən müəyyən qüvvələr öz mənafeləri üçün məharətlə istifadə edirlər. Əgər dünənə qədər Azərbaycanın sərvətləri bir istiqamətə daşınıb aparılırdısa, indi var-dövlətimiz bir neçə səmtə axıdılır. Bir sıra Şərq ölkələrindən qovulmuş Qərb inhisarları indi asanlıqla çoxdan həsrətində olduqları Bakı neftini ələ keçirirlər. Belə gedərsə, biz siyasi əsarətdən qurtarmamış, tezliklə iqtisadi əsarətə məruz qalacağıq. Çünki respublikanın olan-qalan iqtisadi potensialı sürətlə dağılır, təbii sərvətlərimiz talan edilir.

Vəziyyətin ağırlığından, çıxılmazlığından, həyatın qeyri-sabitliyindən, gələcəyə umidsizlikdən respublikanı yüzrlə ziyalı - yüksək ixtisaslı kadr tərk edir. Sözsüz ki, ən ağır zərbə geniş xalq kütləsinə, aşağı təbəqəyə dəyir. Hadisələrin bu cür inkişafı göstərir ki, yaxın gələcəkdə sosial ədalətdən heç əsər-əlamət də qalmayacaq. Halbuki uzun illər boyu imperiya boyunduruğu və totalitar rejimi altında inləyən xalqımız bu gün demokratik qanunlara əsaslanan vətəndaş cəmiyyəti qurmaq arzusu ilə yaşayır.

Yaşadığımız dövrün səciyyəvi cəhətlərinin, cəmiyyətin inkişaf meyillərinin iqtidar tərəfindən düzgün qiymətləndirilməməsi, fərsiz kadr siyasəti, siyasi idarəetmə sərəştəsi olmayan təsadüfi adamların dövlət strukturlarında yüksək vəzifələrə təyin edilməsi respublikamızın onsuz da ağır olan durumunu daha da dərinləşdirir.

Xalqımıza qarşı ən dəhşətli cinayətləri - 20 Yanvar, Xocalı, Şuşa, Laçın və digər faciələri törədənlər hələ

cəzalarına çatmayıblar. Axırı görünməyən, minlərlə insan ömrü aparan, saysız-hesabsız ailələri doğma yurdlarından didərgin salan Qarabağ fitnəkarlığı bir çoxları üçün siyasi oyunbazlığa, məqam, vəzifə qamarlamaq girevəsinə, qazanc mənbəyinə dönüb. Azərbaycanda “sürətli artım” ancaq yeni-yeni partiyaların və onların liderlərinin meydana çıxması sahəsindədir. Bu siyasi partiyaların sayı gündən-günə çoxalsa da, respublikada ictimai-siyasi həmrəylik yaratmaq yolunda əməli iş görülmür. Siyasi vakuum mövcuddur. Çünki bu siyasi partiyaların rəhbərləri arasında sözün əsl mənasında geniş xalq kütləsinin dərin inam və etimadını qazanmış, öz ətrafında müxtəlif zümrələrdən olan adamları birləşdirə biləcək beynəlxalq nüfuzlu və respublika həyatının bütün sahələrindən tam, geniş məlumatı olan güclü lider yoxdur.

Möhtərəm Heydər bəy! İndiki vəziyyətdə bu çətin, məsuliyyətli işin respublikada öz öhdəsinə götürməyə qadir yeganə şəxs Sizsiniz! Uzun illər əldə etdiyiniz dövlət quruculuğu təcrübəsinə əsaslanaraq Siz qısa müddətdə Azərbaycanda geniş xalq kütləsini əhatə eləyəcək çox böyük güclü nüfuzlu və işlək bir partiya yaratmağa qadirsiniz. Buna görə də Azərbaycanın demək olar ki, bütün bölgələrində aparılan ictimai rəy sorğularının nəticələrinə və bizim təşkilat komitəsinə daxil olan minlərlə şifahi və yazılı vətəndaş təkliflərinə əsaslanaraq belə bir qənaətdə gəlirik ki, yaratmaq istədiyimiz **YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASINA** bu gün rəhbərlik etməyə qadir olan yeganə mütləq lider Siz ola bilərsiniz. Yalnız bu halda yaranmaqda olan partiya öz qarşısına qoyduğu məqsədə çatır, respublikanın bütün zümrələrindən olan xalq kütləsini öz ətrafında birləşdirərək Azərbaycanın siyasi-iqtisadi həyatında

mövcud olan boşluğu doldurar, dövlət quruculuğu işlərinə öz layiqli töhfəsini verə bilər. Əminik ki, Yeni Azərbaycan Partiyası müdrik ağsaqqalımız Heydər Əliyevin ətrafında birləşəcək, dərin zəkalı, təmiz əxlaqlı, yüksək mədəniyyətli, müstəqil düşüncəli, milli qürurlu, peşəkar insanların siyasi partiyasına çevriləcək. Əgər bu partiyanın bünövrəsini Sizin kimi güclü dövlət xadimi qoyarsa, o, uzun illər xalqımızın bir neçə nəsli üçün də siyasi yetkinlik məktəbi olar. Biz Yeni Azərbaycan Partiyasını yeni düşüncə tərzli insanların Sizin ətrafınızda sıx birləşdiyi mütəşəkkil, güclü, aparıcı qüvvəyə malik bir partiya kimi görürük. İnanırıq ki, Azərbaycammızın bu günü, sabahı naminə başqa partiya, qurum və cəmiyyətlərin vətənpərvər üzvləri də həlledici anda məhz bu partiyanın mövqeyində dayanacaqlar. Yeni qüvvələrin öncülü, aparıcısı Sizin kimi şəxsiyyət olarsa, tezliklə müstəqil respublikamızın inkişaf istiqamətləri həm müəyyənləşdirilər, həm də uğurlu addımlar atılar. Siz bu gün siyasi, iqtisadi, hərbi və mədəni blokadada olan Naxçıvan Muxtar Respublikasını da məhz öz şəxsi nüfuzunuz və uzaqgörən diplomatik səriştənizlə qoruyub saxlayır və idarə edirsiniz. Bütün çətinliklərə baxmayaraq, hələ Baltikyanı respublikalarda belə qalan rus ordusunun Naxçıvandakı hissələrini Siz çox bacarıqla, qayda-qanunla yola saldınız. Qardaş Türkiyə və İranın köməyi ilə Naxçıvan əhalisini dözülməz vəziyyətdən çıxarırsınız. İstədik ki, bu işləri bütün Azərbaycan üçün görəsiniz.

HEYDƏR BƏY! Bizim bu müraciətimizə minlərlə Azərbaycan vətəndaşı məmnuniyyətlə qoşulmağa hazırdır. Hələlik isə ilk addım olaraq bunu bir qrup ziyalı adından biz edirik. Biz həm öz, həm də on minlərlə respublika əhalisi adından Sizdən xahiş edirik ki,

yaradılmaqda olan Yeni Azərbaycan partiyasına rəhbərlik etməyə razılıq verəsiniz, Azərbaycan Sizin sözünüzü və qəti qərarınızı gözləyir.

Hörmət və ehtiramla:

Ziya Bünyadov, Fəraməz Maqsudov - Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının akademikləri, **Ömər Eldarov** - Heykəltaraşlıq Akademiyasının akademiki, **İqrar Əliyev, Kərim Kərimov, Məmmədağa Cəfərov, Sabir Hacıyev** - Azərbaycan EA-nın müxbir üzvləri, **Xəlil Rza Ulutürk** - xalq şairi, **Zeynəb Xanlarova** - xalq artisti, **Sirus Təbrizli** - yazıçı-publisist, **Əli Ömərov, Eldar İbrahimov, Mixail Zabelin, Əlfəddin Abdullayev** - Azərbaycan Respublikasının xalq deputatları, professorlar: **Murtuz Ələsgərov** - əməkdar hüquqşünas, **Əkbər Bayramov** - əməkdar elm xadimi, **Zahid Qaralov** - əməkdar müəllim, **Həsən Quliyev, Adil Qasimov, Əjdər İsmayılov, Fikrət İsmayılov** - Respublika Dövlət mükafatı laureatları, **Şahlar Əsgərov, Mübariz Əhmədov, Əli Nuriyev, Ədalət Fərəcov, Həsən Mirzəyev, Zahid Xəlilov, Vilayət Əliyev, Abbas Səmədov, Ağababa Mahmudov, Şəmistan Mikayılov, Səfiyar Musayev, Əsədulla Qurbanov, Musa İlyasov, Tələt Qayıbov, Məmməd Məmmədov, Rafiq Əmənzadə, Lalə Hacıyeva, Eldar Abbasov, Əli İnsanov, Fuad İsmayılov, Əlişir Musayev, Hüsü Kərimov, Rafiq Məmmədhəsənov, Məmməd Nəsirov, İbrahim İsayev, Faiq Cəfərov, Sudeif İmamverdiyev, Liliya Luqovaya** - dosent, əməkdar həkim, elmlər doktorları **Hacıbala Abutalıbov, Novruz Quliyev, Əmir Mərdanov, dosentlər Sabir Xəlilov, Pənah Mahmudov, İsgəndər Quliyev, Zakir Sərdarov, Əli Əhmədov, Əli Nağıyev, Maqsud Nəcəfov, Heydər**

Hüseynov, Nəbi Əsgərov, Allahverdi Hacıyev, Tofiq Hüseynov, Məmməd Məmmədov, Musa Heydərov, Hacı Hacıyev - elmlər namizədi, “Qara-çöp” Xeyriyyə Cəmiyyətinin sədri, elmlər namizədləri - **Nəzir Əhmədov, Allahyar Hüseynov, İbrahim Əzizov, Aydın Əhmədov, Vidadi Acalov, Səbirə Dünyamalıyeva, Georgi Savoskin** - “Sodrujestvo” cəmiyyətinin üzvü, **Lüdvik Muradov** - “Azərbaycan-Rusiya” cəmiyyətinin məsul katibi, **Rafael Allahverdiyev** - “Azərbaycan-Rusiya” cəmiyyətinin vitse-prezidenti, **Asif Cahangirov** - BXTH-nin müdiri, **Rafiq Qasimov** - “Azərelektroterm”-in baş direktoru müavini, **Kərim Kərimov** - Bakı kondisioner zavodunun şöbə müdiri, **Munis Bayramov** - Azərbaycan Əlillər Cəmiyyəti sədrinin köməkçisi, **Möhsün Möhsünov** - yazıçı-jurnalist, **Ağabəy Əsgərov** - elmlər namizədi, “Səs” qəzetinin baş redaktoru, **Vüqar Rəhimzadə** - “İki sahil” qəzetinin baş redaktoru, **Rizvan Cəbiyev** - “Naxçıvan” qəzetinin baş redaktoru, **Ariz Abdullayev** - “Axtarış” qəzetinin baş redaktoru, **Əziz Axundov** - “Kənd müəllimi” qəzetinin redaktoru, **Mirzə Əsgərov** - “Real” agentliyinin direktoru, **Xeyrəddin Qoca** - “Açıq söz” qəzetinin redaktor müavini, **Səlahəddin Quliyev, Ziya Paşa, Vüqar İsmayılov, Tahir Məmmədov** - jurnalistlər.

“Şərq qapısı” qəzeti, 11 noyabr 1992-ci il

YENİ, MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN ÜĞRUNDƏ!

(HEYDƏR ƏLİYEVİN
Azərbaycan ziyahlarının müraciətinə cavabı)

Hörmətli ziyalılar!

16 oktyabr 1992-ci il tarixli “Səs” qəzetində dərc olunan Sizin müraciətinizlə böyük diqqət və ehtiramla tanış oldum. Müraciətinizdən, mətbuat və televiziya, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən gələn məktublardan aldığım məlumatlardan aydın olur ki, respublikada ictimai-siyasi və sosial-iqtisadi vəziyyət son dərəcə ağırdır. Bu şəraitdə Azərbaycan ziyahlarının narahatçılığı haqlıdır və təqdirləyicidir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi tarixi hadisədir və şübhəsiz ki, bütün azərbaycanlıları, bütün Azərbaycan vətəndaşlarını hədsiz dərəcədə sevindirir.

Eyni zamanda, bu əlamətdar hadisə müstəqil Azərbaycan dövləti, Azərbaycan xalqı qarşısında çox məsul, mürəkkəb, çətin vəzifələr qoyur. İndi isə əsas vəzifə dövlətçiliyin, müstəqilliyin bərqərar olunmasını, milli-demokratik dövlətin formalaşmasını, müstəqil Azərbaycanın suverenliyini, təhlükəsizliyini təmin etmək və vətəndaşlara azad, xoşbəxt, firavan həyat şəraiti yaratmaqdan ibarətdir. Bu xeyirxah və şərəfli iş hər bir vətənpərvər layiqli töhfəsini verməlidir.

Bununla bağlı və Sizin müraciətinizə cavab olaraq bəzi fikirlərimi və arzularımı açıqlamaq istəyirəm.

Hər şeydən öncə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi təxminən

səksəninci illərin əvvəllərindən başlanmış, keçmiş Sovetlər İttifaqında və bütün dünyada gedən ictimai-siyasi proseslərin zəruri nəticəsidir. Bu tarixi-obyektiv proseslər Sovet İttifaqının dağılmasına, Kommunist Partiyasının tarixin səhnəsindən çıxmasına və 15 müttəfiq respublikanın hər birinin müstəqil dövlətə çevrilməsinə gətirib çıxarmışdır. Bundan sonrakı hadisələr, yeni müstəqil dövlətlərin, o cümlədən, Azərbaycan Respublikasının dünya ölkələri, müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən tanınması təbii bir haldır və beynəlxalq dövlətlərarası hüquq normalarının qanunauyğun təzahürüdür.

Buna görə də Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsini heç bir vəchlə müəyyən ictimai-siyasi qüvvələrin, təşkilatların, ayrı-ayrı şəxslərin, o cümlədən də Xalq Cəbhəsinin xidməti saymaq olmaz. Təkrar edirəm, bu, tarixi-obyektiv proseslərin nəticəsidir, təleyin və zamanın Azərbaycan xalqına, eləcə də keçmiş müttəfiq respublikaların xalqlarına əvəzsiz töşfəsidir.

Beləliklə, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi bütün Azərbaycan xalqının milli sərvətidir və heç cür yol vermək olmaz ki, bu, ayrı-ayrı siyasi partiyaların, qurumların, şəxslərin müstəsna səlahiyyətinə, monopoliyasına çevrilsin.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, milli-demokratik dövlətin, hüquqi cəmiyyətin yaranması hərtərəfli, genişplanlı iş aparılmasını və respublikanın bütün ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi potensialından maksimum istifadə olunmasını tələb edir. Əgər hər hansı ölkənin xalqları öz hüquqlarını anlayır və onları qoruya bilsə, o zaman ən kiçik dövlət belə ən böyük məmləkət olur.

Güman edirəm ki, bu yolda əsas vəzifələr aşağıdakılardan ibarətdir:

Birincisi - Azərbaycanın müharibə vəziyyətindən çıxması və Qarabağ probleminin tezliklə həll olunması. Artıq beş ildir ki, Azərbaycanla Ermənistan arasında müharibə gedir, ərazimizin bir hissəsini itirmişik. Ermənistanla həmsərhəd bölgələrin bir çox yaşayış məntəqələri dağılmış, minlərlə insan həlak olmuş, yaralanmış, şikəst və əlil olmuşlar. Respublikada yüz minlərlə yurdlarından didərgin düşmüş, ağır vəziyyətdə yaşayan qaçqınlar var. Respublikaya misli görünməmiş hədsiz maddi və mənəvi ziyan dəyir. Ən dəhşətli budur ki, bütün bu faciələrin hələ də sonu görünmür. Bir il bundan əvvəl olduğu kimi bu gün də Azərbaycanın rəhbər dövlət orqanlarının Qarabağ problemi haqqında dəqiq, aydın konsepsiyası və lazımi hərbi-siyasi strategiyası yoxdur. Belə təsəvvür yaranır ki, Qarabağda və başqa sərhəd zonalarında hərbi əməliyyatlar özbaşına gedir.

İkincisi - Azərbaycanda sosial-iqtisadi böhranın dərinləşməsi, xalqın güzəranının gündən-günə ağırlaşması böyük həyəcan doğurur. Respublika iqtisadiyyatının cari ilin doqquz ayındakı vəziyyəti barədə statistik məlumatlar insanı dəhşətə gətirir. Milli gəlir 25 faiz, sənaye məhsullarının istehsalı 25 faiz aşağı düşmüşdür. Kənd təsərrüfatında və əsaslı tikintidə vəziyyət daha da ağırdır. Əgər Azərbaycanın iqtisadiyyatının səviyyəsinin son 5-6 il ərzində dayanmadan aşağı düşməsinə nəzərə alsaq, o zaman respublikanın necə böyük fəlakətlə üzləşdiyini təsəvvür etmək çətin deyil.

Azərbaycan tükənməz təbii sərvətlərə, zəngin sənaye, aqrara və sosial ehtiyatlara, lazımi intellektual potensiala, əsaslı istehsal fondlarına, istənilən qədər işçi qüvvəsinə malikdir. Bütün bunlardan respublikanın müstəqilliyini möhkəmlətmək və insanların həyat səviyyəsini

yaxşılaşdırmaq üçün səmərəli istifadə olunmalıdır. Aqrar sahədə təkcə bir il ərzində istehsalı yüksəltməklə kənd təsərrüfatı məhsullarını xeyli artırmaq mümkündür. Təəssüf ki, respublikanın belə zəngin daxili imkanlarından lazımi səviyyədə istifadə olunmur.

Belə qənaətə gəlmək olur ki, dövlət və hökumət orqanlarının respublikanı ağır vəziyyətdən çıxarmağa yönəldilən aydın iqtisadi proqramı, strategiyası, əhalinin həyat səviyyəsini günü-gündən yaxşılaşdırmaq üçün konkret tədbirləri yoxdur. Müşahidələr göstərir ki, bu sahədə də çox işlər kortəbii aparılır.

Üçüncüsü - Bu gün respublikada aparılan kadr siyasəti çox haqlı olaraq geniş xalq kütləsinin etiraz və narazılıqlarına səbəb olur. Rəhbər vəzifələrə iş qabiliyyəti, biliyi, bacarığı, təsərrüfat və idarəetmə işlərindəki təcrübəsi nəzərə alınmadan yalnız xalq cəbhəsinə mənsubiyyətin əsas götürülməsi hüquq normalarına uyğun deyil və ağır nəticələr verə bilər. Xalq, Xalq Cəbhəsinə heç zaman belə müstəsna hüquq və səlahiyyət verməmişdir. Ötən illər və onilliklər ərzində respublikada dövlət idarəetmə, iqtisadiyyat, elm, mədəniyyət və sosial sahələrdə kifayət qədər bilikli, təcrübəli, səriştəli, yüksək mədəniyyətə malik kadrlar hazırlanmışdır. Onların hamısı ictimai-siyasi təşkilatlara, partiyalara mənsubiyyətindən asılı olmayaraq fəal quruculuğa cəlb edilməlidirlər.

Azərbaycandan kənarda, Rusiyada, Ukraynada və başqa respublikalarda ölkənin mötəbər nüfuzlu ali məktəblərində, elm mərkəzlərində, ali hərbi məktəblərdə təhsil almış və böyük təcrübə toplamış azərbaycanlılar yaşayır. Onları öz vətənlərində müstəqil Azərbaycanın həyatının müxtəlif sahələrində çalışmağa cəlb etmək üçün tədbirlər görmək lazımdır. Yeniləşən, demokratikləşən

müstəqil Azərbaycana onlar öz səmərəli fəaliyyətləri ilə çox böyük fayda verə bilər.

Bu gün bolşeviklərin və kommunistlərin özünü doğrultmayan təcrübələrindən yenidən istifadə olunmasına yol verilməməlidir. Təəssüf ki, son aylar bu təcrübə respublikada geniş tətbiq edilir.

Dördüncüsü - Müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmlənməsi hər şeydən əvvəl respublikada qanunların toxunulmazlığından, qanunun aliliyindən asılıdır. Totalitarizmdən tamamilə xilas olmaq yalnız demokratiyanın ardıcıl inkişafı, siyasi plüralizm, insan azadlığı şəraitində mümkündür. Söhbət söz, vicdan, din, təşəbbüskarlıq və sahibkarlıq, mülkiyyətçilik, seçib-seçilmək azadlığından gedir.

Azərbaycanda yaşayan hər bir vətəndaş milliyyətinə, dinindən, dilindən, siyasi əqidəsindən asılı olmayaraq demokratik azadlıqlara və hüquqlara malik olmalıdır. Əfsuslar olsun ki, bu sahədə də respublikada ötən yarım ildə heç bir dəyişiklik baş verməmişdir.

Fikrimizcə, yeni müstəqil dövlətin quruculuğu prosesinə vətəndaşların hamısı, əhalinin bütün təbəqələri cəlb olunmalıdır. Yeni Müstəqil Azərbaycan bütün Azərbaycan xalqıdır. Hamı onun tərəqqisinə çalışmalıdır. Bu işdə heç kəsə məhdudiyyət qoyulmamalıdır.

Beşincisi - Son zamanlar Azərbaycanın parçalanmasına yönəldilmiş meyllərin təzahürü böyük təhlükə yaradır. Belə meyllərin qarşısı qətiyyətlə alınmalıdır. Yaranan problemlər sivilizasiya və demokratik yollarla həll edilməlidir.

Azərbaycan onilliklərlə, yüzilliklərlə onun ərazisində yaşayan bütün insanların vətəni olmuşdur. Yaranmış vahid, bütöv Azərbaycanın demokratik prinsiplər əsasında qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi müstəqil

Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsi üçün mühüm vəzifə və əsas şərtidir.

Azərbaycanın bugünkü həyatı və gələcək taleyinə dair digər problemlər də məni narahat edir. Lakin Sizin müraciətinizə cavab verərkən yuxarıda göstərilən məsələlərə daha öncə diqqət yetirməyi lazım bilərəm. Zənnimizcə, onların ən qısa müddətdə həlli müstəqil Azərbaycan dövləti üçün son dərəcə vacibdir. Azərbaycanın çağdaş və gələcək taleyi ilə bağlı bu problemlərin həllində biganə qalmağa heç kəsin haqqı yoxdur.

Güman edirəm ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin gələcək həyatının və fəaliyyətinin əsasını təşkil edən demokratiya və siyasi plüralizm şəraitində Sizin müraciətinizdə göstərilən Yeni Azərbaycan siyasi partiyasının yaradılması obyektiv zəruriyyətdən doğur.

Belə partiya Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edərək yeni müstəqil Azərbaycan dövlətinin möhkəmləndirilməsində və inkişafında tarixi rol oynaya bilər.

Əgər belə partiya yaradılsa, onun fəaliyyətində fəal iştirak etməyə hazıram.

Dərin hörmətlə:

H.ƏLİYEV

Naxçıvan şəhəri,
24 oktyabr 1992-ci il.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASI YARADILMIŞDIR

1992-ci il noyabr ayının 21-də Naxçıvan şəhərində Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) təsis konfransı keçirilmişdir. Konfransda Azərbaycanın müxtəlif regionlarından təşəbbüs qruplarının 550-dən artıq nümayəndəsi iştirak etmişdir.

Konfransı giriş sözü ilə YAP təşkilat komitəsinin sədri Heydər Əliyev açdı. Konfrans nümayəndələri şəhidlərin xatirəsini və 20 noyabrda Qarabağda vertolyot qəzası zamanı həlak olanların ildönümünü bir dəqiqəlik sükulla yad etdilər.

Konfrans Yeni Azərbaycan Partiyasının təsis edilməsi haqqında qərar qəbul etmişdir.

YAP-ın proqram və nizamnamə layihələri konfrans nümayəndələrinin müzakirəsinə verilmiş, müəyyən düzəliş və əlavələr edildikdən sonra qəbul edilmişdir.

Heydər Əlirza oğlu Əliyev konfrans nümayəndələri tərəfindən açıq səsvermə yolu ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri seçilmişdir.

Sonra partiyanın rəhbər orqanları - siyasi şura və təftiş komissiyası seçilmişdir.

YAP-ın sədri H.Əliyev konfransın işinə yekun vurmuşdur.

Elə həmin gün Siyasi Şuranın birinci iclasında 12 nəfərdən ibarət idarə heyəti yaradılmışdır.

Konfrans qurtardıqdan sonra onun iştirakçıları Naxçıvan şəhərindəki Şəhidlər xiyabanına getmiş və məzarların üstünə əklil qoymuşlar.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ BƏYANATI

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini əldə etməsi tarixi bir hadisədir. Bu müstəqillik Azərbaycanın dövlət orqanları və bütün vətəndaşları qarşısında məsul və mürəkkəb vəzifələr qoyur.

Hamıya məlumdur ki, bu gün respublika ağır siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni böhran keçirir. Lakin bu böhran nə qədər dərin olsa da, başlıca şərt respublikanın bütün həyat sahələrində sabitlik yaratmaq və bu vəziyyətdən çıxmaq üçün təsirli tədbirlər görməkdən ibarətdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası parlament tipli siyasi partiya olub, qanunun amirliyi, haminin qanun qarşısında bərabərliyi, dövlət və vətəndaşın qarşılıqlı məsuliyyəti və Konstitusiyaya ilə təsbit edilmiş normalara hörmət edilməsi prinsipini əldə rəhbər tutur.

Yeni Azərbaycan Partiyasının başlıca proqram məqsədi dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərəzi bütövlüyü, sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin yaradılması, möhkəm əmin-amanlıq və ictimai həmrəylik, sabit və sosial istiqamətli iqtisadiyyat yaratmaqdan, irqindən, millyyətdən, dinindən və dilindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli inkişaf və etibarlı müdafiəsini təmin etmək məqsədilə geniş demokratik islahatların həyata keçirilməsi uğrunda mübarizə aparmaqdan ibarətdir. Bizim şüarımız: müxalifət nəminə müxalifət ola bilməz. Bizim prinsipimiz - konstruktivlikdir.

Müasir şəraitdə partiya öz iqtisadi strategiyasının əsasını respublikanın iqtisadi-sosial vəziyyətini, millətin mentalitetini, onun tarixi-mədəni ənənələrini nəzərə

almaqla tənzimlənən bazar iqtisadiyyatına keçməkdə görür. Bu, inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsinə, xalq təsərrüfatında çoxuklidliliyə və mülkiyyətin müxtəlif formalarına əsaslanmaqla müstəqil iqtisadi proqramın hazırlanmasını tələb edir.

Partiyanın fikrincə, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi qanunun, humanizmin və pragmatizmin təntənəsindən asılıdır. Əsl demokratik islahatlar dövlət hakimiyyətinin üç güclü, müstəqil bölgüsünə əsaslanmalıdır. Sivilizasiyalı dövlətin həyat fəaliyyətinin bu əsas prinsipi tətbiq edilmədən peşəkarlığın üstünlüyünə, klanlığın, qrupbazlığın, korrupsiyanın ləğvinə ümid bəsləmək olmaz. Yaxşı hökumət o deyil ki, insanları xoşbəxt etmək istəyir, yaxşı o hökumətdir ki, buna hansı yollarla nail olmağı bacarır.

Yeni Azərbaycan Partiyası qarşıya qoyulan bu məqsədlərə çatmaq üçün bütün siyasi partiyalar və ictimai təşkilatlarla, ictimaiyyətin geniş dairələri ilə fəal əməkdaşlıq etməyə, bütün səviyyələrdə ümumi mənafeləri razılaşdırmağa, başqa siyasi mövqedə və əqidədə olanlarla açıq, vicdanlı dialoq və danışıqlar aparmağa hazır olduğunu bildirir.

Yeni Azərbaycan Partiyası əmindir ki, onun Proqram və Nizamnaməsində irəli sürdüyü bu müddəalar Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları tərəfindən rəğbətlə qarşılanacaq.

21 noyabr 1992-ci il.

Yeni Azərbaycan Partiyası İdarə Heyətinin üzvləri:

(YAP-ın I (təsis) konfransında seçilən heyət)

1. Əliyev Heydər Əlirza oğlu - Partiya sədri
2. Ələsgərov Murtuz Nəcəf oğlu - Partiya sədrinin müavini
3. Nağıyev Əli Teymur oğlu - Partiya sədrinin müavini
4. Allahverdiyev Rəfael Xanəli oğlu - Partiya sədrinin müavini
5. Təbrizli Sirus Xudadat oğlu - Partiya sədrinin müavini
6. Bünyadov Ziya Musa oğlu - Partiya sədrinin müavini
7. Rəhimzadə Arif Qafar oğlu
8. Maqsudov Fərəməz Qəzənfər oğlu
9. Hüseynov Məzdək Məmiş oğlu
10. Abutalıbov Hacıbala İbrahim oğlu
11. İnsanov Əli Binnət oğlu
12. Novruzov Samur Həsən oğlu
13. Kərimov Kərim Hacıxan oğlu
14. Musayev Səfiyar Bəylər oğlu
15. Bayramov Munis Məmməd oğlu
16. Xudiyev Nizami Manaf oğlu

Yeni Azərbaycan Partiyası Siyasi Şurasının üzvləri:

(YAP-ın I (təsis) konfransında seçilən heyət)

1. Əliyev Heydər Əlirza oğlu
2. Ələsgərov Murtuz Nəcəf oğlu
3. İbrahimov Eldar Rza oğlu
4. Novruzov Samur Həsən oğlu

5. Kazımov Məhbub Həşim oğlu
6. Allahverdiyev Rəfael Xanəli oğlu
7. Əlirzayev Əli Qənbəralı oğlu
8. Nağıyev Əli Teymur oğlu
9. İsmayılov Əjdər Tağı oğlu
10. Təbrizli Sirus Xudadat oğlu
11. Həsənov Əli Məhəmmədəli oğlu
12. Abutalıbov Hacıbala İbrahim oğlu
13. Təlibov Əsrəf Mahmud oğlu
14. Hüseynov Məzdək Məmiş oğlu
15. Abbasov məmməd Cəfərqulu oğlu
16. Bayramov Munis Məmməd oğlu
17. Quliyev Ələkbər Nuru oğlu
18. Bayramov Ziya Musa oğlu
19. Rəhimzadə Arif Qafar oğlu
20. İnsanov Əli Binnət oğlu
21. Maqsudov Fəraməz Qəzənfər oğlu
22. Qaralov Zəhid İbrahim oğlu
23. Zəbelin Mixail Yuryeviç
24. Səmədov Baba Səməd oğlu
25. Cəhangirov Asif Baxış o.
26. Kərimov Kərim Hacıxan o.
27. Əsgərov Şahlar Qaçay oğlu
28. Rəhimzadə Vüqar Gəncəli oğlu
29. Camalova Dilarə Mustafə qızı
30. Əsgərov Ağabəy Məmməd oğlu
31. Musayev Səfiyar Bəylər oğlu
32. Abdullayev Əsgər Ələkbər oğlu
33. İmamverdiyev Sudeyf Bəşir oğlu
34. Süleymanov Aslan Qurban oğlu
35. Əhmədov Nəzir Laçın oğlu
36. Qasımov Rafiq Qasım oğlu

37. Qurbanov Əsədulla Qədir oğlu
38. Əliyev Vəqif Qədir oğlu
39. İbrahimov Toğrul Əsəd oğlu
40. Zeynalov Həsən Soltan oğlu
41. Səfərov Məmmədağı İbrahim oğlu
42. Aslanov Aslan Əli oğlu
43. Qocayev Xeyrəddin Sayəddin oğlu
44. Manafova Asya Sərdar qızı
45. Əbilov Şirvan Rəşid oğlu
46. Vəliyev Tofiq Əli oğlu
47. Quliyev Ziya İsgəndər oğlu
48. Ağayev Nadir Mirələkbər oğlu
49. Salahov Səyyad Adil oğlu
50. Musayev Maksim Təlib oğlu
51. Xudiyev Nizami Manaf oğlu

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ NİZAMNAMƏSİ

*1992-ci il noyabrın 21-də
YAP-ın I (təsis) konfransında qəbul edilmişdir*

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan Respublikasında sivilizasiyalı vətəndaş cəmiyyəti, sabit və sosial islahatlar uğrunda mübarizə aparan parlament tipli siyasi partiyadır.

Maddə 2. Yeni Azərbaycan Partiyası Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunvericiliyi çərçivəsində özünün proqramı və nizamnaməsi əsasında fəaliyyət göstərir.

II. PARTİYANIN MƏQSƏDİ VƏ VƏZİFƏLƏRİ

Maddə 1. Məqsəd. Yeni Azərbaycan Partiyası dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyü, sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin yaradılması, möhkəm əmin-amanlıq və ictimai həmrəylik, sabit və sosial istiqamətli iqtisadiyyat yaratmaq, irqindən, milliyətindən, dinindən və dilindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli inkişafı və etibarlı müdafiəsini təmin etmək məqsədilə geniş demokratik islahatların həyata keçirilməsi uğrunda çıxış edən parlament tipli siyasi partiyadır.

Maddə 2. Vəzifələr. Yeni Azərbaycan Partiyası öz məqsədinə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələri əsas hesab edir:

- müstəqil sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin qurulması naminə əməkdaşlıq etmək istəyən bütün tərəq-qipərvər qüvvələri birləşdirmək;

- radikal siyasi, iqtisadi və sosial islahatlar keçirmək üçün təkliflər hazırlamaq;

- vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını qorumaq, qanunların icrasını təmin etməkdə kömək göstərmək, peşəkar idarəetmə ilə dövlət quruculuğunun demokratik prinsiplərini inkişaf etdirmək;

- tənzimlənən bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək;

- Azərbaycan Respublikasının reallıqlarını və xüsusiyyətlərini nəzərə alan mərhələli islahatlar bazasında cəmiyyəti tədricən inkişaf etdirmək;

- istehsahın yüksəldilməsi və azad sahibkarlıq yolu ilə vətəndaşların rifah halının təmin olunmasına, fəal sosial siyasətin həyata keçirilməsinə nail olmaq;

- çoxpartiyalı sistemə, dünyəvi hakimiyyətə əsaslanan vətəndaş cəmiyyətini inkişaf etdirmək;

- insan hüquqları haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə, onun insan hüquqları bəyannaməsi ilə və bu sahədə digər beynəlxalq aktlarla və sənədlərlə uyğunlaşdırılmasına, respublika vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının real təminatının gücləndirilməsinə nail olmaq;

- qanunvericilik və digər normativ aktların layihələrinin müstəqil ictimai ekspertizasını keçirmək;

- şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının, şərəf və ləyaqətinin hərtərəfli müdafiəsinə, xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın, inamın və humanitar əlaqələrin inkişafına kömək etmək;

Maddə 3. Yeni Azərbaycan Partiyası onun əsas proqram məqsədləri və vəzifələri ilə razılaşanlarla əməkdaşlıq etməyə hazırdır.

Partiya dövlət hakimiyyətinin formalaşmasında bütün səviyyələrdə iştirak edir. Xalq deputatlığına, yerli orqanlara və hökumətin tərkibinə namizədlər irəli sürür.

Maddə 4. Yeni Azərbaycan Partiyası mütərəqqi partiyalar və ictimai hərəkətlərlə geniş beynəlxalq əməkdaşlıq etmək uğrunda çıxış edir.

Maddə 5. Partiya qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada seçilmiş rəhbər orqanların şəxsində:

- dövlət hakimiyyəti və idarəçilik orqanlarının formalaşdırılması üçün təkliflər verir;
- dövlət hakimiyyəti və idarəetmə orqanlarının qərarlarının hazırlanmasında iştirak edir;
- dövlət və ictimai orqanlarda öz üzvlərini təmsil edir və onların qanuni mənafelərini müdafiə edir;
- qüvvədə olan respublika qanunvericiliyində və beynəlxalq qanunvericilikdə nəzərdə tutulan digər hüquqlardan istifadə edir.

III. TƏŞKİLATI PRİNSİPLƏR VƏ ÜZVLÜK

Maddə 1. Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilati fəaliyyəti demokratik prinsiplər əsasında qurulub:

- fikirlərin ümumiliyi və hüquqların bərabərliyi;
- partiyanın hər bir üzvünün fikrinə hörmət;
- intizamın və məsuliyyətin üstünlüyü;
- ilk təşkilatların öz hüquqlarından və özünü idarəetmədən tam sərbəst istifadə etməsi;
- seçkili orqanların əlaqələndirici rolu.

Maddə 2. Partiyaya üzvlük fərdi və kollektivdir.

Maddə 3. Partiyanın Nizamnaməsini və Proqramını qəbul edən Azərbaycan Respublikasının 18 yaşına çatmış fəaliyyət qabiliyyətli vətəndaşı partiyanın üzvü ola bilər.

Partiyaya qəbul şəxsi ərizə və ilk təşkilatın qərarı əsasında aparılır.

Maddə 4. Partiyanın üzvü aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- partiyanın rəhbər orqanlarını seçmək və bu orqanlara seçilmək;
- partiyanın siyasətinin müəyyən olunmasında, onun fəaliyyətinə aid olan məsələlərin müzakirəsində sərbəst iştirak etmək;
- partiyanın məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsi üçün öz təkliflərini vermək;
- partiyanın müdafiəsindən istifadə etmək;
- partiyanın siyasətinə və onun orqanlarının bütün əməli fəaliyyətinə aid olan məsələləri sərbəst müzakirə və tənqid etmək;
- qərar qəbul olunana qədər və olunduqdan sonra öz fikrini açıq bildirmək;
- partiyanın bütün sənədlərini, o cümlədən maliyyə sənədləri ilə tanış olmaq;
- partiyada üzvlüyünü dayandırmaq və yaxud partiyadan çıxmaq.

Maddə 5. Partiya üzvünün vəzifəsi

- özünün əməli fəaliyyəti ilə partiyanın siyasətinin həyata keçirilməsinə kömək etmək;
- partiyanın əsas prinsiplərinə əməl etmək;
- partiyanın proqram müddəalarına riayət etmək və onun təşkilati prinsiplərinə uyğun fəaliyyət göstərmək.

Maddə 5. Partiyanın üzvləri bu Nizamnamənin müddəalarına əməl etməyə və onun rəhbər orqanlarının qərarlarını yerinə yetirməyə borcludurlar. Bu tələblər yerinə yetirilmədikdə, onlar İdarə Heyəti və şöbələrinin rəhbər orqanları tərəfindən partiya üzvlüyündən azad edilə bilərlər.

IV. PARTİYANIN TƏŞKİLAT QURULUŞU

Maddə 1. Partiyanın rəhbər orqanları aşağıdakılardır:

- Qurultay
- Siyasi Şura
- İdarə Heyəti

Maddə 2. Partiyanın ali orqanı qurultaydır. O, iki ildən bir çağırılır. Zəruri hallarda Siyasi Şuranın və ya partiya üzvlərinin üçdə birinin tələbi ilə növbədənkənar qurultay çağırıla bilər.

Nümayəndəlik norması Siyasi Şura tərəfindən müəyyən olunur. Ərazi şöbələrindən seçilmiş nümayəndələrin əksəriyyəti iştirak etdikdə qurultay səlahiyyətli hesab olunur. Qurultayın çağırılma müddəti, nümayəndəlik norması və gündəlik qurultayın başlanmasından azı bir ay gec olmayaraq elan edilir.

Maddə 3. Qurultay

- partiyanın Nizamnaməsini və Proqramını qəbul edir, ona dəyişikliklər, əlavələr edir. Qərarlar iştirak edən nümayəndələrin üçdə ikisinin səs çoxluğu ilə qəbul olunur. Qalan digər məsələlərdə isə sadə səs çoxluğu ilə qəbul olunur;
- partiyanın fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirir;
- qurultayın müəyyən etdiyi miqdarda Siyasi Şuranı və Təftiş Komissiyasını seçir;
- partiyanın sədrini seçir;
- partiyanın bu Nizamnaməsindən və Proqramından irəli gələn digər məsələləri həll edir;
- zəruri hallarda idarə heyətinin təqdimatı ilə yerli orqanların fəaliyyətini dayandırır, onları buraxır, yenidən təşkil edir.

Maddə 4. Siyasi şura qurultaylararası dövrdə partiyanın fəaliyyətinə rəhbərlik edir. Siyasi şuranın iclası zəruri hallarda, lakin yarım ildə bir dəfədən az olmamaqla çağırılır.

Siyasi şura:

- partiyanın siyasi taktikasını hazırlayır;
- qurultay çağırır, sədrin təklifi ilə sədrin müavinlərini seçir. İdarə heyətini seçir, onun fəaliyyəti haqda məruzəyə baxır və təsdiq edir;
- daimi və müvəqqəti komissiyalar yaradır, onlar haqqında əsasnamələri təsdiq edir, fəaliyyətlərini əlaqələndirir;
- partiyanın ərazi təşkilatları, yerli şöbələri və filialları haqqında əsasnamələr qəbul edir;
- partiyanın beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirir və onların inkişaf etdirilməsi ilə çıxış edir;
- bu Nizamnamədən irəli gələn məsələləri həll edir.

Maddə 5. İdarə heyəti

İdarə Heyəti Siyasi Şuranın iclasları arasındakı dövrdə partiyanın operativ fəaliyyətini həyata keçirən orqandır. Onun iclasları ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir. İdarə Heyətinin üzvləri Siyasi Şura tərəfindən seçilir. İdarə Heyəti partiyanın daxili həyatı və siyasətinin təxirəsalınmaz məsələlərinə baxır, partiyanın Siyasi Şurasının iclaslarını təşkil edir, digər təşkilatlarla münasibətdə partiyayı təmsil edir, bəyanatlarla və müraciətlərlə çıxış edə bilər, təsdiq olunmuş büdcə daxilində partiyanın maliyyə məsələlərinə dair sərəncam verir.

İdarə Heyəti və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığa dair sazişlər bağlayır. Onların keçirdikləri tədbirlərdə iştirak etmək üçün öz nümayəndələrini göndərir.

İdarə heyəti:

- ərazi təşkilatlarının, yerli şöbələr və filialların yaradılması haqqında təsis iclaslarının qərarlarını təsdiq edir;
- partiya kollektiv üzvlərinin qəbulu barədə qərarlar verir;
- yerli şöbələr və filialların fəaliyyətini əlaqələndirir;
- dövlət orqanları və ictimai-siyasi təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqələr yaradır;
- ştatlı işçilərdən, habelə müqavilə əsasında işləyən şəxslərdən işçi aparatı formalaşdırır;
- bu Nizamnamədən irəli gələn məsələləri həll edir.

Maddə 6. Təftiş komissiyası öz fəaliyyətində Siyasi Şuranın təsdiq etdiyi təftiş komissiyası haqqında Əsasnaməni rəhbər tutur.

Maddə 7. Partiyanın sədri:

- Partiyanın Proqram və Nizamnaməsinin məqsəd və vəzifələrinə müvafiq olaraq, partiya ümumi rəhbərlik edir;
- Siyasi Şuraya və İdarə Heyətinə rəhbərlik edir;
- dövlət orqanları, beynəlxalq siyasi partiyalar, ictimai təşkilatlarda, habelə beynəlxalq təşkilatlarda, respublikada və xaricdə partiyanı təmsil edir;
- partiya və Siyasi Şura adından sənədləri imzalayır;
- bu Nizamnaməyə müvafiq olaraq digər vəzifələri yerinə yetirir;
- zəruri hallarda öz səlahiyyətini müvəqqəti olaraq müavinlərindən birinə həvalə edir.

Maddə 8. Yerli orqanlar bir qayda olaraq seçki dairələri üzrə ilk təşkilatları birləşdirir və inzibati ərazi prinsipi əsasında yaradıla bilər.

Maddə 9. İlk təşkilatlar ərazi prinsipləri üzrə ən azı üç nəfər partiya üzvünün təşəbbüsü ilə yaradılır.

V. HÜQUQİ STATUSU

Maddə 1. Partiya hüquqi şəxsdir, partiyanın adı yazılmış dairəvi möhürü və ştamplı, özünün rəmzi, digər rekvizitləri, banklarda hesablaşma hesabı və digər hesabları vardır.

Maddə 2. Partiyanın müdiriyyətinə binalar, qurğular, nəqliyyat vasitələri, aksiyalar, qiymətli kağızlar və partiyanın Nizamnaməsində nəzərdə tutulan, onun fəaliyyətinin maddi təminatı üçün zəruri olan digər əmlak daxil ola bilər.

Maddə 3. Partiyanın manat, rubl və xarici valyuta vəsaiti, üzvlük haqları, iasə, subsidiya, keçirilən sərgi və başqa tədbirlər, nəşriyyat fəaliyyəti, qanunla qadağan olunmayan digər gəlirlər hesabına formalaşır.

Üzvlük haqqı aylıq əmək haqqının bir faizi məbləğində ödənilir.

Maddə 4. Qüvvədə olan qanunvericiliyə uyğun olaraq partiyanın öz mətbuat orqanı və digər informasiya vasitələri vardır.

Maddə 5. Partiyanın fəaliyyəti dayandırıldıqda onun ləğvindən sonra olan əmlakı partiyalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq olaraq partiyanın Nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş məsələlərə yönəldir.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ PROQRAMI

*1992-ci il noyabrın 21-də YAP-ın I (təsis) Konfransında
qəbul edilmişdir*

1. PARTİYANIN SİYASİ VƏZİFƏLƏRİ

PARTİYANIN ƏSAS PRİNSİPLƏRİ

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi əldə etməsi tarixi hadisədir. Eyni zamanda bu akt müstəqil Azərbaycan, onun bütün vətəndaşları qarşısında dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, demokratik hüquqi dövlətin formalaşdırılması, respublikanın ərazi bütövlüyünün və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, respublikanın tez bir zamanda müharibə vəziyyətindən çıxması, Qarabağ problemlərinin həlli, öz vətəndaşlarına firavan həyat şəraiti yaratmaq kimi çox məsul və mürəkkəb vəzifələr qoyur.

Yeni Azərbaycan Partiyası bu vəzifələri özünün siyasi strategiyasının əsas istiqamətləri hesab edir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi keçmiş Sovetlər İttifaqında və bütün dünyada gedən tarixi proseslərin təbii nəticəsidir, bütün Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Və heç cür yol vermək olmaz ki, bu, ayrı-ayrı ictimai-siyasi qüvvələrin və qrupların müstəsna səlahiyyətinə, monopoliyasına çevrilsin.

Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, sivilizasiyalı demokratik, hüquqi dövlətin, vətəndaş cəmiyyətinin yaradılması hərtərəfli, geniş-planlı iş aparılmasını, respublikanın bütün ictimai-siyasi qüvvələrindən, intellektual, sosial-iqtisadi potensialından istifadə olunmasını tələb edir.

Bu gün respublika çox ağır siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni böhran keçirir. Lakin bu böhran nə qədərdirin ol-
sa da başlıca şərt sakitliyi, həyatın bütün sahələrində pe-
şəkarlığı qorumaq, Azərbaycanın yeniləşməsi naminə bu
vəziyyətdən çıxmaq üçün qəti tədbirlər görməkdən ibarətdir.

Real tarixi mərhələnin mühümlüyü intellekt azadlığına, peşəkarlığa və sərəştəliliyə əsaslanmağı, əsas məqsədə çatmaq üçün sivilizasiyalı, hüquqi, iqtisadi cəhətdən səmərəli və sosial-ədalətli demokratik dövlət qurmağı tələb edir.

Bu, Yeni Azərbaycan Partiyasının siyasi vəzifəsi və əsas prinsiplərindən biridir.

Tarix bizə güclü demokratik dövlətçiliyə, məqsəd və vasitələrin ağılla seçilməsinə yol açmaq imkanı vermişdir. Bundan istifadə etməmək isə gələcək nəsillər qarşısında bağışlanmaz səhv olardı.

Dəyişiklikləri keçmişə yalnız nifrət hissi ilə etmək cəhdi mənasızdır. Bu proseslərin məntiqi nəticəsi isə dağıtmaq deməkdir.

Biz sağlam düşüncənin qüdrətinə, islahatların təkamül yolu ilə aparılmasının üstünlüyünə inanırıq və “inqilabi dağıntılar” təhlükəsinə xüsusi diqqət yetirilməsini lazım bilirik.

Bununla əlaqədar partiyanın ikinci əsas prinsipi xalqımızın milli, mədəni, mədəni irsinə, maarifçiliyə, ağıllı varisliyə əsaslanan ümumbəşəri dəyərlər təməlinə yaradıcı təkamül yolunu inkişaf etdirməkdir.

Cəmiyyətimizin yeniləşməsi naminə Azərbaycan vətəndaşlarının qarşısında duran ali məqsəd sağlam qüvvələri birləşdirməyi, mənasız qarşıdurmaları dayandırmağı, öz dövlətinin rifahı üçün korporativ mənafeləri qurban verməyi tələb edir.

Ən nəhayət bütün bədbəxtlikləri və çatışmazlıqları xarici və daxili düşmənlərin hiyləsində axtarmaq kimi biabırçı adətlərdən, cəmiyyətdə intiqam almaq əhval-ruhiyyəsini qızıqsdırmaq kimi bəlalardan əl çəkmək lazımdır. Bütün zamanlarda belə siyasət xalq qarşısında öz səhvlərini və hətta cinayətlərini ört-basdır etmək məqsədi güdmüş və nəticədə tarixdən bizə diktatura və terror miras qalmışdır.

Buna əsaslanaraq partiyanın üçüncü prinsipi əsas mövqelər üzrə razılıq əldə olunan bütün ictimai təşkilatlarla və partiyalarla fəal əməkdaşlıq etməkdən, partiyalararası bloklar yaratmaq və bütün səviyyələrdə ümumi mənafeləri razılaşdırmaqdan, başqa əqidədə olanlarla vicdanlı və açıq dialoqa hazır olmaqdan ibarətdir.

Bizim şüarımız - müxalifət naminə müxalifət ola bilməz.

Bizim prinsipimiz - konstruktivlikdir.

Demokratik islahatlar üç güclü müstəqil hakimiyyətin bölünməsinə tələb edir. Sivilizasiyalı dövlətin həyat fəaliyyətinin bu əsas prinsipi tətbiq edilmədən peşəkarlığın üstünlüyünə, klanlığın, qrupbazlığın, korrupsiyanın ləğvinə ümid bəsləmək olmaz.

Əks təqdirdə şəxsi ədavət, güclünün hüququ və varlıqların hökmranlıq prinsipləri üstünlük təşkil edəcək və bu da sözsüz hərc-mərcliyə və özbaşınalığa gətirib çıxaracaqdır.

Yaxşı hökumət o deyil ki, insanları xoşbəxt etmək istəyir, o hökumətdir ki, buna hansı yolla nail olmağı bacarır.

Sivilizasiyalı cəmiyyətlər, sağlam düşüncəli insanlar ümumbəşəri hüquq normalarına əsaslanan, iqtisadi, sosial, mədəni, vətəndaşlıq və siyasi hüquqlar haqqında beynəlxalq aktlarla və insan hüquqları, humanitar əməkdaşlıq sahəsində digər beynəlxalq sənədlərlə uyğunlaşan qanunları qiymətləndirməyi bacarırlar. Məhz belə qanunlar dövlətdə və cəmiyyətdə hüquqi qayda və sabitliyi təmin edə bilərlər.

Qanunun aliliyi, hakimiyyətlərin bütün fəaliyyətinin qanuniliyi-hər cür siyasi qərarları bu amil mövqeyindən qiymətləndirmək vacibdir. Bunun üçün də partiyanın sonrakı prinsipi qanunçuluqdur.

Yeni Azərbaycan Partiyası öz ümidini gənclərə bağlayır və onların vətəndaşlıq, siyasi və iqtisadi yüksəlişi, yenilən Azərbaycanın gələcək liderlərinin yetişməsi üçün optimal şəraitin yaradılmasında səyini əsirgəməyəcəkdir.

Müstəqil Azərbaycanın gələcəyi bizə qanunun, humanizmin və pragmatizmin hökm sürdüyü müasir bir dövlət kimi görünür.

MƏQSƏD

Yeni Azərbaycan Partiyası dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, ərəzi bütövlüyü, sivilizasiyalı hüquqi demokratik dövlətin yaradılması, möhkəm əmin-amanlıq və ictimai həmrəylik, sabit və sosial istiqamətli iqtisadiyyat yaratmaq, irqindən, milliyyətindən, dinindən və dilindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli inkişafı və etibarlı müdafiəsini təmin etmək məqsədilə geniş demokratik islahatların həyata keçirilməsi uğrunda çıxış edən parlament tipli siyasi partiyadır.

PARTİYANIN VƏZİFƏLƏRİ

Yeni Azərbaycan Partiyası öz məqsədinə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələri əsas hesab edir:

- müstəqil sivilizasiyalı demokratik hüquqi dövlətin qurulması naminə əməkdaşlıq etmək istəyən bütün tərəqqipərvər qüvvələri birləşdirmək;

- radikal siyasi, iqtisadi və sosial islahatlar keçirmək;
 - vətəndaşların hüquq və azadlıqlarını, qanunların icrasını təmin edən hakimiyyətin bölünməsi və peşəkar idarəetmə ilə dövlət quruculuğunun demokratik prinsiplərini inkişaf etdirmək;
 - səmərəli təsərrüfatçılığın şərti olan, tənzimlənən bazar iqtisadiyyatını inkişaf etdirmək;
 - Azərbaycan Respublikasının reallıqlarını və xüsusiyyətlərini nəzərə alan mərhələli islahatlar bazasında cəmiyyəti tədricən inkişaf etdirmək;
 - istehsalın yüksəldilməsi və azad sahibkarlıq yolu ilə vətəndaşların rifah halının təmin olunmasına, fəal sosial siyasətin həyata keçirilməsinə nail olmaq;
 - çoxpartiyalı sistemə: dünyəvi hakimiyyətə əsaslanan vətəndaş cəmiyyətini inkişaf etdirmək;
 - insan hüquqları haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə: onun insan hüquqları bəyannaməsi ilə və bu sahədə digər beynəlxalq faktlarla və sazişlərlə uyğunlaşdırılmasına, respublika vətəndaşlarının hüquq və azadlıqlarının real təminatının gücləndirilməsinə nail olmaq;
 - qanunvericilik və digər normativ aktların layihələrinin müstəqil ictimai ekspertizasını keçirmək;
 - şəxsiyyətin hüquq və azadlığının, şərəf və ləyaqətinin hərtərəfli müdafiəsinə, xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın, inamın və humanitar əlaqələrin inkişafına kömək etmək;
 - millətlərin, etnik qrupların, mədəniyyətin və dinlərin azad inkişafına nail olmaq;
 - beynəlxalq normalara hörmət etmək, dünya sivilizasiyasının nailiyyətlərindən geniş istifadə etmək;
- Yeni Azərbaycan Partiyası onun əsas proqram

məqsədləri və vəzifələri ilə razılaşanlarla əməkdaşlıq etməyə hazırdır.

Partiya dövlət hakimiyyətinin formalaşmasında bütün səviyyələrdə iştirak edir. Xalq deputatlığına, yerli orqanlara və hökumətin tərkibinə namizədlər irəli sürür.

Yeni Azərbaycan Partiyası mütərəqqi partiyalar və ictimai hərəkətlərlə geniş beynəlxalq əməkdaşlıq etmək uğrunda çıxış edir.

BİZİM MƏNƏVİ DAYAQLARIMIZ

- İnsan ləyaqəti və həmrəylik;
- milli mənəvi dirçəliş;
- şüurlu vətənpərvərlik;
- partiyanın ideyalarına sadiqlik;
- vətəndaş mövqeyinin prinsipliliyi.

İQTİSADI SİYASƏTİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Bu gün biz xalqın güzəranını günü-gündən ağırlaşdıran iqtisadi böhranın dərinləşməsi faktı qarşısındaıyq?

Azərbaycan iqtisadiyyatının vəziyyəti barədə statistik məlumatlar insanı dəhşətə gətirir? Respublika tükənməz təbii sərvətlərə: zəngin sənaye: kənd təsərrüfatı və intellektual potensiala, əsaslı istehsal fondlarına, istənilən qədər işçi qüvvəsinə malikdir. Bütün bunlardan Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmlətmək və əhalinin həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün səmərəli istifadə olunmalıdır.

SOSIAL SİYASƏTİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Sivilizasiyalı demokratik cəmiyyətin formalaşması sosial, humanitar sahələrdə də radikal islahatların keçirilməsini tələb edir.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ NİZAMNAMƏSİ

1999-cu il dekabrın 21-də YAP-ın I qurultayında qəbul olunmuşdur

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Maddə 1. Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunvericiliyi çərçivəsində, özünün nizamnaməsi və proqramı əsasında - Azərbaycanda hüquqi dövlət, sivil vətəndaş cəmiyyəti, sabit və sosial yönümlü iqtisadiyyat, azərbaycançılığı ehtiva edən milli birlik yaratmaq məqsədilə birgə fəaliyyət göstərən vətəndaşların birləşdiyi parlament tipli siyasi partiyadır.

II. PARTİYANIN MƏQSƏD VƏ VƏZİFƏLƏRİ

Maddə 1. Yeni Azərbaycan Partiyasının ali məqsədi Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi və müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində layiqli yer tutması, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin qurulması, sabit və sosial yönümlü iqtisadiyyatın yaradılması, irqindən, milliyyətindən, sosial mənşəyindən, dilindən və dinindən asılı olmayaraq şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının hərtərəfli və etibarlı müdafiəsinin təmin edilməsi, qanunçuluq, möhkəm əmin-amanlıq, ictimai həmrəylik və firavan həyat üzərində qurulmuş vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması və insanların müstəqil dövlətçilik ətrafında birləşdirilməsindən ibarətdir.

Maddə 2. Yeni Azərbaycan Partiyası öz məqsədinə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələri əsas hesab edir:

Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində elm, mədəniyyət, təhsil, səhiyyə, bədən tərbiyəsi və idman praktiki olaraq bazar münasibətlərinə uyğunlaşmayan sahələr sırasında qaldığı üçün bu sahədə maliyyə məsələsi ilə bağlı bir sıra ciddi çətinliklər gözlənilir.

Yaranmış şəraitdə gələcək cəmiyyətin təşəkkülündə əsas şərt olan elmin, təhsilin, elmi təfəkkürün, mədəniyyətin bəzi sahələrinin büdcədən maliyyələşməsinə dövlət mütləq öz üzərinə götürməlidir.

Səhiyyə sahəsində, bir tərəfdən əhəlinin həyat tərzinin birdən-birə aşağı düşməsinə, digər tərəfdən iqtisadiyyatda istehsalın yenməsinə və ümumiyyətlə millətin sağlamlığının kəskin vəziyyətini nəzərə alaraq, partiya səhiyyədə dövlət büdcə sistemində üstünlük verir.

Azərbaycanın tarixi-mədəni irsi və onun mənəvi potensialı dünya mədəniyyət xəzinəsinə layiqli töhfələr vermişdir. Hazırkı real vəziyyətdə ziyalıların əsas vəzifəsi bu milli potensialı qorumaqdan, dirçəltməkdən və onun varisliyini təmin etməkdən ibarətdir. Beləliklə, təhsilin müvafiq səviyyəsi müstəqil Azərbaycanın dünya sivilizasiya prosesində bərabərhüquqlu iştirakçı üçün güclü amil ola bilər.

Bununla əlaqədar partiya sosial siyasətdə təhsilin, elmin, mədəniyyətin inkişafına üstünlük verir.

Keçid dövründə sosial siyasət vətəndaşların sosial-iqtisadi fəallığını inkişaf etdirməklə yanaşı əhəlinin sosial cəhətdən yoxsul təbəqəsinin dövlət tərəfindən müdafiə olunması sistemini yaratmalıdır.

Sosial sahənin müəssisələri üçün ən çox əlverişli rejim yaratmaq lazımdır. Sahibkarlıq strukturlarının humanitar sahələri birbaşa maliyyələşdirməsi həvəsləndirilməli. təhsilin, mədəniyyətin və elmin inkişafına sahibkarlar tərəfindən qoyulan vəsaitdən alınan vergilər azaldılmalıdır.

- müstəqil, demokratik, hüquqi dünyəvi və sosial yönümlü dövlətin qurulması naminə birgə səy göstərmək istəyən Azərbaycan vətəndaşların öz ətrafında birləşdirmək və partiya işinə cəlb etmək;
- peşəkar idarəetmə və demokratik prinsiplər əsasında dövlət quruculuğunu inkişaf etdirmək, siyasi, hüquqi, iqtisadi və sosial islahatları dərinləşdirmək üçün əsaslı təkliflər, proqramlar və platformalar hazırlamaq;
- qanunçuluğa hamılıqla hörmət edilməsi, qanunların icrasının dönmədən təmin edilməsi, ictimai həyatın bütün sahələrinin demokratikləşdirilməsi məqsədilə geniş siyasi fəaliyyət göstərmək;
- Azərbaycan Respublikasının reallıqlarını və xüsusiyyətlərini nəzərə alan mərhələli, davamlı siyasi, iqtisadi və sosial islahatlar bazasında cəmiyyəti tədricən, dinamik surətdə inkişaf etdirmək;
- bazar iqtisadiyyatının və azad sahibkarlığın inkişafı yolu ilə istehsalın yüksəldilməsinə, vətəndaşların rifah halının təmin olunmasına, ölkədə fəal sosial siyasətin həyata keçirilməsinə nail olmaq;
- çoxpartiyalı sistemə, demokratik hakimiyyətə və siyasi pluralizmə əsaslanan dövlət idarəçiliyini və vətəndaş cəmiyyətini inkişaf etdirmək;
- qanunların və digər normativ hüquqi aktların layihələrinin müstəqil ictimai ekspertizasını keçirmək, onların təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər vermək;
- şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının, şərəf və ləyaqətinin hərtərəfli müdafiəsinə, vətəndaşlar arasında qarşılıqlı anlaşmanın, inamın və humanitar əlaqələrin inkişafına kömək etmək;
- millətlərin, etnik qrupların, mədəniyyətlərin və dinlərin azad inkişafına nail olmaq;

- Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, milli təhlükəsizliyinin qorunması məqsədindən çıxış etmək, bütün dünyada sülhün, dövlətlər, xalqlar arasında əməkdaşlığın inkişafına və Azərbaycanın dünya birliyində layiqli təmsil olunmasına çalışmaq, beynəlxalq normalara hörmətlə yanaşmaq, dünya sivilizasiyasının nailiyyətlərindən geniş istifadə etmək.

Maddə 3. Yeni Azərbaycan Partiyası onun əsas proqram məqsədləri və vəzifələri ilə razılaşan ictimai və siyasi təşkilatlarla əməkdaşlığa, digərləri ilə isə açıq və xoş məramlı dialoqa hazırdır.

Maddə 4. Yeni Azərbaycan Partiyası dövlət hakimiyyətinin formalaşmasında bütün səviyyələrdə iştirak edir. Prezidentliyə, parlamentə, yerli hakimiyyət və bələdiyyə orqanlarına, hökumətin və digər icra strukturlarının tərkibinə namizədlər irəli sürür.

Maddə 5. Yeni Azərbaycan Partiyası xarici ölkələrin bütün mütərəqqi partiyaları və ictimai təşkilatları ilə hərtərəfli əlaqələrin qurulması və geniş beynəlxalq əməkdaşlıq uğrunda çıxış edir.

Maddə 6. Partiya rəhbər orqanlarının şəxsində qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada:

- dövlət hakimiyyəti və bələdiyyə orqanlarının formalaşdırılması üçün təkliflər verir;
- dövlət hakimiyyəti və bələdiyyə orqanlarının qərarlarının hazırlanmasında iştirak edir;
- dövlət və bələdiyyə orqanlarda, ictimai birliklərdə öz üzvlərini təmsil edir, onların qanuni mənafeələrini müdafiə edir;
- cəmiyyətin və dövlətin siyasi həyatında iştirak etmək üçün milli qanunvericilikdə və beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulan digər formalardan istifadə edir.

III. PARTİYANIN TƏŞKİLATI PRİNSİPLƏRİ VƏ ÜZVLÜK QAYDALARI

Maddə 1. Yeni Azərbaycan Partiyasının təşkilati fəaliyyəti demokratik prinsiplər əsasında qurulur. Bu prinsiplər aşağıdakılardır:

- ideya və əqidə birliyi;
- partiya üzvlərinin hüquq bərabərliyi;
- partiyanın hər bir üzvünün fikrinə hörmət;
- intizamın və məsuliyyətin üstünlüyü;
- rəhbər orqanların qərarlarının bütün aşağı orqanlar və partiya üzvləri üçün məcburiliyi;
- ilk təşkilatların öz hüquqlarından tam sərbəst istifadə etməsi;
- seçili orqanların əlaqələndirici rolu.

Maddə 2. Partiyaya üzvlük fərdidir.

Maddə 3. Partiyanın Nizamnaməsini və Proqramını qəbul edən, siyasi partiyada üzlüyü Konstitusiyaya görə qadağan olunmuş şəxslər istisna olmaqla, Azərbaycan Respublikasının 18 yaşına çatmış, fəaliyyət qabiliyyətli hər bir vətəndaşı dinindən, dilindən, sosial və etnik mənşəyindən asılı olmayaraq partiyanın üzvü ola bilər. Partiyaya qəbul şəxsi ərizə və ilk təşkilatın qərarı əsasında aparılır.

YAP üzvünə vahid nümunə üzrə üzvlük vəsiqə təqdim edilir.

Maddə 4. Partiyanın üzvü aşağıdakı hüquqlara malikdir:

- partiyanın rəhbər orqanlarını seçmək və seçilmək;
- partiyanın siyasətinin müəyyən olunmasında, onun fəaliyyətinə aid məsələlərin müzakirəsində sərbəst iştirak etmək;
- partiya tərəfindən həyata keçirilən tədbirlərdə iştirak etmək;

- partiyanın məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsi üçün təkliflər vermək;
- partiyanın müdafiəsindən istifadə etmək;
- partiyanın siyasətinə və onun orqanlarının bütün əməli fəaliyyətinə aid məsələləri sərbəst müzakirə və tənqid etmək;
- qərar qəbul olunana qədər və olunduqdan sonra öz fikrini açıq bildirmək;
- zəruri hallarda partiyanın bütün sənədləri, o cümlədən maliyyə sənədləri ilə tanış olmaq;
- partiyada üzlüyünü dayandırmaq və yaxud partiya-dan çıxmaq.

Maddə 5. YAP üzvünün partiyadan çıxmaq məsələsinə onun şəxsi ərizəsi əsasında baxılır. Ərizə ilk partiya təşkilatında müzakirə edilərək qərar çıxarılır və bu barədə yuxarı orqanlara yazılı məlumat verilir.

Maddə 6. Partiya üzvünün vəzifələri aşağıdakılardır:

- özünün əməli fəaliyyəti ilə partiyanın siyasətinin həyata keçirilməsinə kömək etmək;
- partiyanın əsas prinsiplərinə əməl etmək;
- partiyanın proqram müddəalarına riayət etmək və onun təşkilati prinsiplərinə uyğun fəaliyyət göstərmək;
- partiyanın işində fəal iştirak etmək, partiyanın tapşırıqlarını yerinə yetirmək;
- partiyanın nüfuzu qayğısına qalmaq, onun ideyalarını təbliğ etmək, partiya intizamına riayət etmək;
- müəyyən olunmuş qaydada üzvlük haqqını ödəmək.

Maddə 7. Partiyanın üzvləri bu Nizamnamənin müddəalarına əməl etməyə və onun rəhbər orqanlarının qərarlarının qərarlarını yerinə yetirməyə borcludurlar. Bu tələblər yerinə yetirilmədikdə, ilk partiya təşkilatı və partiyanın digər rəhbər orqanları tərəfindən onların

haqqında partiya üzvlüyündən azad edilməyə qədər intizam tədbirləri görülməlidir.

Maddə 8. YAP üzvünün partiyadan xaric edilməsi haqqında qərar ilk partiya təşkilatı tərəfindən qəbul olunur. İlk təşkilatın qərarı rayon (şəhər) təşkilatlarının İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq edildikdən sonra qüvvəyə minir.

Yuxarı partiya orqanlarına seçilmiş YAP üzvləri ancaq həmin orqanların razılığı ilə partiyadan xaric oluna bilər.

Rayon (şəhər) partiya təşkilatının Şura üzvlərinin partiyadan xaric edilməsi haqqında qərar YAP İdarə Heyətində təsdiq olunmalıdır.

Partiya üzvlüyündən xaric edilən bir ay müddətində Mərkəzi Nəzarət-Təftiş Komissiyasına şikayət ərizəsi ilə müraciət edə bilər. MNTK iki ay müddətində şikayətcinin ərizəsinə baxaraq xaric etmə haqqında qərarı təsdiq və ya ləğv edir.

IV. PARTİYANIN TƏŞKİLATI QURULUŞU

1. YAP Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində fəaliyyət göstərir. Partiyanın əsasını ilk partiya təşkilatı təşkil edir.

2. İlk partiya təşkilatı ərazi prinsipi əsasında yaradılır.

3. İlk partiya təşkilatının yaradılması barədə qərar azı üç nəfər YAP üzvünün iştirak etdiyi təsis yığıncağı tərəfindən qəbul edilir və rayon (şəhər) təşkilatları İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq olunur. Partiya üzvü ancaq bir ilk partiya təşkilatının qeydiyyatında dura bilər.

4. İlk partiya təşkilatının rəhbər orqanı ümumi yığıncaqdır. Ümumi yığıncaq üç ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir. İclas ilk partiya təşkilatında qeydiyyatda duran üzvlərin yarısından çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətliyə.

Qərarlar sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Növbədənəknar yığıncaq qeydiyyatda olan üzvlərin üçdə bir hissəsinin tələbi ilə və ya ilk partiya təşkilatı sədrinin qərarı ilə çağırıla bilər.

5. İlk partiya təşkilatının ümumi yığıncağında təşkilatın işinə rəhbərlik etmək üçün sədr və onun müavini, 30 nəfərdən çox partiya üzvü olan ilk təşkilatlarda isə İdarə Heyəti, sədr və sədrin müavinləri seçilir.

6. İnzibati ərazi bölgüsü üzrə ilk partiya təşkilatları rayon (şəhər) təşkilatlarında birləşirlər.

7. Rayon (şəhər) təşkilatlarının ali orqanı müəyyən edilmiş kvota əsasında ilk partiya təşkilatlarından seçilmiş nümayəndələrin iştirakı ilə iki ildə bir dəfə keçirilən konfransdır. Konfrans nümayəndələrin əksəriyyəti iştirak etdikdə səlahiyyətliyə.

8. İlk partiya təşkilatlarından konfransa nümayəndəlik norması YAP rayon (şəhər) təşkilatı şurasının iclasında müəyyən edilir.

9. Rayon (şəhər) təşkilatlarının qeydiyyatında olan üzvlərin 1/3 hissəsinin tələbi və ya rayon (şəhər) şurasının qərarı ilə növbədənəknar konfrans çağırıla bilər.

10. Konfrans iki il müddətinə rayon (şəhər) təşkilatının sədrini, şura üzvlərini, nəzarət-təftiş qrupunu seçir.

11. Şura rayon (şəhər) təşkilatlarının konfranslar arası müddətdə rəhbər orqanıdır. Onun iclasları üç ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir. Rayon (şəhər) təşkilatının şuralarının iclasları Şura üzvlərinin yarısından çoxu iştirak etdikdə səlahiyyətliyə.

Şura rayon (şəhər) partiya təşkilatının cari rəhbərliyinin həyata keçirilməsi üçün rayon (şəhər) təşkilatının İdarə Heyətini, sədr müavinlərini seçir. İdarə Heyətinin iclasları ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir.

12. YAP rayon (şəhər) təşkilatının sədri partiyanın proqram məqsədlərini və vəzifələrini, rəhbər orqanlarının qərarlarının həyata keçirilməsi işini təşkil edir, partiyayı yerli ictimai və siyasi təşkilatlarla, hakimiyyət orqanları ilə əlaqələrdə təmsil edir.

Partiyanın rayon (şəhər) təşkilatının sədri müəyyən səbəblər üzündən fəaliyyətini dayandırdıqda, onun səlahiyyətlərini İdarə Heyətinin qərarı ilə sədr müavinlərindən biri icra edir.

13. İlk partiya təşkilatlarının, rayon (şəhər) şuraları üzvlərinin, rayon (şəhər) konfransları nümayəndələrinin 2/3 hissəsi özlərinin seçkiləş orqanlarına və sədrinə qarşı etimadsızlıq göstərməklə onları yenidən seçə bilərlər.

Seçkiləş orqanlar onları seçən yığıncaq və konfrans qarşısında məsuldur.

V. PARTIYANIN RƏHBƏR ORQANLARI

Maddə 1. Partiyanın rəhbər orqanları aşağıdakılardır:

- Qurultay
- Siyasi Şura
- İdarə Heyəti

Maddə 2. Partiyanın ali orqanı dörd ildən bir çağırılan qurultaydır. Zəruri hallarda Siyasi Şuranın və ya partiya üzvlərinin üçdə birinin tələbi ilə növbədənkonar qurultay çağırıla bilər.

Qurultaya nümayəndəlik norması Siyasi Şura tərəfindən müəyyən olunur.

Rayon (şəhər) konfransları tərəfindən seçilmiş nümayəndələrin əksəriyyəti iştirak etdikdə qurultay səlahiyyətli hesab olunur. Qurultayın çağırılma müddəti, nümayəndəlik norması və gündəlik qurultayın başlanmasından azı bir ay əvvəl Siyasi Şuran tərəfindən elan edilir.

Maddə 3. Qurultay:

- partiyanın rəhbər orqanlarının hesabatlarını dinləyir və təsdiq edir;
- partiyanın Nizamnaməsini və Proqramını qəbul edir, ona dəyişikliklər, əlavələr edir;
- partiyanın sədrini seçir;
- partiyanın strateji fəaliyyət istiqamətlərini müəyyən ləşdirir;
- qurultayın müəyyən etdiyi sayda Siyasi Şura və Mərkəzi Nəzarət-Təftiş Komissiyası üzvlərini seçir;
- partiyanın Nizamnaməsindən və Proqramından irəli gələn digər məsələləri həll edir.

Proqram və Nizamnamə ilə əlaqədar qərarlar iştirak edən nümayəndələrin üçdə ikisinin səs çoxluğu, digər məsələlərə aid qərarlar isə sadə səs çoxluğu ilə qəbul olunur.

Maddə 4. Siyasi Şura qurultaylararası dövrdə partiyanın fəaliyyətinə rəhbərlik edir. Siyasi şuranın iclasları zəruri hallarda, lakin altı ayda bir dəfədən az olmamaqla çağırılır.

Siyasi Şura:

- partiyanın siyasi fəaliyyət taktikasını hazırlayır;
- partiyanın qurultayını çağırmaq haqqında qərar qəbul edir;
- sədrin təklifi ilə onun müavinlərini və icra katibini seçir;
- İdarə Heyətini seçir, onun fəaliyyətinə dair məruzəyə baxır və təsdiq edir;
- daimi və müvəqqəti komissiyalar yaradır, onların əsasnamələrini təsdiq edir, fəaliyyətlərini əlaqələndirir;
- Gənclər Birliyi və Qadınlar Şurasını, digər partiya-daxili strukturları yaradır və onların əsasnamələrini təsdiq edir;

- partiyanın rayon (şəhər) və ilk partiya təşkilatları haqqında əsasnamələri təsdiq edir;
- partiyanın beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində əsas fəaliyyət istiqamətlərini müəyyənləşdirir;
- zəruri hallarda idarə heyətinin təqdimatı ilə yerli orqanların fəaliyyətini dayandırır, onları buraxır, yenedən təşkil edir;
- Nizamnamədən irəli gələn digər məsələləri həll edir.

Maddə 5. İdarə Heyəti Siyasi Şuranın iclasları arasındakı dövrdə partiyanın fəaliyyətinə rəhbərlik edir. Onun iclasları ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir.

İdarə Heyəti:

- partiyanın daxili həyatı və siyasətinin təxirəsalınmaz məsələlərinə baxır;
- partiyanın Siyasi Şurasının iclaslarını təşkil edir;
- bəyanatlarla və müraciətlərlə çıxış edir;
- partiyanın büdcəsinin formalaşdırılması və istifadəsi ilə bağlı qərar qəbul edir;
- partiya adından bağlanmış sazişləri təsdiq edir;
- ərazi və digər təşkilatların, yerli şöbələr yaradılması haqqında təsis iclaslarının qərarlarını təsdiq edir;
- partiya kollektiv üzvlərin qəbulu barədə qərarlar verir;
- dövlət orqanları və ictimai-siyasi təşkilatlarla qarşılıqlı əlaqələr yaradır;
- İcra Aparatının strukturunu və iş planını təsdiq edir;
- Partiya sədrinin təqdimatı ilə İcra katibinin müavinlərini təsdiq edir;
- Nizamnamədən irəli gələn digər məsələləri həll edir.

Maddə 6. Partiyanın sədri:

- partiyanın Proqram və Nizamnaməsinin məqsəd və vəzifələrinə uyğun partiya ümumi rəhbərlik edir;

- Siyasi Şuraya və İdarə Heyətinə rəhbərlik edir;
- dövlət orqanlarında, yerli və beynəlxalq təşkilatlarda, respublikada və xaricdə partiyayı təmsil edir;
- partiya adından sənədləri imzalayır;
- müstəsna hallarda seçkili partiya orqanlarına kooptasiya edir;
- zəruri hallarda öz səlahiyyətini müvəqqəti olaraq müavinlərindən birinə, yaxud icra katibinə həvalə edir;
- Nizamnaməyə müvafiq olaraq digər vəzifələri yerinə yetirir.

Maddə 7. İcra katibi:

- partiyanın Mərkəzi Aparatına rəhbərlik edir;
- İdarə Heyətinin iclaslarını təşkil edir, onun gündəliyini müəyyən edir və partiya sədri olmadığı hallarda iclasa rəhbərlik edir;
- İdarə Heyətinin təsdiq etdiyi iş planı əsasında partiya operativ rəhbərliyi həyata keçirir;
- ştatlı işçilərdən, habelə müqavilə əsasında işləyən şəxslərdən ibarət partiyanın icra aparatını formalaşdırır;
- yerli təşkilatların icra aparatlarının fəaliyyətini əlaqələndirir;
- təsdiq olunmuş büdcə daxilində partiyanın cari maliyyə məsələlərini həll edir.

Maddə 8. Mərkəzi Nəzarət-Təftiş Komissiyası Siyasi Şuranın təsdiq etdiyi “Mərkəzi Nəzarət-Təftiş komissiyası haqqında Əsasnamə”yə uyğun fəaliyyət göstərir.

VI. PARTIYANIN HÜQUQİ STATUSU

Maddə 1. Partiya hüquqi şəxsdir. Partiyanın adı yazılmış dairəvi möhürü və ştamplı, özünün rəmzi, digər rekvizitləri, banklarda hesablaşma hesabı və digər hesabları vardır.

Maddə 2. Partiyanın mülkiyyətinə binalar, qurğular, nəqliyyat vasitələri, səhmlər, qiymətli kağızlar və onun fəaliyyətinin maddi təminatı üçün zəruri olan digər əmlak daxil ola bilər.

Maddə 3. Partiyanın büdcəsi manat və xarici valyuta vəsaiti ilə, üzvlük haqları, ianə, subsidiya, sərgi və başqa tədbirlərdən əldə edilən gəlir, nəşriyyat fəaliyyəti, qanunla qadağan olunmayan digər gəlirlər hesabına formalaşır.

Üzvlük haqqının məbləğini Siyasi Şura müəyyən edir.

Maddə 4. Qanunvericiliyə uyğun olaraq partiyanın nəşriyyatı, mətbəələri, mətbuat orqanları və digər kütləvi informasiya vasitələri ola bilər.

Maddə 5. Partiyanın fəaliyyəti qurultayın qərarı ilə, iştirak edən nümayəndələrin ən azı üçdə iki hissəsinin səsi əsasında və ya Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində nəzərdə tutulan digər hallarda dayandırıla bilər.

Maddə 6. Partiyanın fəaliyyəti dayandırıldıqda onun əmlakının taleyi "Siyasi partiyalar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq həll edilir.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ PROQRAMI

1999-cu il dekabrın 21-də YAP-ın I qurultayında qəbul olunmuşdur

XX əsrin sonunda Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsi mühüm tarixi hadisədir. Yeni tarixi inkişaf mərhələsinə qədəm qoyan Azərbaycan Respublikasının bütün vətəndaşları qarşısında dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətin formalaşdırılması, respublikanın ərazi bütövlüyünün bərpası, milli maraqlarımıza uyğun olaraq Dağlıq qarabağ probleminin həlli, ölkə əhalisinin dinc və fəxrli həyat şəraitində yaşamasını təmin etmək kimi mühüm tarixi vəzifələr durur.

Yeni Azərbaycan Partiyası bu vəzifələri həyata keçirilməsini özünün siyasi strategiyasının əsas məqsədi hesab edir. Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi keçmiş Sovetlər İttifaqında və bütün dünyada gedən tarixi proseslərin məntiqi nəticəsi olub Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Dövlət müstəqilliyinin qorunması və möhkəmləndirilməsi, Azərbaycanda demokratik hüquqi dövlətin və vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması vəzifələri ardıcıl və məqsədyönlü siyasətin həyata keçirilməsini və bu məqsədlə ölkənin bütün ictimai-siyasi qüvvələrindən, intellektual və sosial-iqtisadi potensialından səmərəli şəkildə istifadə olunmasını tələb edir.

YAP-ın təsis olunduğu 1992-ci ildən keçən dövr ərzində həm Azərbaycan dövləti, həm də partiya öz inkişafında mühüm irəliləyişlərə nail olmuşdur. Azərbaycan keçmiş SSRİ-nin yarımmüstəqil bir respublikasından dünya birliyinin bərabərhüquqlu üzvünə, müstəqil, demokratik dövlətə çevrilmişdir. Ölkədaxili proseslər nizamlanmış,

daxili çəkişmələrə, hakimiyyətsizliyə, anarxiyaya, etnik və milli münaqişələrə, hakimiyyət uğrunda silahlı mübarizəyə və vətəndaş qarşıdurmasına son qoyulmuş, sağlam əsaslar üzərində ictimai-siyasi sabitlik yaradılmışdır. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılması, əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarının qorunması sahəsində mühüm addımlar atılmışdır.

Demokratik prinsiplərə və dünyanın sivil dövlətlərinin təcrübələrinə söykənərək çoxpartiyalı sistem əsasında ilk dəfə olaraq parlament seçkiləri keçirilmiş və referendum yolu ilə müstəqil dövlətimizin ilk Konstitusiyası qəbul edilmişdir. Cəmiyyətin siyasi, iqtisadi və mədəni sahələrinin mütərəqqi inkişafına nail olmaq məqsədi ilə çoxşaxəli demokratik islahatlar aparılmışdır. Böyük tarixi əhəmiyyəti olan və gələcəyə istiqamətlənmiş bu mühüm nailiyyətlər Yeni Azərbaycan partiyasının sədri, Respublika Prezidenti Heydər Əliyevin rəhbərliyi və partiyanın yaxından iştirakı ilə əldə edilmişdir.

Bu müddət ərzində beynəlxalq aləmdə mürəkkəb ictimai-siyasi proseslər müşahidə olunmuş və dramatik hadisələr baş vermişdir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, milli təhlükəsizliyini qorumaq, pozulmuş ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün siyasi hakimiyyət tərəfindən çoxtərəfli, ardıcıl və səmərəli xarici siyasət kursu həyata keçirilmişdir.

Keçən dövr ərzində dövlətin və cəmiyyətin müxtəlif sahələrində baş vermiş dəyişikliklərin və bu sahədə qazanılmış təcrübənin dərinlən təhlili nəticəsində müəyyənləşdirilən daxili və xarici siyasətin prioritetləri və partiya fəaliyyətinin əsas istiqamətləri öz əksini bu Proqramda tapmışdır.

I. PARTİYANIN ƏSAS İDEOLOJİ PRİNSİPLƏRİ

Yeni Azərbaycan Partiyası qarşısına qoyduğu vəzifələrin həllinə nail olmaq məqsədi ilə öz fəaliyyətində aşağıdakı ideoloji prinsiplərə əsaslanır:

Müstəqil dövlətçilik prinsipi: Yaşadığımız tarixi dövrün realıqları müstəqil dövlət quruculuğu prosesində xalqın iradəsini əsas imperativ kimi qəbul etməyi, intellekt azadlığına, peşəkarlığa, sərəştəliyə əsaslanıb əhalinin bütün səylərini birləşdirməklə sosial yönümlü iqtisadiyyata arxalanan demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurmağı tələb edir. Yalnız güclü, qüdrətli, müstəqil dövlət sayəsində xalqımızın tarixi arzularını reallaşdırma və onun tələyüklü məsələlərini həll edə bilərik. Odur ki, müstəqil, güclü və qüdrətli dövlətçilik Yeni Azərbaycan Partiyasının birinci əsas prinsipidir.

Qanunçuluq prinsipi: Hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti hakimiyyətin qanunverici, icraedici və məhkəmə qollarına bölünməsinə və onlar arasında bir-birini tamamlayan qarşılıqlı münasibətlərin yaradılmasını tələb edir. Sivil, demokratik dövlətin fundamental əsaslarından birini təşkil edən bu əsas prinsip ictimai praktikada reallaşdırılmadan qanunların aliliyi, idarəetmədə peşəkarlığın üstünlüyü və dövlət idarəçiliyinin mükəmməlliyi təmin edilə bilməz. Nəticədə ictimai həyatda prinsipsizlik, sosial ədalətin pozulması, ayrı-ayrı qrupların mənafələrinin milli maraqları üstələməsi baş verər ki, bu da cəmiyyətdə nizamsızlığa və xaosla qeyri-sivil idarəetmə formalarına gətirib çıxarar.

Yaxşı hökumət o hökumətdir ki, o nəinki insanları xoşbəxt etmək istəyir, həm də buna hansı yolla nail

olmağı bilir və bunu həyata keçirməyə qadirdir. Buna görə də dövlətdə Prezidentdən tutmuş adi vətəndaşa qədər hamı qanun qarşısında bərabər hüquqlara malik olmaqla ümummilli mənafeləri rəhbər tutmalı, siyasi, iqtisadi, hüquqi və ictimai normalara tabe olmalı, onlara riayət etməlidir.

Sivil cəmiyyətlərdə demokratik idarəetmə münasibətlərinin mövcudluğu vətəndaşların iqtisadi, siyasi, sosial, mədəni hüquqlarının müdafiəsində böyük rol oynayır. Dünya praktikası sübut edir ki, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətində qanunun aliliyi qorunur və ictimai həyatda hüquqi normalara hörmət etməklə, vətəndaş birliyi yaranır. Məhz bu baxımdan bizim uğrunda mübarizə apardığımız əsas amallardan biri cəmiyyətdə qanunun aliliyini qorumaq, yalnız qanunlar çərçivəsində insanların və hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətini tənzimləməkdir. Buna görə də partiyanın ikinci əsas prinsipi qanunçuluqdur.

Azərbaycançılıq, vətənçilik prinsipi: Yeni Azərbaycan Partiyası dilindən, dinindən, etnik və sosial mənşəyindən asılı olmayaraq Azərbaycan dövlətinə və onun qanunlarına tabe olan, ölkəmizdə və onun həüdudlarından kənarda yaşayan bütün Azərbaycan vətəndaşlarını Azərbaycan xalqı, Azərbaycanı isə onların ümumi, bölünməz Vətəni, doğma yurdu hesab edir.

Partiyamız Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərinin, adət-ənənələrinin, milli əxlaqi mentalitetinin, dilinin, dininin qorunmasını hamı üçün ümumi Vətən hesab olunan və xalqımızın dövlətçilik hisslərini, dövlət rəmzini yaşadan vahid Azərbaycan dövləti ilə bağlayır.

Azərbaycan dövləti bizim milli varlığımızın, birliyimizin, dinc və firavan həyatımızın təmin edilməsinin, hər

kəsin hüquq və azadlıqlarının qorunmasının yeganə, etibarlı vasitəsidir. Odur ki, partiyanın üçüncü əsas prinsipi özündə milli, mənəvi və ümumbəşəri dəyərləri əks etdirən Azərbaycançılıq və Vətənçilikdir.

Varislik, yaradıcı təkamül prinsipi: Tarix bizə güclü, demokratik, müstəqil dövlət qurmaq, xalqımıza firavan, dinc həyat bəxş etmək, planetimizin sivil birgəyaşayış sisteminə qatılmaq üçün geniş imkan yaratmışdır. Bundan istifadə etməmək gələcək nəsillər qarşısında bağışlanmaz səhv olardı.

Yeni cəmiyyət quruculuğunda tarixin ibrət dərslərindən nəticə çıxarıb keçmişin obyektiv, yaradıcı-konstruktiv istiqamətdə tənqid və təhlil olunması zəruridir. Bu məsələdə nihilizmə yuvarlanaraq keçmişə nifrət hissinədən çıxış etmək cəhdləri yolverilməzdir.

Biz sağlam düşüncənin qüdrətinə, cəmiyyətin inkişaf qanunauyğunluqlarını nəzərə alaraq islahatların təkamül yolu ilə aparılmasının düzgün yol olduğuna inanırıq və "inqilabi dağıntılar" vasitəsi ilə həyata keçirilən hər bir dəyişikliyi rədd edirik.

Bununla əlaqədar partiyanın dördüncü əsas prinsipi özündə milli-mənəvi dəyərlərin ümumbəşəri dəyərlərlə zənginləşməsinə və onların yaradıcı təkamül yolu ilə inkişafını ehtiva edən varislikdir. Dövlətçiliyin varislik və yaradıcı təkamül prinsipinə əsaslanması həm cəmiyyətin, həm də ictimai şüurun inkişaf qanunauyğunluqlarından irəli gələn tələbatın qüdrətli vasitəsinə çevrilir.

Konstruktiv əməkdaşlıq, vətəndaş həmrəyliyi prinsipi: Cəmiyyətimizin yeniləşməsi naminə Azərbaycan vətəndaşlarının qarşısında duran ali məqsədlərdən birini sağlam qüvvələr arasında vətəndaş həmrəyliyinə və konsensusa nail olmaq, dövlətçiliyin

möhkəmləndirilməsi naminə istənilən qarşıdurmanı rədd edərək şəxsi, qrup maraqlarını aradan qaldırmaq təşkil edir.

Buna görə də partiyanın beşinci əsas prinsipi vətəndaş həmrəyliyinə nail olmaq üçün Azərbaycanda fəaliyyət göstərən mütərəqqi və sağlam mövqeyə malik olan ictimai təşkilatlarla və partiyalarla fəal və konstruktiv əməkdaşlıq etməkdən, milli maraqlarımızın qorunması naminə bütün səviyyələrdə ümumi mənafeləri uyğunlaşdırmaqdan, başqa əqidədə olanlarla vicdanlı və açıq dialoqa hazır olmaqdan ibarətdir.

Sosial ədalət prinsipi: İnsanlar eyni ağıla, zəkaya, fiziki və mənəvi keyfiyyətlərə malik olmadığı kimi, cəmiyyətdə və həyatda da eyni mövqeyə və imkana malik deyildirlər. Hüquqi dövlətdə də hər bir insan özünün fərdi keyfiyyətlərindən də hər bir insan özünün fərdi keyfiyyətlərindən asılı olaraq hamı üçün yaradılan bərabər şəraitdən, qanun və imkanlar qarşısındakı bərabərlikdən məharətlə istifadə edib maddi və mənəvi tələbatlarını eyni dərəcədə ödəyə bilmir. Lakin sosial yönümlü iqtisadiyyata malik olan dövlətlərdə dövlət vergi, sosial və məqsədli yardım mexanizmlərindən istifadə edərək, cəmiyyətin ən imkanlı təbəqələrinin imkansızlara yardımını və onların yaşayışı üçün minimum həyat şəraitinin təmin olunmasını təşkil edir. Belə cəmiyyətlərdə sosial sabitliyə nail olmaq, humanizm və ədalət prinsiplərini qorumaq dövlətin siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir.

Yeni Azərbaycan Partiyasının məqsədlərindən birini təşkil edən sosial dövlət yaratmaq ideyası sosial ədaləti partiyanın altıncı əsas prinsipinə çevirir.

II. YAXIN DÖVR ÜÇÜN PARTIYA FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Yeni Azərbaycan Partiyası bəyan etdiyi prinsipləri rəhbər tutaraq qarşısında duran ali məqsədlərə nail olmaq üçün yaxın müddətdə öz fəaliyyətini aşağıdakı əsas istiqamətlər üzrə müəyyənləşdirir:

1. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, milli təhlükəsizliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması, ölkəmizin beynəlxalq aləmdə layiqli yer tutması sahəsində YAP-ın əsas fəaliyyət istiqamətləri:

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü qorumaq, beynəlxalq aləmdə onun layiqli yer tutmasına çalışmaq, bütün dünyada sülh, tərəqqi və xoşməramlı əməkdaşlıq uğrunda mübarizə aparmaq YAP-ın fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən birini təşkil edir.

a) Milli Təhlükəsizlik və milli maraqların qorunması: Azərbaycan xalqının və dövlətinin milli maraqları baxımından əldə edilən əsas sərvət onun müstəqil dövlətçiliyidir. Milli maraqlarımızın əsasını təşkil edən bu sərvətin - müstəqilliyimizin qorunması və möhkəmləndirilməsi istiqamətində görüləcək işlər qarşıdakı mərhələdə partiyanın fəaliyyətinin əsasında dayanacaq. Azərbaycanın milli təhlükəsizliyinin təmin edilməsinin mühüm tərkib hissəsini dünya birliyində bərabərhüquqlu əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsini nəzərdə tutan xarici siyasətin aparılması təşkil edir. Xarici siyasətdə əsas prioritet milli maraqlarımızın təmin olunmasına və ölkəmizin dünyanın aparıcı dövlətləri ilə qarşılıqlı əlaqələrinin inkişaf etdirilməsinə verilir.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin milli mənafeələrinin müdafiəsi və onun təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ölkənin siyasi, hərbi, iqtisadi, mədəni və sosial maraqlarının

qorunmasını, dünya birliyinin siyasi, iqtisadi strukturlarında bərabərhüquqlu iştirakını nəzərdə tutur.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi, malik olduğu təbii sərvətləri, geopolitik üstünlükləri xalqımızın milli sərvətidir və hər bir Azərbaycan vətəndaşı kimi YAP üzvləri də Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü qorumağı özünün birinci dərəcəli vəzifəsi hesab edir.

Partiya müstəqil dövlətimizin təhlükəsizliyi məsələlərində Avropa təhlükəsizlik qurumları ilə əməkdaşlığa və Avropa Təhlükəsizlik sisteminə inteqrasiyaya böyük əhəmiyyət verir.

b) Dağlıq Qarabağ üzərində Konstitusiya səlahiyyətlərinin bərpası edilməsi: XX əsrin sonunda yenidən dövlət müstəqilliyi qazanmış Azərbaycan Respublikası müəyyən xarici dövlətlərin himayə etdiyi qonşu Ermənistan tərəfindən hərbi təcavüzə məruz qalmış, ərazisinin 20%-dən çoxu işğal olunmuş və bir milyon əhalisi məcburi köçkün və qaçqın vəziyyətinə salınmışdır.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin və Dağlıq Qarabağ probleminin sülh yolu ilə tənzimlənməsi, işğal olunmuş ərazilərin azad edilməsi, dövlətin ərazi bütövlüyünün bərpası, Ermənistan tərəfindən törədilən hərbi təcavüzün ağır nəticələrinin aradan qaldırılması, qaçqınların və məcburi köçkünlərin öz doğma torpaqlarına qaytarılması Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindəndir.

Münaqişənin sülh yolu ilə tənzimlənməsi və dövlətin ərazi bütövlüyünün bərpası ilə bağlı YAP özünün çoxşaxəli fəaliyyətini bundan sonra da davam etdirəcək.

Milli separatizmin, yerliçiliyin və milli məhdudluğun hər cür təzahürlərinə qarşı ardıcıl mübarizə aparmaq, çox-

millətli dövləti hər vasitə ilə möhkəmləndirib inkişaf etdirmək partiyanın əsas vəzifələrindən biridir.

c) Ordunun gücləndirilməsi, ölkənin müdafiə potensialının inkişafı: Partiya hesab edir ki, Azərbaycan Respublikasının müdafiə qüdrəti xalqın dinc quruculuq əməyi üçün etibarlı təminat yaradan ordunun yüksək hazırlıq səviyyəsində saxlanması ilə bağlıdır. Silahlı Qüvvələrin döyüş hazırlığının hər vasitə ilə artırılması, ordu və donanma heyətinin dövlət müstəqilliyini və ərazi bütövlüyünü müdafiə etməyə hazırlıq ruhunda tərbiyə edilməsi, bütün Azərbaycan vətəndaşlarının sayıqlığının yüksəldilməsi bundan sonra da partiyanın və dövlətin ən mühüm vəzifələrindən biri olaraq qalmalıdır.

Ordunun struktur quruluşunun təkmilləşdirilməsi, dünya təcrübəsindən istifadə olunmaqla, onun daha çevik idarə edilməsi və silahlı qüvvələrin texniki təchizatının modernləşdirilməsi mütəmadi olaraq həyata keçirilməlidir.

Ordu işinə sədaqətli, hər cür fiziki, mənəvi hazırlığa malik olan əsgər və hərbi qulluqçuların yetişdirilməsi, vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması, orduda mənəvi mühitin sağlamlaşdırılması və onun nüfuzunun qorunması ümumxalq işi səviyyəsinə qaldırılmalıdır.

c) Xarici siyasət və beynəlxalq əlaqələr: Müasir dünya öz ziddiyyətləri, müərkəbliyi, beynəlxalq əlaqələrin dinamikliyi ilə səciyyələnir. Dövlətlər arasında ortaqların mənafələri əks etdirən çoxərəfli iqtisadi, siyasi, elmi-texniki və strateji əlaqələr yaranır. Ölkələrin və xalqların qarşılıqlı bağlılığı getdikcə artır. Bütün bunlar həm xarici, həm də daxili siyasət sahəsində dövlətin qarşısına yeni-yeni tələblər qoyur.

Yeni Azərbaycan Partiyası xarici siyasət sahəsində beynəlxalq aləmdə sülh, sosial tərəqqi və xoşməramlı

əməkdaşlıq uğrunda mübarizə aparan mütərəqqi qüvvələrlə sıx əlaqələr qurulmasını, bütün dövlətlərlə bərabər hüquqlu, qarşılıqlı münasibətlər yaradılmasını, Azərbaycan xalqının möhkəm sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşamaq, dinc quruculuqla məşğul olmaq imkanının təmin edilməsini zəruri hesab edir.

Partiya dünya miqyasında sülh, sosial tərəqqi və azadlıq, müstəqillik, xoşməramlı əməkdaşlıq istəyən qüvvələrin birgə səylərini bəşəriyyətin xoş gələcəyinin rəhni hesab edir.

SSRİ-nin dağılması nəticəsində yaranmış coğrafi-ərazi-siyasi reallıqlara hörmət edilməsi Qafqaz regionunda, eləcə də başqa regionlarda sabitlik üçün zəruri şərtidir. YAP bu reallıqları hər cür etnik, separatçı bəhanələrlə təftiş edib dəyişdirmək cəhdlərinin qəti əleyhinədir. Partiya iqtisadi və siyasi maraqları müxtəlif olan dövlətlər arasındakı münaqişələrin dinc yolla aradan qaldırılmasını vacib hesab edir.

YAP qarşıdakı mərhələdə müstəqil dövlətimizin, xalqımızın milli mənafeələrinin və strateji maraqlarının, milli təhlükəsizliyinin qorunması, ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi üçün xarici siyasətin əsas istiqamətlərindən biri kimi ölkəmizin Avropa və Avroatlantik siyasi, iqtisadi və təhlükəsizlik məkanına inteqrasiyasına üstünlük verir. Partiya BMT, ATƏT, NATO, Avropa Şurası, Avropa Birliyi, MDB, İslam Konfransı təşkilatı, Türkdillli dövlətlər birliyi və bu kimi digər nüfuzlu beynəlxalq, regional təşkilatlarla fəal əməkdaşlığı genişləndirməyi, bu qurumlarda hər bir dövlətin inkişafına, təhlükəsizliyinə və tərəqqisinə xidmət edəcək yeni-yeni imkanların yaranması məqsədi ilə geniş fəaliyyət göstərməyi zəruri hesab edir.

Partiya eyni zamanda Azərbaycanın bütün qonşu və regional dövlətləri, planetimizin bütün ölkələri və xalqları ilə bərabər hüquqlu, qarşılıqlı, faydalı əlaqələrin qurulmasını və qabaqcıl ölkələrin demokratik cəmiyyət quruculuğu, iqtisadi inkişaf, sosial siyasət sahəsində qazandıqları təcrübələrdən bəhrələnməsini və onların ölkəmizdə səmərəli şəkildə tətbiq edilməsini daim diqqət mərkəzində saxlayacaqdır.

Partiya xarici siyasətdə dövlətlərin bir-birinin daxili işlərinə qarışmamağı və hər bir xalqın milli mənafeələrinə qarşılıqlı hörmət etməyi, beynəlxalq hüquq və prinsiplər əsasında dövlətlər arasında mümkün qədər daha da çox qarşılıqlı etimad yaratmağı, ortaq mənafeləri qorumağı nəzərdə tutan dövlətlərarası münasibətlərin inkişafını zəruri hesab edir.

2. PARTIYANIN DAXİLİ SIYASƏT STRATEGİYASI

a) Cəmiyyətin siyasi sisteminin inkişaf etdirilməsi:

Müasir mərhələdə YAP-ın daxili siyasət strategiyasının əsasında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının təsbit etdiyi bütün hüquq və azadlıqların, hüquqi normaların qorunması, cəmiyyətin sosial-siyasi sisteminin dinamik inkişafının təmin edilməsi, müstəqil dövlətçilik ideyalarının, qanunçuluğun, siyasi plüralizm və demokratik dəyərlərin hərtərəfli müdafiəsi dövlətin və ictimai həyatın idarə olunmasının səmərəli mexanizminin, demokratik siyasi mədəniyyətin formalaşdırılması dayanır.

Azərbaycan cəmiyyətinin siyasi sisteminin əsasını siyasi hakimiyyətin üç müstəqil qolunun qarşılıqlı əlaqəsi əsasında fəaliyyət göstərən dövlət hakimiyyəti təşkil edir.

Hər üç hakimiyyət qanadının imkanlarından istifadə edərək müstəqil, demokratik, güclü Azərbaycan dövlətini inkişaf etdirib möhkəmləndirmək, qanunçuluğu dönməz həyat normasına çevirmək, dövlətin yaradıcı, qurucu rolunu get-gedə daha dolğun şəkildə aşkara çıxarmaq və təmin etmək partiyanın siyasətində ümdə məsələlərdəndir.

Partiya siyasi hakimiyyətin əsas qanadlarından biri olan Milli Məclisin fəaliyyətinin güclənməsinə, bütün xalqın və ayrı-ayrı siyasi partiyaların ön layiqli və nüfuzlu nümayəndələrinin bu orqana seçilməsinə, qanunverici hakimiyyətin nüfuzunun, işinin səmərəliliyinin artırılmasına və qanunvericilik işinin ardıcıl surətdə təkmilləşdirilməsinə böyük önəm verir.

Partiya Milli Məclisin fəaliyyətində bütün məsələlərin azad, işgüzar şəraitdə müzakirəsinə, qanunların qəbul edilməsi mexanizminin daha da təkmilləşdirilməsinə çalışır.

Partiya icra hakimiyyəti funksiyasını həyata keçirən prezident idarəetmə formasının daha da gücləndirilməsinə, icra hakimiyyəti sisteminin və onun idarə edilməsinin getdikcə təkmilləşməsinə, xalqın maddi və mənəvi ehtiyaclarının daha dolğun şəkildə təmin edilməsi tələblərinə xüsusi əhəmiyyət verir.

Partiya dövlətin və ictimai həyatın hüquqi əsaslarının möhkəmləndirilməsinə, qanunlara və hüquqi normalara dönmədən əməl edilməsinə nəzarəti həyata keçirən məhkəmə hakimiyyətinin işinin dünya təcrübəsi əsasında daha təkmil, sivil, şəkildə qurulmasına və bu sahədə mövcud olan problemlərin tezliklə aradan qaldırılmasına ciddi səy göstərir.

Partiya hüquqi, demokratik dövlət quruculuğu sahəsində xalqın iradəsinin nəzərə alınması mexanizminin hazırlanmasına və tətbiq edilməsinə, funksiyaların

və səlahiyyətlərin müasir idarəetməyə xas olan tərzdə müəyyənləşdirilməsinə, siyasi və hüquqi məsuliyyətin artırılmasına, kadrların seçilib-yerləşdirmə mexanizminin təkmilləşdirilməsinə çalışır.

Partiya ölkənin idarə olunmasında demokratik prinsiplərin tətbiqinə, siyasi plüralizmə, xalqın iradəsi əsasında formalaşan demokratik siyasi sistemin dönmədən inkişafına, vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının, ictimai qurumların və təşkilatların formalaşdırılması və fəal şəkildə dövlət quruculuğu işinə cəlb edilməsinə çalışır.

Partiya yerli özünüidarəetmənin qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi və bələdiyyələrin demokratik prinsiplər vasitəsilə formalaşdırılması prosesində təsirli tədbirlərin görülməsini zəruri hesab edir.

Əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarının qorunmasının mövcud normativ hüquqi aktlara, beynəlxalq standartlar, Azərbaycan Respublikasının qoşulduğu beynəlxalq konvensiya və sazişlərə tam uyğunluğunun təmin edilməsi partiyanın daim diqqət mərkəzində olacaqdır.

Yeni Azərbaycan Partiyası azad cəmiyyət, azad insan və azad düşüncə prinsipini rəhbər tutan vətəndaş cəmiyyətinin formalaşdırılmasını daxili siyasətin əsas istiqamətlərindən biri kimi qəbul edir.

Partiya insanlardan fəal vətəndaşlıq mövqeyi tutmağı, müstəqil və sərbəst düşünməyi, milli-mənəvi dəyərlərin, adət-ənənələrin qorunması və ümumbəşəri dəyərlərlə daha da zənginləşdirilməsi məqsədilə yaradılan ictimai təşkilatların, hərəkatların və birliklərin işində yaxından iştirak etməyi vacib hesab edir.

Partiya insanlarda demokratik düşüncə tərzini formalaşdırmaqla hüquqi dövlətlə vətəndaş cəmiyyəti arasında qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsinə və inkişafına çalışır.

Yeni Azərbaycan Partiyası əsas mövqelər üzrə razılıq əldə olunan bütün ictimai təşkilatlarla və partiyalarla fəal əməkdaşlıq etməyi özünün əsas prinsiplərindən biri hesab edir. Partiyanın bu yönündə əsas şüarı-müxalifət naminə müxalifət olmaqdır və hansı sahədə fəaliyyət göstərməsindən asılı olmayaraq, xalqa, dövlətə xidmət göstərməkdir.

Partiya seçkilərdə bütün siyasi partiyalara, mülki və təndəşlərə eyni hüquqi şərait yaradılmasını, ayrı-seçkiliyin hər hansı bir formasının yolverilməz olduğunu bəyan edərək seçki qanunvericiliyinin və praktikasının daim təkmilləşdirilməsini əsas vəzifələrdən biri hesab edir.

Dünyəvi dövlət quruculuğu yolunu seçmiş Azərbaycanda müxtəlif dinlərin azad yaşaması, dini etiqad azadlığı, dinin dövlətdən ayrı olması ilə bərabər, Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin, dilinin, dininin, adət-ənənələrinin, mədəni varlığının kənar və yad təsirlərdən qorunması daim partiyanın diqqət mərkəzindədir.

b) İqtisadi siyasət: İqtisadiyyat hər bir dövlətin mövcudluğunun əsası kimi onun fəaliyyətinin başlıca sahəsi hesab olunur. Güclü iqtisadiyyat vətəndaşların maddi, mənəvi sosial cəhətdən zəngin və firavan həyat şəraitində yaşamasını təmin edir.

Partiya hesab edir ki, Azərbaycan zəngin intellektual potensiala, əsaslı istehsal fondlarına və böyük işçi qüvvəsinə malikdir. Bütün bunlardan Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmləndirmək və əhalinin həyat səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün səmərəli istifadə olunmalıdır.

Partiya son illərdə ardıcıl və səmərəli şəkildə aparılan iqtisadi və aqrar islahatların bundan sonra da davam etdirilməsi yolu ilə cəmiyyətdə dəyanətli sabitliyi və firəvan həyatı təmin edə biləcək sosial yönümlü bazar iqtisadiyyatının və aqrar iqtisadi münasibətlərin dönmədən inkişaf etdirilməsini, bazar infrastrukturunun formalaşdırılmasını,

Azərbaycanın dünya iqtisadi məkanına inteqrasiyasını özünün ən mühüm vəzifəsi hesab edir.

Dünya ölkələrində mövcud olan elmi-texniki tərəqqidən, qabaqcıl texnologiyalardan geniş istifadə etmək, məhsuldar qüvvələri, təsərrüfat mexanizmlərini, idarəetmə sistemini yeni şəraitə uyğunlaşdıraraq, səmərəli iqtisadiyyata, inkişaf etmiş, yetkin istehsal münasibətlərinə malik iqtisadiyyata keçmək bizim strateji xəttimizdir.

Azərbaycanda struktur və investisiya siyasətinin çevik və operativ idarəciliyini təşkil etmək, onu elmi proqnozlar və iqtisadi proqramlaşdırma üzərində qurmaq yaxın dövr üçün ən vacib məsələlərdən biri kimi gündəlikdə durur.

Xarici investisiyaların ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunması və daxili imkanların səfərbər edilməsi iqtisadi inkişafda mühüm vasitə olaraq qalmalıdır. Keçən beş ildə bağlanmış neft müqavilələr üzrə enerji sektoruna 30 il müddətinə 60 milyard ABŞ dolları həcmində investisiya qoyulmasını partiya bu sahədə gələcək iqtisadi tərəqqinin əsası kimi dəyərləndirir.

Partiya həmçinin, azad rəqabət və mülkiyyət çoxnövüliyünün sərbəst fəaliyyətinin təmin edilməsini, sahibkarlığın stimullaşdırılmasını, iqtisadiyyatın dövlətsizləşdirilməsi yolu ilə dövlətin bilavasitə iqtisadi fəaliyyət funksiyasının getdikcə azaldılmasını dəstəkləyir.

Partiya iqtisadi fəaliyyət sahəsində ölkənin ayrı-ayrı bölgələrinin dinamik inkişafının təmin edilməsi məqsədilə xüsusi və məqsədyönlü regional siyasətin həyata keçirilməsinə ciddi əhəmiyyət verir.

Partiya ölkənin tranzit potensialının genişləndirilməsini, "TRASEKA" proqramı, tarixi "İpək yolu" və s. kimi nəqliyyat kommunikasiya xətlərinin istifadəyə veriləcəyini Azərbaycanın iqtisadi inkişafında böyük rol oynayacaq amil kimi yüksək qiymətləndirir.

Partiyanın həyata keçirmək istədiyi iqtisadi islahatlar prosesində dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi mühüm yer tutur.

Partiya özəlləşdirmə, büdcə-vergi və gömrük siyasəti ilə ölkənin büdcə-vergi mexanizminin daha da təkmilləşdirilməsini, pul-kredit siyasətinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasını, valyuta rejiminin daha da liberallaşdırılmasını, ölkənin ixracat potensialının artırılmasını, xarici ticarətin daha sərbəstləşdirilməsini, bankların sağlamlaşdırılmasını və yenidən qurulmasını iqtisadi siyasət strategiyasının əsasında dayanan mühüm məsələlər hesab edir.

c) Sosial siyasət: Partiya ölkənin iqtisadi inkişafını sürətləndirmək və sosial islahatlar yolu ilə vətəndaşlara layiqli həyat şəraiti yaratmaq, xalqın əmək və ictimai fəallığını artırmaq, ictimai-siyasi sabitliyi qoruyub saxlamaq, insanlara sağlam həyat tərzini aşılamaq üçün fəal və məqsədyönlü şəkildə sosial siyasət aparmağa üstünlük verir.

Keçid dövründə sosial siyasət sayəsində vətəndaşların sosial-iqtisadi fəallığını inkişaf etdirməklə yanaşı, əhalinin aztəminatlı təbəqələrinin dövlət tərəfindən fəal sosial müdafiəsi sistemi yaradılmalıdır. Bu məqsədlə sosial yönümlü müəssisələr üçün əlverişli şərait yaratmağa, sahibkarlıq strukturlarını həmin sahələrin birbaşa maliyyələşdirməsinə, sahibkarların sosial sahəyə qoyduğu vəsaitdən alınan vergiləri azaltmaqla tənzimlənməyə çalışılmalıdır.

YAP-ın sosial siyasət sahəsində strateji inkişaf proqramının qarşısında insana qayğı, onun maddi və mənəvi tələbatlarının ödənilməsi üçün zəruri şəraitin yaradılması, sosial ədalət prinsipinin daim qorunması və müxtəlif sosial qruplar arasında kəskin təbəqələşmənin yumşaldılması durur.

Partiya belə hesab edir ki, hər bir insanın yaxşı yaşamağa haqqı vardır. Zəngin təbii ehtiyatlara malik Azər-

baycan vətəndaşları üçün layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsi ümdə vəzifə olmalıdır.

Partiya əmək haqqı və pensiya təminatı sistemində islahatların aparılmasını, əmək haqqının, pensiyaların, sosial ödəncələrin artırılmasını, yeni iş yerlərinin açılmasını özünün başlıca vəzifələrdən biri hesab edir.

YAP ana və uşaqların, işsiz qadınların, qoca, ahıl və əlillərin, ailə başçısını itirmiş tək imkansız ailələrin sosial müdafiəsini gücləndirməyi, belə vətəndaşlara layiqli təqaüd və müavinətlərin verilməsini və onlara qayğı göstərməyi xüsusi diqqət mərkəzində saxlayır.

Aztəminatlı əhali qruplarının gəlirlərinin və əmək haqqının mərhələ-mərhələ yaşayış minimumuna yaxınlaşdırılması, hər bir ailənin ayrıca yaşayış sahəsinə - mənzilə və ya fərdi evə malik olması, mənzil tikintisinin müxtəlif formalarla inkişafına qayğı göstərilməsi gənc ailələrə mənzil almaq və ya ev tikdirmək üçün uzunmüddətli güzəştli kreditlərin verilməsi keçid dövründə diqqət mərkəzində dayanmalıdır.

ç) Sosial-mədəni və mənəvi inkişaf sahəsində partiya fəaliyyətinin əsas istiqamətləri:

Yeni Azərbaycan Partiyası özünün mənəvi inkişaf sahəsindəki başlıca vəzifəsini milli dövlətçilik təfəkkürünə, zəngin, mənəvi, elmi-intellektual potensiala malik olan, zəhmətsevər, humanist, vətənpərvər və ictimai cəhətdən fəal Azərbaycan vətəndaşı tərbiyə etməkdə görür.

Partiya bu vəzifələri həyata keçirmək üçün sosial mədəni həyatın əsas sahələrini, elmin, təhsilin və mədəniyyətin inkişafını, gənc nəslin tərbiyəsini ümumxalq və ümumdövlət işi səviyyəsinə qaldırmağı və bu istiqamətdə səmərəli dövlət siyasətinin həyata keçirilməsini zəruri hesab edir.

Yeni sosial-iqtisadi və siyasi münasibətlərin formalaşması prosesində elmin, təhsilin, mədəniyyətin, idmanın,

səhiyyənin inkişafı dövlət büdcəsindən maliyyələşmə tələb edir.

Azərbaycanın elmi, tarixi-mədəni irsi və onun mənəvi potensialı dünya mədəniyyəti xəzinəsinə layiqli töhfələr vermişdir. Mədəniyyətin, elmin və təhsilin, bədən tərbiyəsi və idmanın müvafiq inkişaf səviyyəsi müstəqil Azərbaycanın dünya sivilizasiyasında bərabərhüquqlu iştirakı üçün güclü amil ola bilər. Bununla əlaqədar partiya təhsilin, elmin, mədəniyyətin, idmanın və səhiyyənin inkişafı məsələsində də özəl sahələrin inkişafının stimullaşdırılmasına, dünyada bu sahədə qazanılmış təcrübələrdən istifadə edilməsi ilə yanaşı, dövlət maliyyələşdirmə sistemini qoruyub saxlamağa, onun tətbiqini və səmərəliliyini daha da təkmilləşdirməyə üstünlük verir.

Optimal idarəetməyə əsaslanaraq bu sahələrin müasir inkişaf səviyyəsinə nail olmaq, onların sosial rolunun və nüfuzunun güclənməsinə, mülkiyyətin qorunmasına, dünyada baş verən elmi-texniki tərəqqinin ən qabaqcıl nailiyyətlərinin mənimsənilməsinə və tətbiqinə çalışmaq zəruridir.

Azərbaycanın təhsil sistemi mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, milli maraqlarımıza və milli ənənələrimizə uyğun gəlməli, ümumbəşəri dəyərlərə, demokratik və dünyəvi prinsiplərə söykənməlidir.

Partiya milli inkişafı təmin edən başlıca amillər sisteminə mədəniyyətin oynadığı rolu yüksək qiymətləndirərək ardıcıl və açıq mədəni siyasətin həyata keçirilməsinə xüsusi diqqət verir. Mədəniyyət sahəsində xeyriyyəçilik ənənələrinin inkişafını, mədəni irsin, tarixi mədəniyyət abidələrinin qorunmasını ümumxalq və ümumdövlət işi hesab edir.

Partiya dövlət büdcəsindən mədəniyyət ayrılan xərclərin həddinin getdikcə artırılmasını, mədəniyyət

üçün ayrılmış büdcə vəsaitinin xərclənməsinə fəal dövlət və ictimai nəzarətin təmin olunmasını daim diqqət mərkəzində saxlayacaq.

Partiya milyardlarla insanı yaşamağa, işləməyə ruhlandıran və onların mühüm ilham mənbəyi olan ədəbiyyat və incəsənətin rolunun yüksəldilməsini, bu sahəyə dövlət qayğısının artırılmasını zəruri hesab edir. Çünki ədəbiyyat və incəsənət insanların bəşəri duyğularını və fikirlərini ifadə edir, onların zənginləşməsində, mənəvi tərbiyəsində mühüm rol oynayır.

Partiya ədəbiyyat və incəsənətin inkişafına daim elə bir diqqət və qayğı ilə yanaşmağı tələb edir ki, o xalqın həyatı ilə əlaqəni kəsməsin, gerçəkliyi düzgün və yüksək bədiiliklə əks etdirə bilsin. Yeni, qabaqcıl təcrübələr və tərəqqi ilhamla qələmə alınsın, cəmiyyətin irəliləyişinə mane olan nə varsa, hamısı hiddətlə ifşa olunsun.

Partiya mənəvi sahənin inkişafını təmin edən yaradıcı ziyalılara daim dövlət qayğısı göstərilməsini zəruri hesab edir, istedadla, bədii axtarışa, idmana, fiziki və mənəvi sağlamlığa qayğıkeşlik və ehtiramla yanaşmağın vacibliyini bildirir.

Yeni Azərbaycan Partiyası cəmiyyətin sağlamlaşmasına, insanların mənəvi təmizliyinə, islam dininin əsrlərin sınağından çıxmış mütərəqqi dəyərlərinin qorunmasına və yaşamasına böyük önəm verir. İctimai davranışa, milli əxlaqımıza, adət-ənənələrimizə, mentalitetimizə zidd olan hallara qarşı ciddi mübarizə aparır.

Partiya keçən dövrünün obyektiv və subyektiv şəraitində yaranmış cinayətkarlığa, rüşvətxorluğa və korrupsiya elementlərinə qarşı ciddi mübarizə əzmi nümayiş etdirməyi, Azərbaycanda qanunçuluğa, hüquqi normalara əməl etməyi özünün əsas vəzifəsi hesab edərək hər bir partiya üzvünü bu cür neqativ hallara qarşı mübarizəyə çağırır.

YAP ölkə vətəndaşlarının fiziki sağlamlığının qorunmasını, onların fəal həyat müddətinin uzadılmasını zəruri hesab edərək yüksək ixtisaslı tibbi xidmətin bütün növlərinə şərait yaratmağı, şəhər və kənd sakinlərinin səhiyyə tələbatının tamamilə ödənilməsinə ən vacib və əhəmiyyətli məsələlər kimi qiymətləndirir.

Partiya ana və uşaqların mühafizə müəssisələrini, poliklinikaların, xəstəxanaların, sanatoriya-ların şəbəkəsini daha da inkişaf etdirmək, onları müasir tibb aparatları və avadanlığı, müalicə və sanitariya-gigiyena vasitələri ilə tam təmin etmək məqsədi ilə səhiyyədə bazar iqtisadiyyatına uyğun islahatlar aparılmasını, bu sahədə özəl təşəbbüslərə geniş yer verilməsini, mülkiyyət çoxnövçülü-yünə şərait yaradılmasını günün vacib məsələsi hesab edir.

Partiya səhiyyədə özəl xidmətin tələblərinə uyğun olaraq aztəminatlı, sosial müdafiyyə ehtiyacı olan ailələrə və digər təbəqələrə pulsuz tibbi xidmət mexanizminin saxlanılmasını və təkmilləşdirilməsini, ana və uşaqlara dövlət qayğısının artırılmasını, uşaqların sağlamlığının qorunmasını prioritet məsələlərdən biri hesab edir. Ölkədə ümumi ekoloji sağlamlığın qorunmasını, ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün qlobal ekoloji proqramlarda yaxından iştirak etməyi təxirəsalınmaz, birinci dərəcəli dövlət işi kimi qəbul edir.

Yeni Azərbaycan Partiyası siyasi hakimiyyətdə, dövlət idarəçiliyinin bütün strukturlarında geniş təmsil olunan və iqtidarda olan siyasi təşkilat kimi qarşıdan gələn yaxın müddətdə təqdim olunan fəaliyyət proqramının həyata keçirilməsinə böyük əzmlə çalışacaqdır. Partiya bu proqramın reallaşmasında maraqlı olan ictimai-siyasi təşkilatlarla və hər bir Azərbaycan vətəndaşı ilə, bütün daxili və xarici qurumlarla hərtərəfli əməkdaşlığa, onların imkan və bacarığından geniş istifadə etməyə hazırdır.

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ İDARƏ HEYƏTİ

YAP-ın II qurultayında (2001-ci il 21 noyabr) seçilmişdir

1. Əliyev Heydər Əlirza oğlu	- partiyanın sədri
2. Əliyev İlham Heydər oğlu	- partiya sədrinin
birinci müavini
3. Abutalıbov Hacıbala İbrahim oğlu	
4. Əhmədov Əli Cavad oğlu	- partiyanın icra katibi
5. Ələsgərov Murtuz Nəcəf oğlu	- partiya sədrinin
müavini
6. Əliyev Vəqif Qədir oğlu	
7. Əliyev Yaqub Cənəhməd oğlu	
8. Əsgərov Şahlar Qaçay oğlu	
9. Həsənov Əli Məmmədali oğlu	
10. Hüseynov Yusif Kərim oğlu	
11. Xudiyev Nizami Mənaif oğlu	
12. İnsanov Əli Binnət oğlu	
13. Kərimov Kərim Hacıxan oğlu	
14. Qaralov Zəhid İbrahim oğlu	
15. Qurbanlı Mübariz Qəhrəman oğlu	- icra katibinin
müavini
16. Mənafova Asya Sərdar qızı	
17. Məhərrəmov Abel Məmmədali oğlu	
18. Mərdanov Misir Cüməyıl oğlu	
19. Mirzəyev Ramiz Şəmsəd oğlu	
20. Muradova Bahar Əvəz qızı	- icra katibinin
müavini
21. Nağıyev Əli Teymur oğlu	- partiya sədrinin
müavini
22. Novruzov Siyavuş Dünyamalı oğlu	- icra katibinin müavini
23. Rəhimzadə Arif Qafar oğlu	
24. Talıbov Vəlif Yusif oğlu	
25. Təbrizli Sirus Xudadət oğlu	- partiya sədrinin
müavini
26. Zəbelin Mixail Yuryeviç	

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASININ SİYASİ ŞURASI

YAP-ın II qurultayında (2001-ci il 21 noyabr) seçilmişdir

1. Əliyev Heydər Əlirza oğlu
2. Əliyev İlham Heydər oğlu
3. Abdullayev Vaqif İdris oğlu
4. Abdullazadə Fatma Hüseyn qızı
5. Abutalıbov Hacıbala İbrahim oğlu
6. Ağayev Taryel Hüseyn oğlu
7. Allahverdiyev Elxan Həsən oğlu
8. Aloyev Xıdır Binnət oğlu
9. Aslanov Aslan Əli oğlu
10. Aslanov Elnur Kazım oğlu
11. Bayramov Munis Məmməd oğlu
12. Bayramova Svetlana Qulam qızı
13. Budaqov Tahir Yaqub oğlu
14. Camalova Dilrubə Cəbrayıl qızı
15. Cəfərov Məmmədtağı İbrahim oğlu
16. Daşdəmirov Rasim Bayram oğlu
17. Eyyubov Yaqub Abdulla oğlu
18. Əbilov Şirvan Rəşid oğlu
19. Əhmədov Ağəli Əlövsət oğlu
20. Əhmədov Əli Cavad oğlu
21. Əhmədov Namiq Məcid oğlu
22. Əkbərov Sədrəddin Hüseyn oğlu
23. Ələkbərov Əvəz Əkbər oğlu
24. Ələsgərov Fuad Murtuz oğlu
25. Ələsgərov Murtuz Nəcəf oğlu
26. Əlirzayev Əli Qəmbərəli oğlu
27. Əliyev Aqil Əlirza oğlu

28. Əliyev Cəlal Əlirza oğlu
29. Əliyev Cəmil Əziz oğlu
30. Əliyev Əlibaba Nəcəf oğlu
31. Əliyev Fərhad Şövlət oğlu
32. Əliyev Firdovsi Şahmirzə oğlu
33. Əliyev Qafar Məmməd oğlu
34. Əliyeva Nurlanə Müzəffər qızı
35. Əliyev Vaqif Qədir oğlu
36. Əliyev Vilayət Hüseyn oğlu
37. Əliyev Yaqub Cənəhməd oğlu
38. Əsədov Əli Hidayət oğlu
39. Əsədov Oqtay Sabir oğlu
40. Əsgərov Ağabəy Məmməd oğlu
41. Əsgərov Şahlar Qaçay oğlu
42. Əsgərov Ziyafət Abbas oğlu
43. Fərzəliyev Abdin Ələsgər oğlu
44. Göyüşov Abbas Cəhandar oğlu
45. Göyüşov Zakir Məhərrəm oğlu
46. Hacızadə Fuad Mahmud oğlu
47. Həsənov Əli Məmmədəli oğlu
48. Həsənov Əli Şamil oğlu
49. Həsənova Mələhət İbrahim qızı
50. Hübətov Yusif Kərim oğlu
51. Hüseynov Aydın Nəsir oğlu
52. Hüseynov Hüseyn Bəşir oğlu
53. Hüseynova İradə Mehdiqulu qızı
54. Hüseynov Vaqif Aslan oğlu
55. Xəlilov Səlahəddin Sədrəddin oğlu
56. Xəlilov Şahvələd Binnət oğlu
57. Xudiyev Nizami Mənaif oğlu
58. İbrahimov Eldar Rza oğlu
59. İbrahimov Mehman Cəfər oğlu

60. İmamverdiyev Sudeyf Bəşir oğlu
61. İnsanov Əli Binnət oğlu
62. İsmayılov Fikrət İsmayıl oğlu
63. İsmayılov Nazim Mehdi oğlu
64. İsmayılov Süleyman Abbas oğlu
65. Kazımov Mirkazım Mirməhəmməd oğlu
66. Kərimov Kərim Hacıxan oğlu
67. Qaralov Zəhid İbrahim oğlu
68. Qasımov Elmar Eldar oğlu
69. Qəhrəmanova Sədaqət Məmmədyar qızı
70. Qocayev Xeyrəddin Sayəddin oğlu
71. Quliyev Musa İsa oğlu
72. Quliyev Vilayət Muxtar oğlu
73. Quliyeva Zəhra Tahir qızı
74. Qurbanlı Mübariz Qəhrəman oğlu
75. Mahmudov Yaqub Mikayıl oğlu
76. Manafova Asya Sərdar qızı
77. Mehdiyev Ramiz Ənvər oğlu
78. Mehrabov Şükür Hasil oğlu
79. Məhərrəmov Abel Məmmədəli oğlu
80. Məmmədhəsənov Rafiq Musa oğlu
81. Məmmədov Novruz İsmayıl oğlu
82. Məmmədov Şahin Kərim oğlu
83. Mərdanov Misir Cumayıl oğlu
84. Mirzəyev Həsən İbrahim oğlu
85. Mirzəyev Ramiz Şəmşəd oğlu
86. Mirzəzadə Aydın Böyükkişi oğlu
87. Muradova Bahar Əvəz qızı
88. Muradverdiyev Akif Şəmşəddin oğlu
89. Musayev Alqış Həsən oğlu
90. Musayev Musa Həzi oğlu
91. Mustafazadə İsgəndər Ənvər oğlu

92. Nağıyev Əli Teymur oğlu
93. Novruzov Siyavuş Dünyamalı oğlu
94. Paşayev Hüseyn Məmməd oğlu
95. Rəhimzadə Arif Qafar oğlu
96. Rəhimzadə Vüqar Gəncəli oğlu
97. Salahlı Səyyad Adil oğlu
98. Seyidzadə Dilarə Bağır qızı
99. Sofiyeva Aynur Məmmədiyyə qızı
100. Süleymanov Aslan Qurban oğlu
101. Tağıyev Əhliman Savalan oğlu
102. Talıbov Vasif Yusif oğlu
103. Təbrizli Sirus Xudadat oğlu
104. Təhməzov Elbrus Halay oğlu
105. Vahabov Rizvan Əkbər oğlu
106. Vəliyev Misirxan İzzət oğlu
107. Zabelin Mixail Yuryeviç
108. Zeynalov Həsən Sultan oğlu

**Yeni Azərbaycan Partiyası Mərkəzi
Nəzarət - Təftiş Komissiyası**

YAP-ın II qurultayında (2001-ci il 21 noyabr) seçilmişdir

1. Axundov Əli Qüdrət oğlu
2. Babaliyeva Sevda Mövsüm qızı
3. Baxışov Hüseynağa Eynulla oğlu
4. Əbülhəsənova Səriyyə Həmzə qızı
5. Əliyev İlqar İmran oğlu
6. Əliyev Şaitdin Sərdar oğlu
7. Hacıyeva Tamilla Əli qızı
8. Hacıyev Qəzənfər Xuduş oğlu
9. Heydərov İbrahim Əli oğlu
10. İmaməliyev Asif Ağalar oğlu
11. Jidkova Nadejda İvanovna
12. Qarayev Fərman Hüseyn oğlu
13. Quliyev Rasim Vaqif oğlu
14. Məmmədov Oruc Paşa oğlu
15. Nağıyev Muxtar Teymur oğlu
16. Novruzov Məhərrəm Dünyamalı oğlu
17. Şükürov Məcnun Şükür oğlu

İSTİFADƏ EDİLƏN ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

- ¹ YAP I qurultayına hazırlıq üzrə Təşkilat Komitəsinin iclasında heydər Əliyevin çıxışı, 4 sentyabr 1999-cu il. "Xalq qəzeti" 5 sentyabr 1999-cu il
- ² YAP-ın I qurultayında heydər Əliyevin nitqi. YAP-ın I qurultayının materialları, 20-21 sentyabr 1999-cu il. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il
- ³ YAP-ın yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda Heydər Əliyevin çıxışı, 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁴ YAP-ın I qurultayında heydər Əliyevin nitqi. 22 dekabr 1999. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il
- ⁵ YAP-ın yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda Heydər Əliyevin çıxışı, 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁶ YAP-ın II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi, 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ⁷ Yenə orada.
- ⁸ YAP-ın I qurultayında nitqi. 20 dekabr 1999. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.
- ⁹ YAP-ın II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində Heydər Əliyevin nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ¹⁰ Bir qrup Azərbaycan ziyalisinin Heydər Əliyevə müraciəti. "Səs" qəzeti, 16 noyabr 1992-ci il
- ¹¹ Heydər Əliyevin Azərbaycan ziyahılarının müraciətinə cavabı. "Yeni, müstəqil Azərbaycan uğrunda". "Səs" qəzeti, 24 oktyabr 1992-ci il
- ¹² YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda Heydər Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il

- ¹³ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində Heydər Əliyevin nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ¹⁴ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən, 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ¹⁵ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda Heydər Əliyevin nitqi, 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ¹⁶ YAP Babək rayon təşkilatının təsis konfransında çıxışı. "Şərq qapısı" qəzeti, 3 fevral 1993-cü il.
- ¹⁷ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ¹⁸ YAP Proqramı (ilk redaksiyada)
- ¹⁹ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ²⁰ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən, 29 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ²¹ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ²² YAP I qurultayında nitqi. 21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.
- ²³ YAP II qurultayında nitqi. 21 noyabr 2001-ci il. YAP-ın II qurultayının materialları, 21 noyabr 2001-ci il. Bakı- 2001-ci il.
- ²⁴ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ²⁵ YAP I qurultayında nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.

- ²⁶ YAP Proqramı (təsis konfransında qəbul edilmiş variant).
- ²⁷ Yenə orada.
- ²⁸ Yenə orada
- ²⁹ YAP Proqramı (təsis konfransında qəbul edilmiş variant).
- ³⁰ YAP I qurultayında Heydər Əliyevin nitqi. 22 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.
- ³¹ Yenə orada
- ³² YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən, 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ³³ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi, 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ³⁴ YAP I qurultayında nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.
- ³⁵ YAP Nizamnaməsi (təsis konfransında qəbul edilmiş variantı. Maddə 1,2 (I).
- ³⁶ YAP Babək rayonu təşkilatının təsis konfransında Heydər Əliyevin çıxışı. "Şərq qapısı" 3 fevral 1993-cü il.
- ³⁷ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən, 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ³⁸ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi, 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ³⁹ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən, 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁴⁰ YAP Babək rayonu təşkilatının təsis konfransında Heydər Əliyevin çıxışı. "Şərq qapısı" 3 fevral 1993-cü il.
- ⁴¹ Heydər Əliyevin nitqindən. 7 fevral 1993-cü il.

- ⁴² YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁴³ YAP Proqramı (təsis konfransında qəbul edilmiş variant).
- ⁴⁴ YAP I qurultayında nitqi. 20 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.
- ⁴⁵ YAP Proqramı (təsis konfransında qəbul edilmiş variant).
- ⁴⁶ YAP Şərur rayon təşkilatının təsis konfransında Heydər Əliyevin nitqindən. "Şərq qapısı" 27 yanvar 1993-cü il.
- ⁴⁷ YAP qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə nitqindən. 4 sentyabr 1999-cu il.
- ⁴⁸ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən, 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁴⁹ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ⁵⁰ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁵¹ YAP yaradılmasının II-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ⁵² YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁵³ YAP qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə nitqindən. 4 sentyabr 1999-cu il. "Xalq qəzeti" 5 sentyabr 1999-cu il.
- ⁵⁴ Yənə orada
- ⁵⁵ Yənə orada
- ⁵⁶ Yənə orada.

- ⁵⁷ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁵⁸ Yənə orada.
- ⁵⁹ YAP II qurultayında nitqi. 21 noyabr 2001-ci il. YAP-ın II qurultayının materialları, 21 noyabr 2001-ci il. Bakı- 2001-ci il.
- ⁶⁰ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ⁶¹ YAP qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə nitqindən. 4 sentyabr 1999-cu il. "Xalq qəzeti" 5 sentyabr 1999-cu il.
- ⁶² YAP I qurultayına hesabat məruzəsindən, 20 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.
- ⁶³ Yənə orada.
- ⁶⁴ Yənə orada.
- ⁶⁵ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ⁶⁶ YAP I qurultayına hesabat məruzəsində, 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.
- ⁶⁷ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ⁶⁸ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ⁶⁹ YAP qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə nitqindən. 4 sentyabr 1999-cu il. "Xalq qəzeti" 5 sentyabr 1999-cu il.
- ⁷⁰ YAP II qurultayına hesabat məruzəsindən. YAP-ın II qurultayına

tayının materialları, 21 noyabr 2001-ci il. Bakı- 2001-ci il.

⁷¹ Yenə orada.

⁷² Yenə orada.

⁷³ YAP II qurultayında nitqi. YAP-ın II qurultayının materialları. 21 noyabr 2001-ci il. Bakı- 2001-ci il.

⁷⁴ Yenə orada.

⁷⁵ Yenə orada.

⁷⁶ YAP II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il

⁷⁷ Yenə orada

⁷⁸ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il

⁷⁹ Yenə orada

⁸⁰ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il

⁸¹ YAP I qurultayında nitqi, 21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.

⁸² YAP II qurultayında nitqi. YAP-ın II qurultayının materialları. Bakı - 2001-ci il.

⁸³ Yenə orada.

⁸⁴ YAP-ın II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il

⁸⁵ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il

⁸⁶ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda Heydər Əliyevin nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il

⁸⁷ YAP I qurultayına hesabat məruzəsindən, 21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il.

⁸⁸ YAP II qurultayında H. Əliyevin nitqindən YAP-ın II qurultayının materialları. Bakı- 2001-ci il.

⁸⁹ Yenə orada

⁹⁰ Yenə orada

⁹¹ Yenə orada

⁹² Yenə orada

⁹³ YAP-ın II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il

⁹⁴ Yenə orada

⁹⁵ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il

⁹⁶ Yenə orada

⁹⁷ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il

⁹⁸ YAP I qurultayında Heydər Əliyevin nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il

⁹⁹ Yenə orada

¹⁰⁰ YAP-ın II qurultayında nitqi, 21 noyabr 2001-ci il YAP-ın II qurultayının materialları. Bakı- 2001-ci il.

¹⁰¹ Heydər Əliyevin Azərbaycan ziyalılarının müraciətinə cavabı. "Səs" qəzeti, 24 oktyabr 1992-ci il.

¹⁰² YAP-ın yaradılmasının II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsindəki nitqindən. 19 noyabr 1994-cü il "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il

- ¹⁰³ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ¹⁰⁴ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ¹⁰⁵ YAP I qurultayında nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il
- ¹⁰⁶ YAP-ın II qurultayında nitqi. YAP-ın II qurultayının materialları. Bakı- 2001-ci il.
- ¹⁰⁷ Yenə orada.
- ¹⁰⁸ YAP Babək rayonu təşkilatının təsis konfransında çıxışı. "Şərq qapısı" 3 fevral 1993-cü il.
- ¹⁰⁹ YAP-ın yaradılmasının II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsindəki nitqindən. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ¹¹⁰ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ¹¹¹ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ¹¹² YAP I qurultayında nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il
- ¹¹³ YAP-ın yaradılmasının II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsindəki nitqindən. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ¹¹⁴ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ¹¹⁵ YAP I qurultayında nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il

- ¹¹⁶ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ¹¹⁷ YAP I qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə nitqindən. 4 sentyabr 1999-cu il. "Xalq qəzeti" 5 sentyabr 1999-cu il.
- ¹¹⁸ YAP-ın II qurultayında nitqi, 21 noyabr 2001-ci il. YAP-ın II qurultayının materialları. Bakı- 2001-ci il.
- ¹¹⁹ YAP I qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə nitqindən. 4 sentyabr 1999-cu il. "Xalq qəzeti" 5 sentyabr 1999-cu il.
- ¹²⁰ YAP yaradılmasının altıncı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda nitqi. 21 noyabr 1998-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 24 noyabr 1998-ci il
- ¹²¹ YAP I qurultayına hazırlıq üzrə təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə nitqindən. 4 sentyabr 1999-cu il. "Xalq qəzeti" 5 sentyabr 1999-cu il.
- ¹²² YAP I qurultayında nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il
- ¹²³ YAP-ın II qurultayında nitqi, 21 noyabr 2001-ci il. YAP-ın II qurultayının materialları. Bakı- 2001-ci il.
- ¹²⁴ Yenə orada.
- ¹²⁵ YAP-ın II ildönümü münasibətilə keçirilən ümumrespublika müşavirəsində nitqi. 19 noyabr 1994-cü il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 22 noyabr 1994-cü il
- ¹²⁶ YAP yaradılmasının 5-ci ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda H. Əliyevin nitqindən. 29 noyabr 1997-ci il. "Yeni Azərbaycan" qəzeti, 2 dekabr 1997-ci il
- ¹²⁷ YAP I qurultayında nitqi. 20-21 dekabr 1999-cu il. YAP-ın I qurultayının materialları. Stenoqrafik hesabat. Bakı, 2000-ci il
- ¹²⁸ Yenə orada
- ¹²⁹ Yenə orada
- ¹³⁰ YAP-ın II qurultayında nitqi, 21 noyabr 2001-ci il. YAP-ın II qurultayının materialları. Bakı- 2001-ci il.

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	3
-------------	---

FƏSİL I.

Yeni Azərbaycan Partiyası tarixi zərurətdən yaranmış siyasi təşkilatdır

§ 1. YAP-ın yarandığı tarixi şərait	5
§ 2. YAP-ın əsas siyasi-ideoloji prinsipləri	23
§ 3. Müstəqil dövlətçiliyi qorumaq və vətəndaş həmrəyliyinə təmin etmək YAP-ın fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindəndir	36

FƏSİL II.

YAP-ın siyasi hakimiyyətdə təmsil olunması və onun qarşısında dayanan tarixi vəzifələr

§ 1. YAP və siyasi hakimiyyət münasibətləri	44
§ 2. YAP-ın formalaşmasının inkışaf mərhələləri	52
§ 3. YAP və siyasi müxalifət münasibətləri	67

FƏSİL III.

Azərbaycanın inkışaf perspektivləri yönündə

YAP-ın göstərdiyi tarixi fəaliyyət

§ 1. Ölkəmizdə hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması və inkışafı	80
§ 2. Ümummilli məsələlərin həllində əldə olunan nailiyyətlər	92
§ 3. Əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarının demokratik prinsiplər və dəyərlər əsasında qorunması	102

Azərbaycan Sizin sözlünüzü gözləyir

Azərbaycan ziyalılarının Heydər Əliyevə

müraciəti	118
-----------------	-----

Yeni, müstəqil Azərbaycan uğrunda

Heydər Əliyevin Azərbaycan ziyalılarının

müraciətinə cavabı (24 oktyabr 1992-ci il)	124
--	-----

Yeni Azərbaycan Partiyası yaradılmışdır 130 |

Yeni Azərbaycan Partiyasının bəyanatı 131 |

YAP İdarə Heyətinin üzvləri 133 |

YAP Siyasi Şurasının üzvləri 133 |

YAP-ın Nizamnaməsi (1992-ci il noyabrın 21-də YAP I (təsis) konfransında qəbul edilmişdir) 136 |

YAP-ın Proqramı (1992-ci il noyabrın 21-də YAP I (təsis) konfransında qəbul edilmişdir) 144 |

YAP-ın Nizamnaməsi (1999-cu il dekabrın 21-də YAP-ın I qurultayında qəbul edilmişdir) 151 |

YAP-ın Proqramı (1999-cu il dekabrın 21-də YAP-ın I qurultayında qəbul edilmişdir) 163 |

YAP-ın İdarə Heyəti (YAP-ın II qurultayında seçilən heyət) 183 |

YAP-ın Siyasi Şurası (YAP-ın II qurultayında seçilən şura) 184 |

YAP Mərkəzi Nəzarət Təftiş komissiyası 188 |

İstifadə edilən ədəbiyyat siyahısı 189 |

ƏLİ HƏSƏNOV, AYDIN MİRZƏZADƏ

**YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASI:
YARANMASI, FORMALAŞMASI VƏ ƏSAS
FƏALİYYƏT İSTİQAMƏTLƏRİ**

Kompüter yığıcısı: Şəfa Qənbərli, Korrektor: Vüqar Səlimov

Çapa imzalanmışdır 18.11.2002. Kağız formatı 84x108 1/32.

Şərti çap vərəqi 10,50. Uçot-nəşr vərəqi 9,16. Tirajı 2500.

Sifariş 4894. Müqavilə qiyməti ilə

"Azərbaycan" nəşriyyatının mətbəəsində çap edilmişdir.

370073, Bakı, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə.